

FOLKBILDNINGSRÅDET UTVÄRDERAR — NO 1 2015

Steget vidare

— undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013

FOLKBILDNINGSRÅDET UTVÄRDERAR — NO 1 2015

Steget vidare

— undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013

—

Jonas Olofsson
Per Germundsson

Publicerad av Folkbildningsrådet

TEXT: Jonas Olofsson & Per Germundsson

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

ISBN: 978-91-88692-58-0

TRYCKERI: Billes Tryckeri AB

www.folkbildningsradet.se

Folkbildningsrådets reflektioner

STEGET VIDARE – UNDERSÖKNING BLAND FOLKHÖGSKOLANS DELTAGARE 2013

Folkhögskolan och arbetsmarknaden

Statens fyra syften med stödet till folkbildningen handlar om att stärka och utveckla demokratin, göra det möjligt för många människor att påverka sin livssituation och engagera sig i samhällsutvecklingen, utjämna utbildningsklyftor och höja samhällets bildnings- och utbildningsnivå och att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Syftena säger inget om folkbildningens roll i relation till arbetsmarknaden eller för deltagarnas framtida yrkesliv. Men sambanden finns där. I rapporten *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013* beskriver utvärderarna utbildning som en nyckelåtgärd för att förebygga arbetslöshet och utanförskap, ett sätt att ge människor från resurssvaga förhållanden möjlighet att påverka sina liv. I allmänhet innebär utbildning en starkare position på arbetsmarknaden. Denna position får i sin tur avgörande betydelse för individens förutsättningar att påverka sin livssituation.

Folkhögskolorna har under flera decennier tilldelats en arbetsmarknadspolitisk roll. Redan under slutet av 1980-talet arrangerade man, i samverkan med Arbetsförmedlingen, olika kurser för arbetslösa. Under 1990-talets arbetslöshetskris utvidgades verksamheten. *Kunskapslyftet* var en statlig, fem-årig satsning på vuxenutbildning som startade hösten 1997. Verksamheten omfattade 100 000 utbildningsplatser per år, varav kommunerna ansvarade för 90 000 platser medan 10 000 platser var direkt avsedda för folkhögskolorna. Förutom de 10 000 platserna kunde kommunerna också upphandla kunskapslyftsplatser, ibland hela kurser, av folkhögskolorna. Inom folkhögskolan avlöstes Kunskapslyftet under perioden 2002–2007 av SAGA (*Särskild utbildningssatsning inom Aktivitetsgarantin*), en verksamhet som genomfördes i samarbete med AMS inom ramen för den statliga aktivitetsgarantin.

Sedan 2010 har folkhögskolorna erbjudit *Studiemotiverande folkhögskolekurser*, som är en arbetsmarknadspolitisk insats som genomförs i nära samverkan med Arbetsförmedlingen. Folkhögskolorna anordnar tre månader långa utbildningar med syfte att motivera deltagarna till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan. Under 2014 erbjöds studiemotiverande kurser på 117 folkhögskolor. Totalt har 18 500 personer deltagit, varav nästan 4 200 personer 2014. Riksdagen har tillfört 1 000 extra platser till Allmän kurs vid folkhögskola under 2013 och 2014, och 750 extra platser under 2015, för att personer som deltagit i de studiemotiverande kurserna ska kunna studera vidare på folkhögskola.

Under 2014 startade arbetsmarknadsinsatsen *Etableringskurs på folkhögskola* för nyanlända invandrare som omfattas av regeringens s.k. etableringsuppdrag. Satsningen är ett samarbete mellan Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen. Etableringskurserna omfattar flera insatser som kombineras med varandra, bl.a. svenska samt orienterande och arbetsförberedande insatser. Under 2014 hade verksamheten 1 100 deltagare. I april 2015 ökades antalet helårsplatser till 2 400.

Folkbildningsrådet menar, att med det rådande arbetsmarknadsläget och de positiva erfarenheterna av att knyta olika arbetsmarknadsinsatser till folkhögskolan, är folkhögskolornas betydelse för arbetsmarknadspolitiken i nuläget både erkänd och väl förankrad. Ett rimligt antagande är att folkhögskolornas – och studieförbundens – roll inom arbetsmarknadspolitiken kan komma att stärkas i framtiden.

Folkhögskolan som pedagogisk miljö

Många av folkhögskolans deltagare har arbetsmarknadsrelaterade motiv för sina studier. Det illustreras i samtalen med studiens så kallade *gränsöverskridare*, dvs. de deltagare som valt att läsa vidare, antingen från studiemotiverande folkhögskolekurs till Allmän kurs eller från Allmän eller Särskild kurs till högskolan. Deras beslut att fortsätta inom utbildningssystemet handlar i förlängningen om att skapa möjligheter att få ett intressant jobb.

För de gränsöverskridande deltagarna har folkhögskolan lyckats fånga deras ambition att komma vidare, att bejaka denna, stärka motivationen och överhuvudtaget att uppmuntra deltagarna att tro på sig själv och sina tankar inför framtiden:

Den för många nya erfarenheten att bli sedd och lyssnad på i folkhögskolan i kombination med en positiv studiemiljö och umgänget med nya kamrater har

skapat ett bättre självförtroende och stärkt tron på den egna förmågan att studera. I förlängningen skapar en sådan utveckling bättre förutsättningar för att våga ta steget till vidare studier.

Lärarnas stöd och arbetssätt framhålls – på liknande sätt som i andra undersökningar bland folkhögskolans deltagare – som avgörande.

Samtidigt visar både denna och tidigare rapporter att positiva pedagogiska miljöer och goda lärarinsatser inte per automatik innebär tillräckligt stöd om folkhögskolan ska tjäna som ett steg på vägen mot fortsatta studier och arbete. Många deltagare behöver mer och annat stöd än så. I Folkbildningsrådets rapport *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010* visas till exempel att deltagare med funktionsnedsättning och utrikes födda deltagare oftare avbröt sina studier i förtid och oftare än andra var arbetslösa några år efter avslutade studier.

För att komma vidare inom utbildningsystemet och på arbetsmarknaden behöver deltagarna bland annat ha tillgång till en samlad studie- och yrkesvägledning, dels för att planera sina folkhögskolestudier, dels som förberedelse för studier och arbetsliv efter folkhögskolan.

Folkhögskolans nya deltagare

Behovet av stöd- och vägledningsinsatser ökar. Detta har delvis att göra med arbetsmarknadens föränderliga villkor, men framför allt beror det på att deltagarnas behov ser annorlunda ut i dag.

Folkhögskolans deltagargrupper förändras. I rapporten konstaterar utvärderarna att inom Allmän kurs har andelarna män, utrikes födda deltagare, deltagare med funktionsnedsättning, unga och kortutbildade ökat stadigt under de senaste 15 åren. Även i Särskild kurs sjunker den genomsnittliga utbildningsnivån och de utrikesfödda deltagarna och deltagarna med funktionsnedsättning blir fler – även om utvecklingen inte är lika påtaglig som inom Allmän kurs. Samtidigt blir kvinnorna och de något äldre deltagarna fler i Särskild kurs.

Deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs utgör en delvis ny grupp, där såväl andelen unga som andelen män, i synnerhet i yngre åldrar, är större jämfört med de långa Allmänna och Särskilda kurserna. Ytterligare en skillnad är att de här deltagarna i allmänhet har kortare formell utbildning än deltagarna i de långa folkhögskolekurserna. Även Etableringskurserna innebär att nya deltagargrupper kommer till folkhögskolan.

Förutsättningarna för verksamheten ändras även på andra sätt: Sedan 2010 har antalet deltagare och deltagarveckor i Allmän kurs ökat i landets städer,

förortskommuner och pendlingskommuner, och minskat i mer glesbefolkade områden. Trenden är likartad i Särskild kurs. Denna utveckling har lett till att under 2014 återfanns nästan 50 procent av folkhögskolornas deltagare i långa kurser i storstäder, större städer eller förortskommuner – 54 procent av deltagarna i Allmän kurs och 47 procent i Särskild kurs.

I sitt budgetunderlag för 2016–2018 pekar Folkbildningsrådet på det stora behovet av att utveckla nya pedagogiska metoder inom folkhögskolan, framför allt för att stödja deltagare med särskilda behov eller funktionsnedsättning. Ett kunskapslyft för folkbildare föreslås, för att ge folkhögskolans lärare bättre möjligheter att utöva sitt yrke.

Sammanfattning

Utvärderingen *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013* har flera syften. Här beskrivs folkhögskolans deltagare i demografiskt avseende, deltagarnas erfarenheter av folkhögskolan speglas och deras planer inför framtiden beskrivs och analyseras.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt två grupper av ”gränsöverskridare”. Den ena gruppen består av deltagare som efter Studiemotiverande folkhögskolekurs läser vidare vid folkhögskolan, och den andra av personer som efter avslutad Allmän eller Särskild kurs har planer på att söka in på högskolan eller redan läser där. Vad är det som gör att dessa deltagare väljer att ta steget vidare mot fortsatta studier och så småningom arbete?

Utvärderingen baseras på kvantitativt och kvalitativt material från tre delstudier: en enkätstudie, en studie baserad på telefonintervjuer, samt fokusgrupper och individuella intervjuer.

Utvärderingen visar att folkhögskolans deltagargrupper har förändrats över tid, både inom Allmän och Särskild kurs. Inom Allmän kurs har andelarna män, utrikes födda deltagare, deltagare med funktionsnedsättning, unga och kortutbildade ökat påtagligt under de senaste 15 åren. Även i Särskild kurs sjunker den genomsnittliga utbildningsnivån och de utrikesfödda deltagarna och deltagarna med funktionsnedsättning blir fler – även om utvecklingen inte är lika påtaglig som inom Allmän kurs. Samtidigt blir kvinnorna och de något äldre deltagarna fler i Särskild kurs.

Deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs utgör en delvis ny grupp, där såväl andelen unga som andelen män, i synnerhet i yngre åldrar, är större jämfört med de långa Allmänna och Särskilda kurserna. Ytterligare en skillnad är att de här deltagarna i allmänhet har kortare formell utbildning än deltagarna i de långa folkhögskolekurserna. Nästan var femte deltagare i de Studiemotiverande kurserna är utrikes född, dvs. en ungefär lika stor andel som i Särskild kurs (17 procent) och en betydligt mindre andel än i Allmän kurs (38 procent).

Folkhögskolans deltagare förklarar sig överlag nöjda med sin tid vid folkhögskolan. De tycker att studierna gett dem bättre förutsättningar för fortsatta studier och på arbetsmarknaden, stimulerat deras intresse för samhällsfrågor och kultur, och bidragit till att stärka deras självförtroende. Mest tillfreds är kvinnorna och de utrikes födda deltagarna. Bland de yngre männen är det förhållandevis fler som inte tycker att studierna har påverkat deras självförtroende.

Studiens gränsöverskridande deltagare, alltså de som alltså valt att läsa vidare, kommer till folkhögskolan av delvis andra skäl än andra. Bland de här deltagarna finner utvärderarna ett tydligare fokus mot ett framtida yrkesliv. Oavsett om folkhögskolestudierna handlar om att få gymnasiekompetens eller om att framöver komma in på högskolan, siktar de här deltagarna även mot arbetsmarknaden. De vill läsa vidare för att förbättra sina möjligheter att så småningom få jobb.

För den som satsar på fortsatta studier fungerar folkhögskolemiljön, lärarna och övriga deltagare ofta som ett starkt stöd. De deltagare som läst vidare vid högskolan lyfter även fram de högskoleförberedande moment som ingår i många Allmänna kurser som värdefulla. Samtidigt beskriver flera av dem mötet med högskolan som en chock, och de problematiserar bristen på systematiserad studie- och yrkesorientering som de möter vid många folkhögskolor.

Summary

The evaluation *The next step – a survey of folk high school participants in 2013* has a number of aims. It describes folk high school participants in demographic terms, reflects their experiences of folk high school and describes and analyses their plans for the future.

Particular attention is focused on two groups of “border-crossers”. One group consists of participants who, following participation in a folk high school course aimed at motivating study, are continuing to study at the folk high school; the other group consists of people who, after taking a general or specific course, are planning to apply for higher education studies or are already studying there. What is it that makes these participants choose to take the next step on to further study and, eventually, work?

The evaluation is based on quantitative and qualitative material from three substudies: a questionnaire study, a study based on telephone interviews, and focus groups and individual interviews.

The evaluation shows that folk high school participant groups have changed over time, both within general and special courses. Within general courses, the proportions of men, foreign-born participants, participants with disabilities, and young participants and participants with limited education have increased significantly over the past 15 years. In special courses, the average level of education has also fallen and the number of foreign-born participants and participants with disabilities has increased – although the trend is not as marked as within general courses. At the same time, the number of women and slightly older participants has increased in special courses.

Participants in folk high school courses aimed at motivating study constitute a partly new group, where both the proportion of young people and the proportion of men, particularly younger men, are larger compared with the long general and special courses. Another difference is that these participants in general have less formal education than the participants in the long folk

high school courses. Almost one in five participants in the courses aimed at motivating study was born outside Sweden, i.e. roughly the same proportion as those on a special course (17 per cent) and a significantly smaller proportion than on a general course (38 per cent).

Folk high school participants say they are largely satisfied with their time at folk high school. They feel that their studies gave them better opportunities for continued study and in the labour market, stimulated their interest in social issues and culture, and helped to bolster their self-confidence. Women and foreign-born participants are most satisfied. Younger men is the group with the relatively highest number who do not feel that their studies affected their self-confidence.

The study's "border-crossing" participants, in other words those that chose to continue their studies, come to folk high school for partially different reasons than others. Among these participants, the assessors found a clearer focus on future professional life. Regardless of whether their folk high school studies were about getting upper secondary educational qualifications or about getting admission to higher level studies at a later date, these participants are also aiming at the labour market. They want to continue to improve their options for ultimately getting a job.

For those aiming for continued study, the folk high school environment, teachers and other participants often act as strong support. The participants who continued to study at college also emphasised the value of the college preparation stages that form part of many general courses. At the same time, a number of them described coming face to face with college as a shock, and they viewed the lack of systematic study and career guidance they countered at many folk high schools as a problem.

Innehåll

Folkbildningsrådets reflektioner	3
Sammanfattning	7
Summary	9
Innehåll	11
1 Inledning och bakgrund	13
Utvärderingsuppdraget	13
Folkbildningens bakgrund och aktiviteter idag	15
Folkhögskolornas verksamhet	15
Utbildning och arbetsliv i Sverige	19
Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF) – med syfte att få arbetsökande ungdomar att studera vidare	20
Krav på uppföljning och utvärdering	22
Forskning kring folkbildning	23
2 Demografisk beskrivning av folkhögskolans deltagare	27
Folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurs	27
Studiemotiverande folkhögskolekurs	37
3 Deltagares uppfattningar om utbildningens betydelse	41
Kön och måluppfyllelse	44
Kurstillhörighet och måluppfyllelse	48
Några slutsatser	51
Nuvarande sysselsättning	52
4. Deltagarnas motiv för studier, upplevelser av utbildningen och sysselsättning efter utbildningen	55
Enkätundersökningen	55
Deltagarnas motiv för studier på folkhögskola	59
Deltagarnas bedömning av utbildningens betydelse	62
Sammanfattande analys – bedömningar efter kurstillhörighet, kön och etnicitet	74

Deltagares sysselsättning och inkomster efter avslutad folkhögskoleutbildning	75
5 Deltagarnas motiv för vidare studier	79
Datainsamling	79
Deltagare som gått vidare från Allmän och Särskild kurs till högskolan	80
Deltagare som gått vidare från Studiemotiverande folkhögskolekurs till Allmän kurs	88
Sammanfattning och kommentarer	97
6 Analys av resultat utifrån statens fyra syften	101
Statens fyra syften med folkbildningsanslaget	101
7 Sammanfattande reflektioner	109
Resultat i relation till utvärderingens syften	109
Utvärderarnas kommentarer och reflektioner	114
Referenser	119
Bilaga 1	117
Statliga utredningar, propositioner m.m.	119
Urval av Folkbildningsrådets publikationer som särskilt fokuserar folkhögskolans verksamhet	120
Bilaga 2	123
Deltagande skolor i FB-enkäten	123
Bilaga 3	125
Chi2-test	125
Bilaga 4	127
Demografiska data	127
Utbildning vid folkhögskola	127
Ge en bild av deltagarnas upplevelser av sina folkhögskolestudier (Syfte 3)	127
Ge en bild av deltagarnas planer inför framtiden (Syfte 4)	128
Allmänna frågor	129

1 Inledning och bakgrund

I detta inledande kapitel introducerar vi utvärderingen och dess förutsättningar, samt placerar folkbildningen i ett historiskt och samhällsligt sammanhang. Efter en beskrivning av undersökningens syften och design riktas intresset mot folkbildningens bakgrund och omfattning idag. Vi fokuserar särskilt på folkhögskolornas verksamhet och kurser, som också är utvärderingens fokus. Några aktuella förändringar i omvärlden som påverkar folkbildningen presenteras, och sist i kapitlet redovisas en del av den forskning som förekommit inom området.

UTVÄRDERINGSUPPDRAGET

Folkbildningsrådets huvuduppgift är att fördela det statliga folkbildningsanslaget till studieförbund och folkhögskolor samt till studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Rådet intar en särskild ställning i fråga om utvärderingsinsatser kring folkbildningen. I enlighet med regeringens riktlinjer ska Folkbildningsrådet följa upp och utvärdera folkbildningen och varje år lämna rapporter och resultatredovisningar av folkbildningens insatser. Föreliggande rapport, *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolornas deltagare 2013*, är en av Folkbildningsrådets nationella utvärderingar. I undersökningen uppmärksammas två grupper av så kallade ”gränsöverskridare”. Den ena gruppen utgörs av deltagare som efter Studiemotiverande folkhögskolekurs läser vidare vid folkhögskolan och den andra gruppen består av personer som efter avslutad Allmän eller Särskild kurs läser vidare eller har planer på att läsa vidare vid högskolan.

Undersökningens syften är att:

1. beskriva folkhögskolornas deltagare ur ett demografiskt perspektiv
2. redogöra för deltagarnas sysselsättning efter avslutad kurs på folkhögskola och bedöma orsakssamband till genomförd kurs vid folkhögskolan

3. ge en bild av deltagarnas upplevelser av sina folkhögskolestudier
4. ge en bild av deltagarnas planer inför framtiden och analysera orsakssamband till genomförd kurs vid folkhögskolan
5. analysera motiven till deltagarnas val eller planer att gå vidare till a) Allmän eller Särskild kurs på folkhögskola efter att ha genomgått Studiemotiverande folkhögskolekurs resp. b) högskoleutbildning efter avslutad Allmän eller Särskild kurs på folkhögskola
6. analysera och värdera resultatet i relation till statens fyra syften med anslag till folkbildningen

Rapportens disposition samt material och metod

Utvärderingen baseras på kvantitativt och kvalitativt material från tre delstudier: a) enkätstudie, b) telefonintervjuer samt c) fokusgrupper och individuella intervjuer. De olika studiernas design och metoder presenteras i de kapitel där respektive resultat redovisas (se nedan).

I huvudsak följer rapportens kapitel utvärderingens syftesstruktur. I vissa fall kan emellertid de olika studiernas syfte inte renodlas; de kan ligga till grund för att besvara mer än ett syfte. För att underlätta för läsaren sammanfattas resultatet med utgångspunkt i utvärderingens sex syften i det avslutande kapitlet.

Rapporten är indelad i sju kapitel:

1. Inledning och bakgrund
2. Demografisk beskrivning av folkhögskolans deltagare
3. Deltagarnas uppfattningar om utbildningens betydelse
4. Deltagarnas motiv för studier, upplevelser av utbildningen och sysselsättning efter utbildningen
5. Deltagarnas motiv för vidare studier
6. Analys av resultat utifrån statens fyra syften med bidrag till folkbildningen
7. Sammanfattande reflektioner

Rapportens empiriska material och studiernas respektive design presenteras i följande kapitel:

- **Kapitel 3:** Telefonintervjuer.
- **Kapitel 4:** Kvantitativ studie utifrån enkäten.
- **Kapitel 5:** Fokusgrupper och individuella intervjuer.

FOLKBILDNINGENS BAKGRUND OCH AKTIVITETER IDAG

Folkbildningen har sedan 1800-talet utgjort en viktig del av det svenska civilsamhället. Framväxten, som kom att ske parallellt med jordbrukets omvandling, den tilltagande industrialiseringen och en kraftig befolkningsökning, är nära kopplad till nya krav på och behov av grundläggande utbildningar för landets befolkning. Under tiden efter andra världskriget byggdes folkbildningen ut i snabb takt. Traditionellt har folkbildningen innefattat fyra grenar: folkhögskolor, studieförbund, folkbibliotek och föreläsningsföreningar. Idag tilldelas endast folkhögskolor och studieförbund statliga anslag till stöd för folkbildning. I ett historiskt perspektiv kan folkbildningen sägas ha tre huvudsakliga funktioner; som vuxenutbildare, som kulturbärare och som folkrörelseorgan, vilket vuxit fram i nära anslutning till olika medlemsorganisationer för att sprida och utveckla kunskap. Folkbildningen syftar också till att utjämna utbildningsklyftor och motverka utanförskap i samhället för grupper som inte deltar i formella utbildningar (SOU 2012:72, s. 25).

I Sverige finns idag 10 studieförbund och 149 folkhögskolor med skiftande profiler och verksamhetsinriktning.¹ Studieförbund finns i samtliga av landets kommuner och har olika profilering utifrån vilka folkrörelser och andra organisationer som är medlemmar i de respektive förbunden. Verksamheten är omfattande. Folkbildningsrådet (2015) uppger att studieförbunden 2014 arrangerade cirka 275 000 studiecirklar med totalt närmare 1,7 miljoner grupp-rapporterade deltagare, motsvarande ungefär 638 000 unika personer. De dominerande ämnesområdena är konst, musik och media. Den andra dominerande verksamhetsgrenen är kulturprogram av olika slag, där drygt 368 000 program anordnades 2014, som lockade nära 20 miljoner deltagare. Även folkhögskolorna är spridda över landet och har kurser på olika nivåer med olika inriktningar. Höstterminen 2014 hade folkhögskolorna 12 600 deltagare på de allmänna behörighetsgivande kurserna och drygt 16 600 deltagare i de Särskilda kurserna, som t.ex. är inriktade mot musik, konsthantverk, teater, språk eller turism. En del av de Särskilda kurserna är yrkesinriktade.

FOLKHÖGSKOLORNAS VERKSAMHET

Landets 149 folkhögskolor erbjuder utbildning med olika inriktningar och på olika nivåer. Av folkhögskolorna har 106 folkrörelser eller andra organisationer som huvudmän, medan 43 har landsting eller regioner som huvudmän.

1 Från och med den 1 juli 2015 tillkommer ytterligare två folkhögskolor.

Tabell 1. Folkhögskolornas samlade verksamhet 2014.

	DELTAGARVECKOR		
	2014	2013	2012
Allmän kurs	440 290	419 160	394 240
Särskilda kurser	475 920	479 620	486 460
Summa långa kurser	916 210	898 780	880 700
Korta kurser	57 440	59 380	62 000
Öppen folkbildning	3 020	2 510	3 120
Kulturprogram	4 540	5 350	5 600
Summa folkbildning	981 210	966 020	951 420
Individuellt gym prog	4 700	5 290	5 960
Kurser via kommuner	5 570	22 330	32 780
Övr uppdragsutbildningar	62 890	44 900	39 790
Studiemotiverande fhskkurs	51 050	61 960	43 310
Studiemotiverande fhskkurs +25 år	10 560		
Etableringskurs	26 480		
Summa uppdragsutbildning	161 250	134 480	121 840
Totalt	1 142 470	1 100 500	1 073 270
Andel inom folkbildningsanslaget	86%	88%	89%
Andel Uppdragsutbildning	14%	12%	11%

Not. Värden avrundade till tiotal.

Ett Kulturprogram motsvarar två deltagarveckor.

Extra platser allmän kurs startade 2013 och inräknas i Allmän kurs och Påbyggnadsutbildning i Särskilda kurser.

Folkhögskolorna utgör en egen utbildningsform vid sidan av andra utbildningsformer i utbildningssystemet. Skolorna erbjuder genom sin verksamhetsmässiga och organisatoriska särart bildningsverksamhet och yrkesutbildningar som i många fall inte ges på annat håll.

Folkhögskolan genomför såväl *långa* som *korta kurser*. De långa kurserna delas in i *Särskilda* och *Allmänna kurser*. Ungefär hälften av folkhögskolans statsbidragsberättigande verksamhet består av Särskilda kurser (Folkbildningsrådet, 2013b) som är profilkurser som riktas mot olika ämnesområden. Dessa kurser kan vara inriktade mot t.ex. musik, mediekunskap, teater, friskvård, språk eller turism varvid en större del av studietiden ägnas åt det valda ämnesområdet. En del av de Särskilda kurserna kan vara yrkesinriktade, vilket är fallet i fråga om t.ex. utbildningar till fritidsledare, journalist, dramapedagog eller behandlingsassistent.

DELTAGARE		KVINNOR		MÄN	
VT 14	HT 14	VT 14	HT 14	VT 14	HT 14
12 240	12 620	6 820	7 020	5 420	5 600
16 520	16 660	10 680	10 820	5 840	5 840
28 760	29 280	17 500	17 840	11 260	11 440
44 790	39 300	25 930	23 120	18 860	16 180
7 100	6 950	4 040	3 690	3 060	3 260
112 060	81 890	60 010	46 190	52 050	35 700
192 710	157 420	107 480	90 840	85 230	66 580
120	120	70	70	50	50
150	170	80	100	70	70
3 450	2 870	1 840	1 560	1 610	1 310
1 940	1 960	770	780	1 170	1 180
390	380	180	180	210	200
660	440	340	220	320	220
6 710	5 940	3 280	2 910	3 430	3 030
199 420	163 360	110 740	93 730	88 660	69 630

En annan stor del av folkhögskolornas verksamhet utgörs av Allmänna kurser. Dessa kurser kan ge behörighet att söka till gymnasieskola, eller kan erbjuda möjlighet för deltagarna att läsa in grundläggande behörighet, exempelvis till fortsatta studier vid högskola. Allmän kurs erbjuds på samtliga folkhögskolor och antalet deltagare uppgår till drygt 12 000 varje termin. Regeringen har beslutat att år 2013 och 2014 tillföra 1 000 extra platser årligen till Allmän kurs, främst i syfte att erbjuda större möjlighet för kursdeltagare i Studiemotiverande kurser att studera vidare.

Sedan år 2010 genomför folkhögskolorna, i nära samarbete med Arbetsförmedlingen, *Studiemotiverande folkhögskolekurser* (så kallade SMF-kurser) som är en arbetsmarknadspolitisk insats. Kurslängden är tre månader och målgruppen består av ungdomar mellan 16 och 24 år samt av deltagare i jobb-

och utvecklingsgarantin som fyllt 25 år, vilka saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan. Syftet är att underlätta för individen att påbörja eller återgå till reguljär utbildning och kan innehålla orienterande, repeterande och motivationshöjande moment (Prop. 2013/14:172). De Studiemotiverande kurserna är ett uppdrag från Arbetsförmedlingen centralt och redovisas i ett särskilt avsnitt nedan.

De *korta kurser* som folkhögskolan erbjuder utgörs exempelvis av sommarkurser som ges av många folkhögskolor. Under 2014 deltog cirka 84 000 personer i korta kurser av olika slag.

Utöver de långa och korta kurserna genomför folkhögskolorna *Öppen folkbildningsverksamhet*, som är en försöksverksamhet i friare form som riktar sig till nya grupper av deltagare som annars inte skulle komma i kontakt med folkhögskolan. Dessutom genomförs olika *uppdragsutbildningar* som ofta liknar den ordinarie folkbildningsverksamheten till form och innehåll, men som finansieras av olika uppdragsgivare. Uppdragsutbildningarna delas in i Individuella gymnasieprogram, Kurser via kommuner, Övriga uppdragsutbildningar, Studiemotiverande folkhögskolekurs, Studiemotiverande folkhögskolekurs +25 år samt Etableringskurs. (Folkbildningsrådet, 2015).

Till långa kurser, dvs. kurser som är finansierade av det allmänna statsbidraget och är längre än 14 dagar, räknas Allmän och Särskild kurs. Under höstterminen 2014 uppgick antalet deltagare på dessa kurser tillsammans till 29 280. Detta utgör en ökning med cirka 300 deltagare jämfört med år 2013. Antalet deltagare på Allmän kurs var under hösten 12 620, vilket medför en ökning med 1 390 deltagare jämfört med föregående år. På Särskild kurs uppgick antalet deltagare under höstterminen 2014 till 16 660. Detta innebär endast en marginell förändring gentemot år 2013.

Bland folkhögskolans statsbidragsberättigade kurser har de korta kurserna högst antal deltagare. Korta kurser kan vara från en till fjorton dagar. Under hösten 2014 uppgick deltagarantalet till 39 300. Antalet deltagare på korta kurser minskade med 1 290 jämfört med föregående år. På uppdragsutbildningarna gick 5 940 deltagare under höstterminen 2014, vilket beräknat på årsbasis innebär en minskning med 460 personer jämfört med 2013. De största verksamheterna, Studiemotiverande folkhögskolekurs och Övriga uppdragsutbildningar, hade under höstterminen år 2014 1 960 respektive 2 870 deltagare.

Vid landets folkhögskolor genomfördes under år 2014 drygt 49 000 deltagarveckor i sfi (Svenska för invandrare) vid tolv folkhögskolor. Tre av sko-

lorna genomförde verksamheten i form av uppdragsutbildning åt kommunerna, övriga gav den i egen regi, d.v.s. de har ansökt om och fått betygsrätt i sfi. Det förekommer även gäststuderande personer, som bor i andra länder, inom folkhögskolan. Cirka 2 procent (586 personer) tillhörde denna kategori bland långkursdeltagare under hösten 2014. Av dessa studerade ungefär två tredjedelar på Särskild kurs och en tredjedel på Allmän kurs. Bland dessa studerande kom 38 procent från nordiska länder, 32 procent från andra EU-länder och ungefär 30 procent från andra länder.

UTBILDNING OCH ARBETSLIV I SVERIGE

Sverige har haft en negativ utveckling av ungdomsarbetslösheten och tillhör i dag de länder som har en arbetslöshet som överstiger genomsnittet för EU. Arbetslöshetstalet i åldersgruppen 15–24 år ökade enligt Eurostats uppgifter från drygt 20 procent till närmare 24 procent mellan 2008 och 2012. Flera olika undersökningar visar att andelen unga i Sverige som varken förvärvsarbetar eller studerar utgör en betydande grupp, dvs. gruppen som vi i Sverige ofta kallar ”unga utanför” och som internationellt går under benämningen NEET (Not in employment, education or training). I en offentlig utredning hävdas att drygt 10 procent i åldersgruppen 20–24 år tillhör denna kategori. 70 procent av dessa saknar fullbordad gymnasieutbildning (Olofsson & Annvir, 2013).

Arbetslösheten har negativa effekter för drabbade individer och för samhällen i stort. Det är en uppfattning som är väl förankrad och belagd. Både svensk och internationell forskning talar för att långvarig arbetslöshet ökar risken för social exkludering, dvs. exkludering i betydelsen ekonomisk utsatthet, sämre boendevillkor, svaga sociala nätverk, kontaktproblem med myndigheter och ohälsoproblem. Studier visar att personer som är arbetslösa i unga år har en överrisk att bli arbetslösa längre fram i livet. Även den internationella forskningen ger starka belägg för att särskilt återkommande och längre perioder av arbetslöshet i unga år ger en rad långsiktigt negativa effekter: kunskaper och färdigheter som inte används och underhålls tenderar att erodera, vilket minskar individens produktivitet och attraktivitet på arbetsmarknaden; arbetslöshet under unga år har negativa effekter på löneinkomsten under åtskilliga år framåt; riskerna för stressrelaterade problem och psykisk ohälsa är väl dokumenterade.

Utifrån ett strukturellt perspektiv kan man konstatera att unga från mindre privilegierade hemförhållanden, unga med ofullständig grundutbildning (i betydelsen grundskole- och gymnasieutbildning), unga med funktions-

hinder och unga med utländsk bakgrund har fått allt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. En uppskattning är att ungefär 30 till 40 procent av de ungdomar som lämnar skolan i OECD:s medlemsländer tillhör gruppen som löper risk att mötas av etableringssvårigheter. Det kan handla om ungdomar med en kombination av individrelaterade problem, t.ex. kopplat till ohälsa, och ungdomar från ogynnsamma omständigheter, med svag utbildning och utvecklade sociala nätverk. De är överrepresenterade bland dem med osäkra anställningsförhållanden, bland arbetslösa och i gruppen utanför både arbetsmarknaden och utbildningssystemet (NEET).

Generellt har utbildningsnivån höjts dramatiskt i Sverige under de senaste decennierna, vilket bland annat inneburit att allt fler har utbildning på gymnasial nivå. Utbildning framhålls både i Sverige och internationellt som en nyckelåtgärd för att förebygga arbetslöshet och utanförskap och för att ge individer från mindre privilegierade förhållanden möjligheter att påverka sina liv. Samtidigt kan arbetslivets behov av kompetent arbetskraft tillgodoses.

Den höjda utbildningsnivån innebär nya förutsättningar för folkhögskolorna. I ett historiskt perspektiv har folkhögskolorna varit en betydelsefull aktör inom arbetsmarknadspolitiken, inte minst när det gäller insatser riktade till yngre arbetslösa. Under senare år har folkhögskolorna också spelat en aktiv arbetsmarknadspolitisk roll. Skolorna började under slutet av 1980-talet att, i samverkan med Arbetsförmedlingen, arrangera olika kurser för arbetslösa (Olofsson, 2009). Under 1990-talets arbetslöshetskris utvidgades verksamheten påtagligt, och folkhögskolan har sedan dess genomfört många olika typer av kurser och utbildningar för arbetslösa (SOU 2013/14:172 s.12 ff.). Under senare år har alltså folkhögskolorna erbjudit så kallade studiemotiverande kurser som ska underlätta för deltagarna att påbörja eller återgå till reguljär utbildning.

STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS (SMF) – MED SYFTE ATT FÅ ARBETSSÖKANDE UNGDOMAR ATT STUDERA VIDARE

Sedan 2010 genomför folkhögskolorna på Arbetsförmedlingens uppdrag Studiemotiverande folkhögskolekurser (SMF-kurser). Målgrupp är ungdomar mellan 16 och 24 år som är inskrivna på Arbetsförmedlingen och som saknar slutbetyg från grundskola eller gymnasium. Denna målgrupp har senare utökats och från 2013 omfattar den även deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin, för personer som fyllt 25 år.

Bakgrunden till denna typ av kurs är att det hösten 2012 fanns ca 140 000 arbetssökande ungdomar inskrivna hos Arbetsförmedlingen. Av dessa saknade ungefär 30 000 slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan (Folkbildningsrådet, 2013c). Frågan var hur man skulle finna meningsfull sysselsättning till dessa unga och dessutom locka och motivera dem till studier i någon form. Då många varit utanför skolmiljön en lång period krävdes andra former av studier än den skolform de tidigare haft erfarenhet av. År 2010 inleddes på regeringsinitiativ en folkhögskolesatsning med särskilda studiemotiverande kurser. Dessa kurser skulle vara ett komplement till utbildning som erbjuds inom jobbgarantin för unga (SOU 2013/14:172).

Studiemotiverande folkhögskolekurs är en utbildning som genomförs av folkhögskolorna i nära samverkan med Arbetsförmedlingen. Kurserna ska bedrivas under tre månader på heltid. Arbetsförmedlingen kan anvisa unga till kursen direkt, redan från första dag av arbetslöshet. Innehållet i utbildningen kan vara olika slags kurser som orienterar och som höjer motivationen eller repeterar olika slag av kunskap. Kursen kan ses som en förberedelse som gör det lättare för deltagare att börja på eller återgå till vanlig utbildning. Kursupplägget är flexibelt och kan variera utifrån vad deltagarna vill och behöver, utifrån bedömning som görs av Arbetsförmedlingen och utifrån skolans profil och lärare. Folkhögskolans pedagogik, där man utgår från erfarenheter hos såväl individen som gruppen, ses som en väsentlig del i kursen. Deltagarna arbetar i mindre grupper och i ett tempo som passar gruppen. Den Studiemotiverande folkhögskolekursen kan integreras i skolans övriga verksamhet, exempelvis kan vissa delar av kursen läsas gemensamt med Allmän kurs och deltagarna kan delta i gemensamma temaarbeten. Efter kursens slut ges ett kursintyg.

Under 2014 uppgick antalet kursdeltagare som började på Studiemotiverande folkhögskolekurs till ungefär 4 706 personer. Detta är en minskning jämfört med år 2013 då 5 200 personer genomförde en Studiemotiverande folkhögskolekurs på folkhögskola (Folkbildningsrådet, 2015).

Satsningar på folkhögskolan har fortsatt under 2013 och 2014, bland annat med förlängning av satsningen Studiemotiverande folkhögskolekurs. För att ungdomar som gått kursen ska ha möjlighet att fortsätta studera på folkhögskolans Allmänna kurs har regeringen tillfört 60 miljoner kronor. Under båda dessa år har 1 000 årsplatser tillskapats årligen i Allmän kurs för att motivera ungdomar till vidare studier, och de som går studiemotiverande kurser har företräde till de nya platserna (SOU 2013/14:172 s. 14).

Folkhögskolornas intresseorganisation (RIO) och Sveriges Kommuner

och Landsting (SKL) har föreslagit att kurstiden för Studiemotiverande folkhögskolekurs ska förlängas. Tre månader anses tillräckligt för att motivera de flesta till att studera vidare, men man anser att Arbetsförmedlingen borde kunna göra individuella bedömningar och förlänga kurstiden eftersom en del av kursdeltagarna behöver mer tid för att ta steget över till Allmän kurs (Folkbildningsrådet, 2013b). Förslaget har stöd i utredningen ”*Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun*” (SOU 2013:13) som anger att det bör övervägas att Studiemotiverande folkhögskolekurser ska kunna pågå längre för ungdomar i den grupp utredningen handlar om. Även Folkbildningsrådets styrelse stöder förslaget att de Studiemotiverande kurserna ska kunna pågå under en längre tidsperiod än tre månader.

KRAV PÅ UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

I såväl Folkbildningsutredningens betänkande *Folkbildningens samhällsvärden – En ny modell för statlig utvärdering* (SOU 2012:27) som i regeringens proposition *Allas kunskap – allas bildning* (Prop. 2013/14:172) intar diskussioner kring behov av och former för uppföljning och utvärdering av folkbildningens verksamhet centrala positioner. Idag utvärderas folkbildningen på tre olika nivåer: av folkhögskolorna och studieförbunden själva, av Folkbildningsrådet och av staten. Sedan 1991, då en omorganisering av folkbildningen genomfördes, har två omfattande statliga utvärderingar gjorts, år 1996 och 2004 (SOU 2012:72). De statliga utvärderingarna har främst tagit sikte på folkbildningens roll i samhället och om motiven för samhällets stöd kvarstår. Utvärderingarna avser att ge en fördjupad bild av verksamheten inom studieförbund och folkhögskolor. Flera statliga utredningar och propositioner har genomförts och publicerats under senare år. För ett urval av relevanta publikationer, se bilaga 1.

Folkbildningsrådet intar en särskild ställning i fråga om utvärderingsinsatser kring folkbildningen. Rådet är en ideell förening, men har samtidigt myndighetsuppdrag givna av riksdagen och regeringen. Föreningens tre medlemmar är Folkbildningsförbundet, Rørelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) samt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Folkbildningsrådets huvuduppgift är att fördela det statliga folkbildningsanslaget till studieförbund och folkhögskolor samt till studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Vidare lämnar rådet budgetunderlag och årsredovisningar till regeringen samt följer upp och utvärderar folkbildningens verksamhet. I enlighet med regeringens riktlinjer ska Folkbildningsrådet följa upp och utvärdera folkbildningen och varje år lämna rapporter och resultatredovisningar

av folkbildningens insatser. Detta uppdrag inkluderar årlig uppföljning av att folkhögskolor och studieförbund svarar upp mot villkoren för statsbidraget, men även att följa upp studieförbundens internkontroll och såväl folkhögskolornas som studieförbundens kvalitetsarbete. Folkbildningsrådet bedriver uppföljningsverksamhet med två inriktningar; dels årliga uppföljningar som i huvudsak är kvantitativa och dels folkbildningspolitiska uppföljningsstudier som bestäms per år och kan vara av både kvantitativ och kvalitativ art.

Med utgångspunkt i en femårig strategi utformas Folkbildningsrådets nationella utvärderingar som undersöker hur och i vilken utsträckning folkbildningsverksamheten bidrar till att statens syften med stödet till folkbildningen uppfylls, och folkbildningens förutsättningar att arbeta mot dessa syften (Folkbildningsrådet, 2014a). Perioden för den nu aktuella strategin sträcker sig mellan åren 2010 och 2014. Inom perioden har ett drygt tiotal utvärderingar initierats och genomförts, som en tredelad utvärdering av bidragsmodeller till studieförbund och folkhögskolor, två utvärderingar kring folkbildningens pedagoger, utvärderingar som handlar om studieförbundens och folkhögskolornas deltagare samt tre utvärderingar av studieförbundens kulturprogram avseende programmets betydelse för det lokala samhället, deltagarna och de medverkande. I enlighet med strategin för nationella utvärderingar genomförs under 2014 och 2015 en metautvärdering där resultaten från periodens utvärderingar sammanfattas och analyseras i relation till statens fyra syften med statsbidraget till folkbildningen.² I bilaga 1 redovisas ett urval av Folkbildningsrådets publikationer som särskilt fokuserar folkhögskolans verksamhet. För en komplett redovisning av Folkbildningsrådets publikationer hänvisas till dess webbplats.³

FORSKNING KRING FOLKBILDNING

Forskning kring folkbildning och folkhögskolor återfinns inom flera olika områden, exempelvis historia, pedagogik och politiska studier. En rad rapporter och utvärderingar har genomförts på uppdrag av Folkbildningsrådet. Därtill har folkhögskolans område, kurser och deltagare studerats och behandlats i

2 De fyra syften som idag anges för statsbidraget är: 1) att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin, 2) att bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen, 3) att bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, samt 4) att bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

3 <http://www.folkbildningsradet.se/publikationer/>.

akademiska avhandlingar, liksom i artiklar i årsskifter och konferensantologier. Avsikten i det följande avsnittet är inte att redovisa en fullständig forskningsöversikt, utan avser presentera ett antal aktuella relevanta forskningsprojekt och publikationer med fokus på folkhögskolans verksamhet, som publicerats sedan Folkbildningsrådets senaste folkhögskoledeltagarundersökning (Börjeson et al., 2011) gavs ut.⁴

Avhandlingar och artiklar

Andersén har i flera publikationer diskuterat folkhögskolans deltagare och deras fortsatta studier vid högskola och universitet. I sin avhandling kring folkhögskolans deltagare med titeln *Ett särskilt perspektiv på högre studier? Folkhögskoledeltagares sociala representationer om högskola och universitet* (Andersén, 2010) studerar författaren vilka bilder deltagarna har av högskola och universitet och om sig själva som studenter där. Med hjälp av teoribildningen om sociala representationer undersöker hon även hur dessa bilder vuxit fram. Avhandlingen behandlar också vilka hinder och möjligheter som folkhögskolan har att fungera som en andra chans för dem som tidigare misslyckats och som vill läsa vidare.

En avhandling inom området pedagogik som handlar om förståelsen av hur lärares professionella utveckling kan stödjas har titeln *Lärares reflektion och professionella utveckling – Med video som verktyg* (Harlin, 2013). I studien undersöks konsekvenserna av att lärare ser sig själva på videoinspelningar från den egna undervisningen. I studien ingår lärarstudenter som videodokumenterade sin undervisning under den verksamhetsförlagda praktikdelen av utbildningen på en folkhögskola. I en uppföljande studie spelar personer, som varit verksamma som folkhögskolelärare i två år, återigen in sina lektioner.

Ytterligare en avhandling med anknytning till folkhögskolornas verksamhet har skrivits av Nylander (2014), som i *Skolning i jazz – Värde, selektion och studiekarriär vid folkhögskolornas musiklinjer* presenterar en studie kring folkhögskolornas musiklinjer och deras plats i det svenska utbildningslandskapet. Fördjupning sker på området rekrytering till jazzmusikaliska utbildningsstråk.

I en artikel skriven av Nordvall & Åberg (2011) uppmärksammas hur folkhögskoletankar spridits globalt. Nyinstitutionell organisationsteori provas

4 För en mer omfattande redovisning av forskning kring folkhögskolan, se Caroline Runesdotters avhandling *I takt med tiden? Folkhögskolorna i ett föränderligt fält* (Göteborgs universitet, 2010).

som ett möjligt ramverk för att bidra till utvecklingen av svensk folkbildningsforskning. En genomgång görs av internationell litteratur och frågan om hur olika föreställningar om folkhögskolan använts för att legitimera uppbyggnaden av olika vuxenutbildningsinstitutioner världen över fokuseras.

Böcker och antologier

Antologin *Två sidor av samma mynt? Yrkesutbildning och folkbildning vid nordiska folkhögskolor* (Lundh Nilsson & Nilsson, 2010) innehåller olika forskningsbidrag som beskriver folkbildningen. Flera bidrag är historiskt orienterade och i antologin eftersträvas att beskriva de nordiska folkhögskolorna ur ett delvis nytt perspektiv. Bland annat diskuteras folkhögskolornas dubbla roll att både förse arbetsmarknaden med kvalitativ arbetskraft och att sörja för det uppväxande släktets andliga utveckling.

År 2013 utkom antologin *Nyttan med folklig bildning. En studie av kapitalformer i folkbildande verksamhet* (Gustavsson & Wiklund, 2013). Forskare med olika akademisk bakgrund studerar samtida folkbildning och dess villkor. I antologin beskrivs bland annat folkhögskolans hälso nytta och betydelse för att hjälpa deltagarna att upptäcka och använda sin handlingsförmåga.

Ytterligare en bok inom området har titeln *På upptäcktsfärd i folkhögskolans värld: en resa i ett svunnet och nutida bildningslandskap* (Furuland, 2012). I boken presenteras unga och gamla folkhögskolor som ligger geografiskt spridda i allt från landsbygd till storstädernas förorter över hela Sverige.

Varje år ger också Föreningen för folkbildningsforskning ut en Årsbok om folkbildning.

Forskningsmiljöer och projekt

Förutom enskilda forskare och lokala forskningsmiljöer med olika inriktning och fokus på skilda lärosäten finns ett nationellt program för folkbildningsforskning, *Mimer*, vid Institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet. Universitetet har efter ett riksdagsbeslut i uppdrag att ta ett nationellt ansvar för folkbildningsforskning. *Mimer* är organiserat som ett nätverk där folkbildningsforskare från olika discipliner och lärosäten samt folkbildare från hela landet ingår. *Mimer* anordnar årligen en forskarkonferens som är ett forum där forskare och praktiskt verksamma folkbildare möts. *Mimer*bladet ges ut två gånger per år och är en länk mellan olika aktörer inom nätverket. Där anmäls nya doktorsavhandlingar och i varje nummer finns också en förteckning över nya publikationer inom folkbildningsforskning.

Mellan 2007 och 2010 genomfördes ett forskningsprojekt, *Folkbildningens samhällsnytta*, vid Örebro universitet. Projektet var inriktat mot att belysa den nytta som genereras i folkbildande verksamheter. I en delstudie, som avslutades årsskiftet 2011/2012, studerades vilka värden eller kapitalformer som genereras i folkhögskolors klassrumsundervisning. Ett treårigt forskningsprojekt kring studieförbundens relation till civilsamhälle, stat och marknad har samordnats av Ersta Sköndal Högskola. Ytterligare ett exempel är ett forskningsprojekt vid Linköpings universitet kring didaktik i folkbildningssammanhang.

Under hösten 2013 beviljades några forskningsprojekt med anknytning folkbildning anslag från Vetenskapsrådet. Ett sådant projekt är *Förorten och folkbildningens renässans: Unga vuxnas egenstyrda praxisgemenskaper för lärande och social mobilisering i utsatta miljöprogramsområden i Stockholm, Göteborg och Malmö*. Forskningsprojektet leds av Ove Sernhede, professor i socialt arbete vid Göteborgs universitet.

2 Demografisk beskrivning av folkhögskolans deltagare

Ett av utvärderingens syften är att beskriva folkhögskolans deltagare ur ett demografiskt perspektiv, vilket också är syftet med detta kapitel. I enlighet med utvärderingsuppdraget fokuseras särskilt på deltagarna i de långa Allmänna och Särskilda kurserna, samt deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs. Redovisningen består av två delar, där den första presenterar deltagarna på folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurs. Denna del innehåller även en redovisning av demografiska förändringar bland deltagarna över tid. I den andra delen beskrivs deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs.

FOLKHÖGSKOLANS LÅNGA ALLMÄNNA OCH SÄRSKILDA KURS

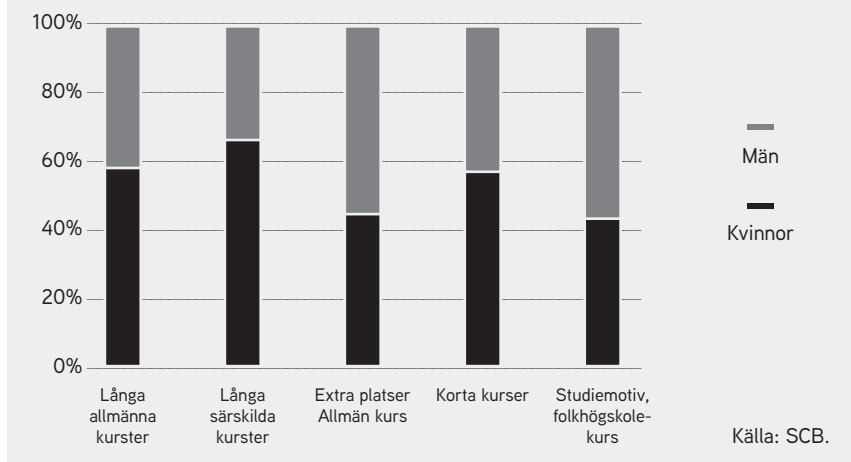
Räknat i deltagarveckor utgör de långa kurserna cirka 93 procent av de statsbidragsberättigade kurserna. Den Allmänna kursen stod för ungefär 43 procent av verksamheten år 2013 och andelen deltagarveckor i Särskilda kurser uppgick till 49 procent. Detta motsvarar en ökning med 2 procentenheter för den Allmänna kursen resp. en minskning med samma siffra för Särskilda kurser jämfört med året innan. Såväl antalet deltagare som deltagarveckor ökade i de långa kurserna mellan år 2012 och 2013, då antalet deltagare ökade med 2 procent. Till stor del förklaras denna ökning av den nya kurstypen Extraplatsor i Allmän kurs; deltagarveckorna i Allmän kurs inklusive Extra platsor ökade med cirka 6 procent (Folkbildningsrådet, Årsredovisning 2014a).

Deltagarnas kön och ålder

Andelen kvinnor inom folkbildningen är generellt högre jämfört med männen, något som gäller för de flesta former av vuxenutbildning. Bland deltagarna i folkhögskolornas långa kurser var andelen kvinnor 61 procent under helåret 2013. Inom vissa verksamheter var andelen kvinnor dock något lägre. Detta var fallet exempelvis i Allmän kurs där kvinnornas andel var 56 procent,

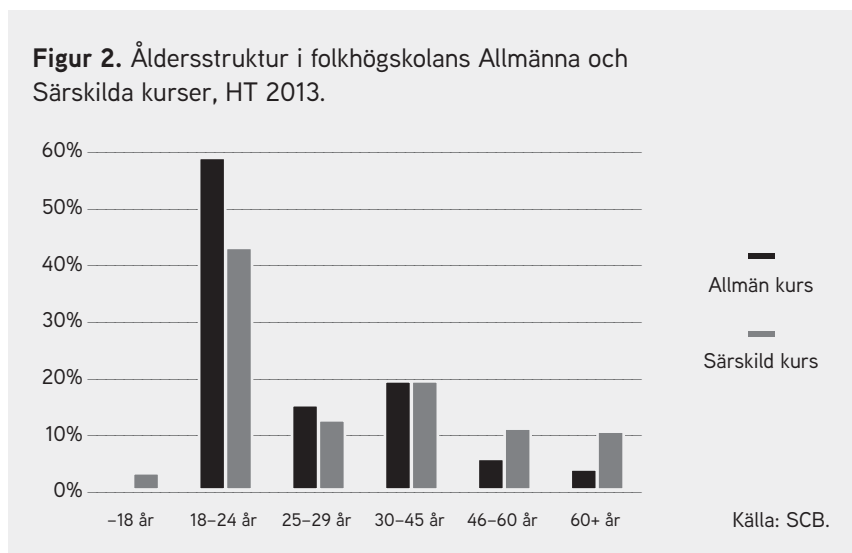
vilket innebär en minskning med 4 procent över den senaste treårsperioden. I vissa långa kurser var däremot andelen kvinnor särskilt hög. Så var fallet för t.ex. Friskvård, Övriga språk samt Slöjd och konsthantverk, där andelen kvinnor var mellan 75 och 80 procent. Sammantaget har emellertid könsfördelningen uppvisat små variationer under de senaste tio åren (Folkbildningsrådet, 2014c).

Figur 1. Andel deltagare i folkhögskolekurser efter kön, HT 2013.

Andelen kvinnor i folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser var större än andelen män under år 2013. I de Allmänna kurserna uppgick kvinnornas andel till knappt 60 procent under såväl våren som hösten, och i de Särskilda kurserna uppgick andelen kvinnor till cirka 65 procent. Samma förhållande, att andelen kvinnor var större än männens, gällde för de korta kurserna som är den kursstyp som har flest deltagare bland folkhögskolans statsbidragsberättigade kurser. Det omvända förhållandet, att männen stod för en större andel än kvinnorna, gällde för Extra platser Allmän kurs och Studiemotiverande folkhögskolekurs. På de extra platserna var andelen kvinnor 39 procent under våren och 44 procent under hösten. Antalet deltagare var 800 under vårterminen resp. 1000 under höstterminen. I de Studiemotiverande folkhögskolekurserna var andelen kvinnor cirka 41 procent under såväl våren som hösten år 2013. Antalet deltagare var under året 5 400, vilket innebär en ökning med 1 600 personer jämfört med år 2012 (Statistiska meddelanden, SCB, 2014).

Åldersgränsen för att delta i de Allmänna kurserna är 18 år och för övrig kursverksamhet (Särskilda kurser och korta kurser) är åldersgränsen 13 år (Folkbildningsrådet, 2013c). Medelåldern för deltagarna i folkhögskolans långa kurser under hösten 2013 var 31 år (median 24), då Extraplatser allmän kurs och Påbyggnadsutbildning räknas in. En skillnad märks mellan Allmän kurs, där medelåldern är 28 år (median 23 år), och Särskild kurs där den genomsnittlige deltagaren var 33 år (median 26 år).

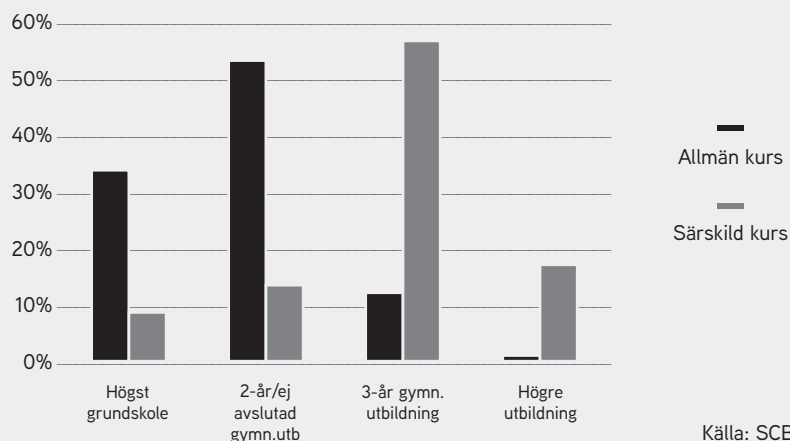
I Allmän kurs var ungefär 60 procent av deltagarna yngre än 25 år under år 2013. För deltagarna i Särskild kurs var motsvarande siffra 45 procent. Under senare år är tendensen att deltagarna i Allmän kurs blir allt yngre, medan deltagarna i Särskild kurs blir äldre (Folkbildningsrådet, 2014c).

Utbildningsbakgrund

Alla typer av utbildningsbakgrund finns representerad bland folkhögskolans deltagare, men jämfört med befolkningsgenomsnittet har deltagarna väsentligt kortare formell utbildningsbakgrund. Detta förhållande påverkas inte minst av att folkhögskolans Allmänna kurser är behörighetsgivande. Bland deltagarna i Allmän kurs år 2013 hade 81 procent kortare utbildning än två års gymnasium, vilket var en ökning med 4 procent jämfört med 2011. I befolkningen var motsvarande andel 24 procent och bland deltagarna i de Särskilda kurserna var andelen 17 procent som hade kortare utbildning än tvåårigt gym-

nasium (Folkbildningsrådet, 2014a). Emellertid varierar utbildningsnivåerna mellan olika folkbildningsanordnare, delvis beroende på verksamhetens inriktning.

Figur 3. Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolans Allmänna och Särskilda kurser, HT 2013

Bland samtliga deltagare i folkhögskolans långa kurser under 2013 var andelen deltagare med kortare utbildning än 3-årigt gymnasium 51 procent. Den enskilt vanligaste utbildningsbakgrunden var förgymnasial utbildning, vilket inkluderar folkskola och grundskola. Andelen deltagare med denna utbildningsbakgrund var 44 procent.

Tabell 2. Utbildningsbakgrund i folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser, HT 2013.

UTBILDNINGSNIVÅ	LÅNG KURS	BEFOLKNING I UTBILDNINGSGEOMETRIEN
Förgymnasial utbildning (inkluderar folkskola och grundskola)	44%	24%
Gymnasial utbildning högst 2-årig	7%	23%
Gymnasial utbildning 3 år	38%	21%
Eftergymnasial utbildning	12%	32%

Källa: Folkhögskolans Statistikrapport.

Etnicitet

Andelen deltagare som är utrikes födda varierar stort mellan olika kurser och skolor, men sammantaget ökar denna grupp inom folkhögskolans långa kurser. År 2013 uppgick andelen utrikes födda i folkhögskolornas långa Allmänna och Särskilda kurser till 38 resp. 17 procent (Folkbildningsrådet, 2014c). Den stora variationen mellan olika kurser och skolor medför att i två tredjedelar av folkhögskolans långa kurser utgör de utrikes födda mindre än 10 procent av deltagarna. Mellan åren 2012 och 2013 ökade andelen utrikes födda med cirka 4 procent inom folkhögskolans långa kurser Allmänna och Särskilda sammantagna.

Tabell 3. Andel utrikes och inrikes födda deltagare i folkhögskolornas långa kurser, HT 2013.

KURSTYP	UTRIKES FÖDDA	INRIKES FÖDDA
Allmän kurs	38	62
Särskild kurs	17	83

Källa: Folkbildningsrådet 2013. Not. 1) I värdena är 1144 personer (cirka 4 procent) av okänd etnisk bakgrund.

Deltagare med funktionsnedsättning och språkliga hinder

Under den senaste 10-årsperioden har andelen deltagare med funktionsnedsättning ökat något inom både Allmän och Särskild kurs. I de Allmänna kurserna hade 31 procent av deltagarna under år 2013 någon form av funktionsnedsättning, och i de Särskilda kurserna 13 procent (dyslexi inräknat). Totalt var andelen deltagare med funktionsnedsättning som hade behov av särskilt stöd 20 procent i de långa kurserna (Folkbildningsrådet, 2014c). Flera folkhögskolor har verksamhet som är speciellt anpassad för deltagare med funktionsnedsättning, men skillnaderna är stora mellan olika folkhögskolor. Vid 26 av landets folkhögskolor hade mer än hälften av deltagarna i Allmän kurs en funktionsnedsättning under år 2013. Samtidigt fanns det 14 folkhögskolor som inte hade någon deltagare med funktionsnedsättning i Allmän kurs.

Ungefär var fjärde deltagare i Allmän kurs var utrikes född med behov av stöd i svenska språket, medan en betydligt lägre andel (cirka 3 procent) hade sådana behov i de Särskilda kurserna (Folkbildningsrådet, 2014a). Folkbildningsrådet avsatte under året cirka 8 procent av statsbidraget till vissa del-

tagare med funktionsnedsättning eller med brister i svenska språket. Bland annat tilldelades folkhögskolorna en så kallad språkschablon för deltagare som var utrikes födda och dessutom behövde särskilda pedagogiska insatser i svenska språket.

Tabell 4. Antal deltagare med funktionsnedsättning och/eller språkliga hinder i långa Allmänna och Särskilda kurser, HT 2013.

	ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS
Rörelsehinder	92	103
Synskada	39	25
Hörselskada	43	70
Döv	157	6
Dövblind	11	17
Utvecklingsstörning	203	319
Hjärnskadad i vuxen ålder	31	111
Psykisk funktionsnedsättning	945	563
Medicinsk funktionsnedsättning	227	307
Aspergers, DAMP etc.	1 101	360
Dyslexi (1)	666	254
Summa	3 515	2 135
Invandrade med brister i svenska språket	2 952	508

Källa: SCB.

Not. 1: Språklig funktionsnedsättning.

Sammantaget deltog drygt 7 500 kursdeltagare som behövde särskilda pedagogiska insatser i svenska språket på grund av språklig funktionsnedsättning eller som var invandrare med brister i svenska språket i folkhögskolans Allmänna kurs under helåret 2013. Dessa kursdeltagare utgör cirka en tredjedel av samtliga deltagare, motsvarande siffra i Särskild kurs var 1 650 kursdeltagare vilket motsvarar en andel på ungefär 5 procent.

Geografisk fördelning av kursdeltagare

Sveriges folkhögskolor erbjöd långa folkhögskolekurser i 137 av landets kommuner under hösten 2013. Det syns en trend mot att folkhögskolorna, och därmed kursdeltagarna, flyttar från landsbygd till stad. 13 av de 23 nya folkhögskolor som startats under den senaste dryga 20-årsperioden har etablerats i någon större stad. Utvecklingen förstärks av att bland de befintliga folkhögskolorna har åtta flyttat sin verksamhet från landsbygd till stad, och av att flera

skolor etablerat nya filialer i stad eller tätort. Det är i storstadsregionerna som flest folkhögskolor erbjuder långa kurser. Under år 2012 erbjöds långa kurser av 24 folkhögskolor i Stockholm, av 13 i Göteborg och av 8 i Malmö. Samtidigt finns det 122 kommuner där endast 1 folkhögskola har långa kurser (Folkbildningsrådet, 2013c).

En följd av denna urbaniseringstrend är att under år 2013 fanns 54 procent av deltagarna i folkhögskolans långa Allmänna kurs och 47 procent i Särskild kurs i storstäder, förortskommuner eller större städer. Sammantaget fanns 50 procent av deltagarna i folkhögskolans långa kurser i städerna och förorterna. Satt i relation till kommunernas invånarantal är emellertid andelen deltagare i långa kurser lägst i städer och förorter, och högst i landets glesbygdskommuner (Folkbildningsrådet, 2014c).

Tabell 5. Förändring (procent) i antal deltagare i folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser 2009–2013.

	ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS
Storstäder	-6	8
Förortskommuner till storstäderna	8	-6
Större städer	0	0
Förortskommuner till större städer	-2	27
Glesbygdskommuner	-10	1

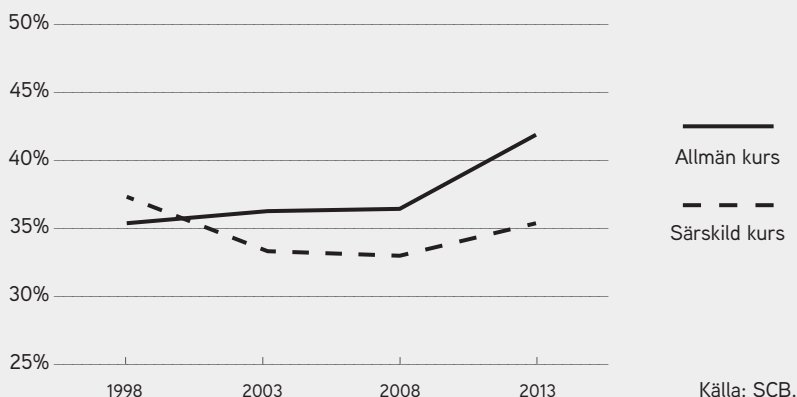
Källa: Samlad bedömning av folkbildningens samhällsbetydelse, Folkbildningsrådet, 2014.

Folkhögskolans deltagargrupper idag och igår

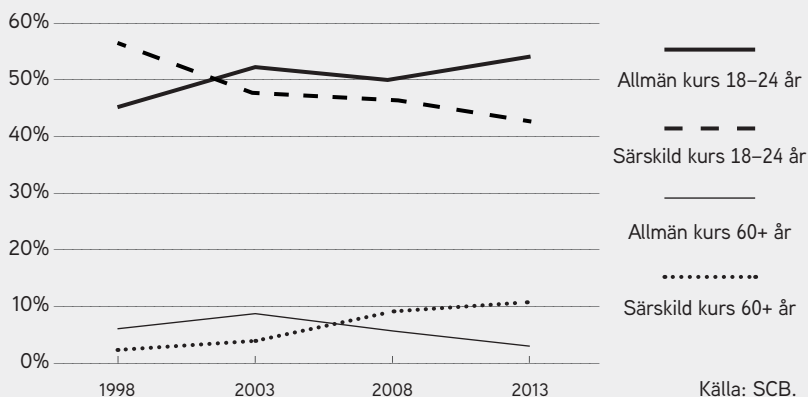
Sammansättningen av folkhögskolans deltagargrupper har förändrats över tid både inom Allmän och Särskild kurs. Sedan slutet av 1990-talet och fram till idag har andelen män i den långa Allmänna kursen ökat från 35 procent till 42 procent. Under tidsperioden minskade andelen män något (2 procent) i Särskild kurs.

Samtidigt ökade andelen unga under 25 år i Allmän kurs från 45 procent till 54 procent. I samma åldersgrupp minskade andelen deltagare från 56 procent till 43 procent i Särskild kurs. En tydlig förändring märktes också gällande gruppen personer med en ålder över 60 år; andelen deltagare i Särskild kurs ökade från endast 2 procent till ungefär 11 procent från slutet av 1990-talet och fram till år 2013.

Figur 4. Andel män i Allmän och Särskild kurs 1998–2013.

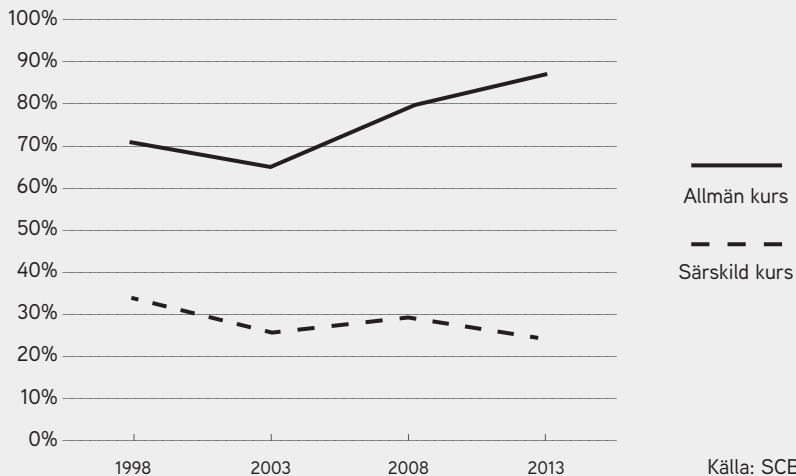

Figur 5. Andel deltagare i åldersgrupperna under 25 år resp. över 60 år i Allmän och Särskild kurs 1998–2013.

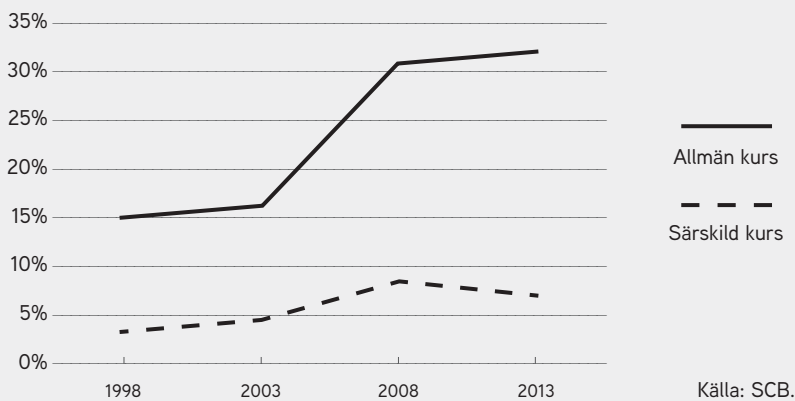
I Allmän kurs har relativt stora förändringar skett vad gäller den genomsnittliga formella utbildningsbakgrunden. Under de senaste 15 åren har andelen deltagare som har kortare utbildning än 3-årig gymnasieutbildning förändrats avsevärt; andelen deltagare i denna grupp, som också inkluderar personer som inte avslutat gymnasiet, ökade från 71 procent år 1998 till 87 procent år 2013. Även i Särskild kurs har förändringar i utbildningsbakgrunden skett, då andelen personer med avslutat 3-årigt gymnasium minskat från cirka en tredjedel (34 procent) till en fjärdedel (25 procent).

Figur 6. Andel deltagare med kortare utbildningsbakgrund än avslutad 3-årig gymnasieskola i Allmän och Särskild kurs mellan år 1998–2013.

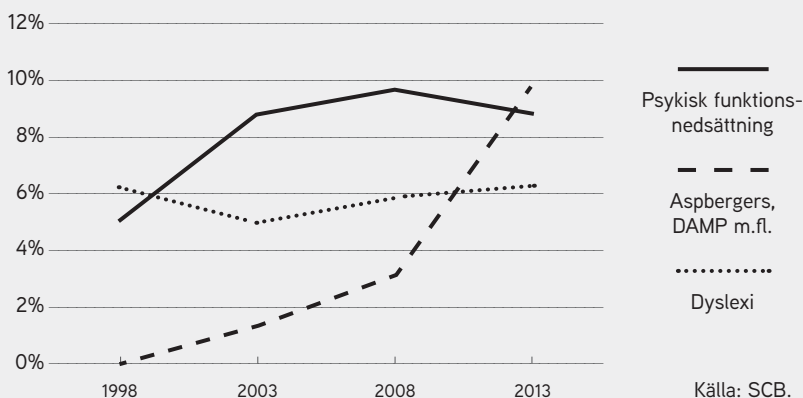
Särskilt stora förändringar i deltagargrupperna under de senaste 15 åren märkts i Allmän kurs utifrån två parametrar: deltagare med utländsk bakgrund⁵ och deltagare med vissa typer av funktionsnedsättning

Figur 7. Andel kursdeltagare med utländsk bakgrund i Allmän och Särskild kurs mellan år 1998 och 2013.

⁵ Begreppet *utländsk bakgrund* innebär här, i enlighet SCB:s definition, att personen antingen själv är född utomlands eller är född i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

Figur 8. Andel kursdeltagare med vissa funktionsnedsättningar i långa Allmänna kurser mellan år 1998.

I den långa Allmänna kursen har andelen deltagare med utländsk bakgrund ökat från 15 procent år 1998 till 32 procent 2013. I Särskild kurs är förändringen inte lika uttalad. Samma förhållande gäller för deltagare med vissa typer av funktionsnedsättning, där ökningen är störst i Allmän kurs: andelen personer i gruppen Psykisk funktionsnedsättning ökat från 5 till 9 procent och andelen personer i gruppen Aspergers syndrom, DAMP m.fl. har ökat från inga alls (0 procent) till 11 procent.⁶ Siffrorna bör dock tolkas med viss försiktighet, då den omvärldsliga kontexten förändrats under tiden. Inte minst gäller detta hur och i vilken omfattning diagnostiseringen av personer i gruppen Aspergers syndrom, DAMP m.fl. sker, eller vilka personer som överhuvudtaget räknas till gruppen. Tillsammans har gruppen personer som kan antas vara i behov av särskilda pedagogiska insatser i svenska språket (invandrade med språksvårigheter och personer med dyslexi) ökat från 17 procent år 1998 till ungefär en tredjedel (33 procent) i den långa Allmänna kursen.

Sammantaget anger Folkbildningsrådet (2014c) att det framför allt är deltagargrupperna i de Allmänna kurserna som förändrats under 2000-talet.

Folkbildningsrådets sammanfattning (ibid.) ger vid handen att deltagarna i de långa Allmänna kurserna blivit allt yngre sedan millennieskiftet och att det framför allt är andelen yngre män som ökat. Samtidigt har deltagarnas genomsnittliga formella utbildningstid blivit kortare; andelen deltagare med tvåårigt gymnasium eller kortare utbildning har vuxit. Allt fler deltagare har en funktionsnedsättning och/eller är utrikes födda.

⁶ DAMP är en akronym för *deficits in attention, motor control and perception*.

Tabell 6. Medel, median, största och minsta andel (procent) av specificerade deltagargrupper vid folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser under 2013.

	DELTAGARE M.		UTRIKES FÖDD	ÅLDERS- GRUPP		UTBILDNINGS- BAKGRUND	
	KVINNOR	FUNKTIONS- NEDSÄTTNING		<25	>60	<3ÅR GYMN	>3 ÅR GYMN
Allmän kurs							
Min	26	0	0	0	0	15	0
Max	98	100	100	90	99	100	24
Median	53	31	21	64	0	94	0
Medel	56	31	30	60	3	87	1
Särskild kurs							
Min	26	0	0	4	0	0	0
Max	100	65	54	100	92	100	62
Median	65	10	4	44	2	20	14
Medel	64	13	7	46	10	24	19

Källa: Folkbildningsrådet.

Not. Siffrorna i tabellen skiljer sig något från de av SCB angivna siffrorna, vilket förmodligen beror på att statistiken är insamlad vid olika tillfällen och för olika syften.

STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS

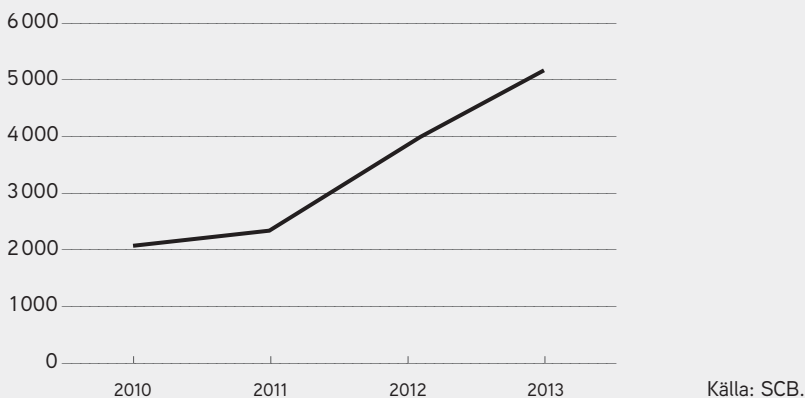
Deltagarnas ålder, kön och etnicitet

Antalet kursdeltagare som påbörjade Studiemotiverande folkhögskolekurser uppgick under 2013 till cirka 5 200 personer. Satsningen, som är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, har pågått sedan 2010 och har beskrivits i rapportens inledande kapitel. Mellan 2010 och 2013 har antalet kursdeltagare ökat med närmare 3 100 personer.

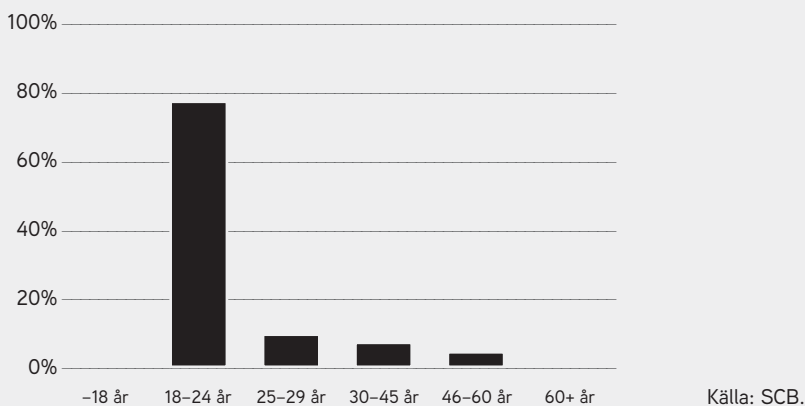
Deltagarna i dessa kurser är dels ungdomar i åldern 16 till 24 år, dels deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin som fyllt 25 år. Som en följd av detta var andelen unga personer högre i denna kurs än i folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser. Under höstterminen 2013 var cirka 80 procent av deltagarna mellan 18 och 24 år.

Bland deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs var andelen män cirka 59 procent. Även detta skiljer sig från folkhögskolans långa Allmänna och Särskilda kurser, där kvinnorna är i klar majoritet (Folkbildningsrådet,

Figur 9. Antal kursdeltagare i Studiemotiverande folkhögskolekurs mellan år 2010 och 2013.

Figur 10. Åldersstruktur i Studiemotiverande folkhögskolekurs, HT 2013

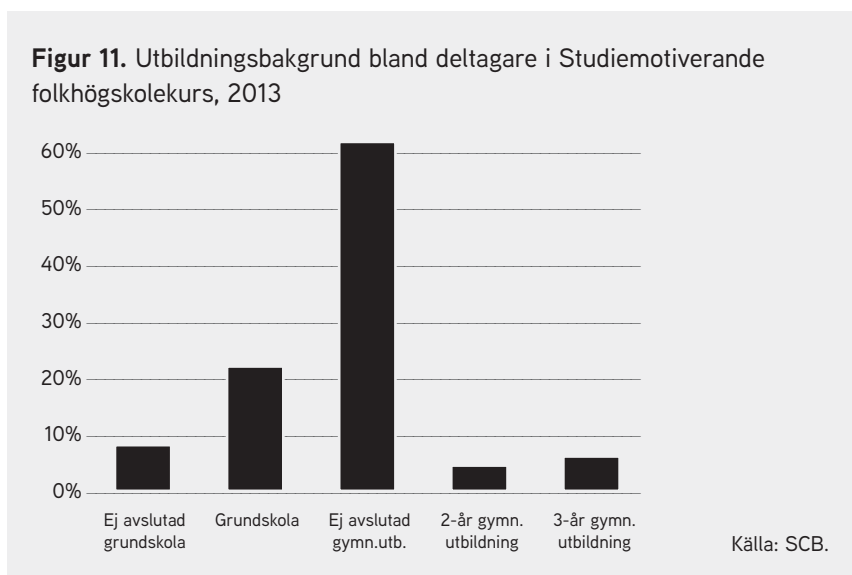
2014c). Inom gruppen deltagare i Studiemotiverande folkhögskolekurs märks också en skillnad i fråga om fördelningen av andelen män respektive kvinnor. I gruppen ungdomar var andelen män 61 procent, medan andelen män bland de äldre deltagarna bara var 48 procent (Folkbildningsrådet, 2014b).

Eftersom satsningen endast pågått under några år kan inga långa jämförelser över tid göras. Emellertid kan konstateras att varken vad gäller ålder eller könsfördelning noteras någon större förändring jämfört med år 2012. En

viss förändring syns i fråga om andelen utrikes födda deltagare. År 2013 var andelen cirka 18 procent, vilket är en ökning från 13 procent året innan (ibid.).

Utbildningsbakgrund

Deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs har kortare formell utbildningsbakgrund jämfört med deltagare i folkhögskolans Allmänna och Särskilda kurs, och den huvudsakliga målgruppen är personer som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskola. Sammanlagt var andelen deltagare som inte hade avslutad gymnasieutbildning drygt 90 procent under år 2013.

Not. Med "Grundskola" menas här att deltagarna slutfört grundskolan, men inte påbörjat gymnasiet.

Bland de deltagare som går den Studiemotiverande folkhögskolekursen avbryter cirka 11 procent efter den tionde utbildningsdagen. Anledningarna till avbrott varierar, exempelvis kan det bero på att man fått arbete eller börjat studera på ordinarie utbildning (Folkbildningsrådet, 2014b).

Sammantaget utgör deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs en delvis ny målgrupp, där såväl andelen unga som andelen män, i synnerhet i yngre åldrar, är större jämfört med den långa Allmänna och Särskilda kursen. Ytterligare en skillnad är att utbildningsbakgrunden generellt är lägre än i de långa kurserna. Nästan var femte deltagare i de Studiemotiverande kurserna är utrikes född.

3 Deltagares uppfattningar om utbildningens betydelse

Under våren 2014 genomfördes totalt 116 telefonintervjuer med personer som hade deltagit i folkhögskolekurser under 2013. Respondenterna hade studerat vid skolor som erbjöd långa kurser och Studiemotiverande kurser under våren 2013. Urvalet av skolor baserades på tre kriterier: Studiemotiverande kurser skulle erbjudas i betydande omfattning, det skulle finnas en spridning mellan olika kommungrupper (enligt SKL:s indelning) och det skulle vara en jämn fördelning mellan olika huvudmän (offentliga och rörelsedrivna skolor). Avsikten var att vi skulle få en någorlunda jämn fördelning av deltagare från Allmänna kurser respektive Särskilda kurser. Vi hade också en ambition att få med så många deltagare från Studiemotiverande kurser som möjligt, även om antalet intervjuade från dessa utbildningar av naturliga skäl blev mindre än deltagare vid långa kurser. I september 2014 genomfördes några kompletterande intervjuer med individer med erfarenheter från den Studiemotiverande kursen. Underlaget för telefonintervjuerna återfinns i bilaga 4.

Antalet intervjuade kursdeltagare är för begränsat för att vi ska kunna dra några generella slutsatser avseende samtliga folkhögskoledeltagare, men materialet är intressant och ger underlag för frågor och hypoteser. Telefonintervjuerna utgick från strukturerade frågor men gav också utrymme för öppna frågor och kommentarer från respondenterna. I tabellen nedan presenteras antalet respondenter fördelade på olika utbildningsformer och kön.

Som framgår av tabell 7 dominerade kvinnorna bland de intervjuade. Bland folkhögskoledeltagarna som helhet är också kvinnor i majoritet. En annan iakttagelse är att kvinnorna var kraftigt överrepresenterade på de Särskilda kurserna. Detta gäller också bland folkhögskolorna generellt, om än inte i så hög grad som bland de intervjuade. Bland deltagarna på Studiemotiverande kurs (SMF) var könsfördelningen jämn. Som framgår av tabellen fick vi fler deltagare från Allmän kurs. 18 av de intervjuade hade en bakgrund på Studiemotiverande kurs.

Tabell 7. Respondenter fördelade efter kön och kurs.

KURS	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Allmän kurs	24	26	50
SMF	0	2	2
Först SMF och därefter Allmän kurs	6	10	16
Särskild kurs	32	16	48
Total	62	54	116

Tabell 8. Inrikes födda och utrikes födda fördelade på kurs.

KURS	FÖDD I SVERIGE	UTRIKES FÖDD	TOTAL
Allmän kurs	44	6	50
SMF	2	0	2
Först SMF och därefter Allmän kurs	13	3	16
Särskild kurs	45	3	48
Total	104	12	116

Åldersmässigt låg tyngdpunkten i de yngre åldrarna. Cirka 50 procent av de intervjuade var födda 1988 eller senare, dvs. de var högst 25 år i samband med folkhögskolestudierna år 2013. Enbart 20 procent var äldre än 30 år. Uppgifterna stämmer med det generella mönstret. Folkhögskoledeltagarna har som framgått blivit allt yngre över tid.

Vi har redan konstaterat att utrikes födda utgör en allt större andel av deltagarna på folkhögskolorna. I tabellen ovan presenteras antalet utrikes födda bland de intervjuade.

Enbart tolv intervjuade tillhör gruppen utrikes födda. Det är en lägre andel än bland folkhögskoledeltagarna generellt och bör påverka svarsmönstret. I förhållande till den generella bilden blir underrepresentationen mest påtaglig på den Allmänna kursen liksom på den Studiemotiverande kursen.

Frågan är i vilken utsträckning deltagarna bodde på internat. Vi vet sedan tidigare att andelen externatdeltagare vid folkhögskolorna har blivit större över tid.

Som framgår av tabell 9 bodde merparten av deltagarna inte på internat. Internatboendet förekom mest bland de som deltagit på den Särskilda kursen.

Tabell 9. Elever som bor på internat fördelade på kurstillhörighet.

KURS	BÅDE INTERNAT OCH EXTERNAT	EXTERNAT	INTERNAT	TOTAL
Allmän kurs	6	39	5	50
SMF	0	2	0	2
Först SMF och därefter Allmän kurs	0	15	1	16
Särskild kurs	8	30	10	48
Total	14	86	16	116

Tabell 10. Föräldrarnas utbildningsnivå fördelade efter deltagarnas kön.

HAR NÅGON AV FÖRÄLDRARNA HÖGSKOLEUTBILDNING ELLER MOTSVARANDE?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Ja	34	24	58
Nej	25	27	52
Vet inte	3	3	6
Total	62	54	116

Bland deltagarna på den Allmänna kursen är det betydligt mer ovanligt, vilket stämmer med det generella mönstret bland kursdeltagarna. Mönstret återspeglar sannolikt en ökad volym deltagare på dagfolkhögskolorna i städerna. Bland SMF:arna är det ovanligt att man bor på internat, vilket kan tyckas naturligt med tanke på den begränsade utbildningstiden.

Men inte heller bland de intervjuade som hade gått vidare från en Studiemotiverande kurs till en Allmän kurs var det särskilt vanligt att man bodde på internat. Just denna fråga kan vara värd att uppmärksamma mer. Internaten har traditionellt haft stor betydelse för arbetsformer och social dynamik bland deltagarna på folkhögskolorna. I synnerhet de deltagare som kommer från mer problemfyllda förhållanden kan ha mycket att vinna på just internatboende. För många unga kan internatet fungera som en trygg övergång till ett eget boende.

I samband med intervjuerna ställdes en bakgrundsfråga om respondenternas föräldrar och deras utbildningsbakgrund. Syftet med frågan var att få en ungefärlig bild av de intervjuades socioekonomiska bakgrund. Frågan handlade om någon av föräldrarna hade en utbildning på eftergymnasial nivå.

Som framgår av tabell 10 var det hälften av de intervjuade som angav att föräldrarna hade en eftergymnasial utbildning. Andelen kvinnor som angav att de har någon förälder med utbildning på eftergymnasial nivå är högre än andelen bland männen, vilket också kan ses i perspektivet av att kvinnorna i högre grad deltar på de Särskilda kurserna och själva har en starkare utbildningsbakgrund.

I det följande ska vi lyfta fram några svar i anslutning till två analyskategorier; till att börja med *kön* och därefter *kurstillhörighet*. Det är uppfattningarna om måluppfyllelsen i anslutning till utbildningarna som står i centrum. Fem aspekter på måluppfyllelse kommer att beröras:

1. I vilken utsträckning utbildningarna har förbättrat deltagarnas möjligheter på arbetsmarknaden,
2. I vilken utsträckning utbildningarna har förbättrat möjligheterna till vidare studier,
3. I vilken utsträckning folkhögskoleutbildningen har gjort deltagarna mer engagerade i samhällsfrågor,
4. I vilken utsträckning folkhögskoleutbildningen har gjort deltagarna mer intresserade av kulturella frågor och slutligen
5. I vilken utsträckning folkhögskolestudierna har stärkt deltagarnas självförtroende.

I ett avslutande avsnitt kommer vi att presentera uppgifter om deltagarnas nuvarande sysselsättning.

KÖN OCH MÅLUPPFYLLELSE

Om vi då inleder med att diskutera dessa olika aspekter utifrån ett könsperspektiv, hur uppfattar kvinnliga och manliga deltagare att studierna på folkhögskola har påverkat deras möjligheter på arbetsmarknaden? Deltagarna har fått välja mellan tre svarsalternativ: ja, i viss mån och nej.

Tabell 11. Bättre förutsättningar på arbetsmarknaden, fördelat på kön.

BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR PÅ ARBETSMARKNADEN?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Nej	14	6	20
Ja	38	26	64
I viss mån	10	22	32
Total	62	54	116

Merparten av deltagarna anser uppenbarligen att deras förutsättningar på arbetsmarknaden har förbättrats via utbildningen. Samtidigt är det ingen obetydlig andel som svarar antingen ”nej” eller ”i viss mån” på frågan (45 procent). Det är också värt att notera att det är en större andel män än kvinnor som inte svarade ”ja” på frågan om arbetsmarknadsutsikterna har förbättrats. Det tycks finnas en skillnad mellan hur kvinnor och män ser på utbildningens betydelse i detta sammanhang.

En rimlig förklaring kan vara att männen i högre grad har studerat på Allmän kurs och att den Allmänna kursen har en mindre uttalad arbetslivsanknytning, något vi återkommer till. Samtidigt är detta problematiskt eftersom den Allmänna kursen också ska ge möjligheter till en säkrare etablering på arbetsmarknaden. En avklarad och erkänd utbildning på gymnasienivå får idag närmast ses som en förutsättning för varaktig sysselsättning och egenförsörjning. Om deltagarna på Allmän kurs inte upplever att utbildningen har någon arbetslivsanknytning skulle det kunna tala för att moment kopplade till arbetslivskunskap liksom studie- och yrkesvägledning bör stärkas på utbildningarna.

Frågan är då hur bilden ser ut när vi tittar närmare på nästa aspekt, hur svarsbilden bland kvinnor och män ser ut när vi frågade om hur folkhögskoleutbildningen påverkat förutsättningarna för vidare studier. I tabellen nedan redovisas resultaten.

Tabell 12. Bättre förutsättningar för fortsatta studier, fördelat på kön.

BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FORTSATTAS STUDIER?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Nej	6	3	9
Ja	50	40	90
i viss mån	6	11	17
Total	62	54	116

Som framgår av tabellen ovan är svarsbilden mer samlad. Både bland kvinnorna och männen är det ett flertal som svarar ”ja” på frågan om folkhögskoleutbildningen har förbättrat förutsättningarna för vidare studier. Samtidigt bör det noteras att flera deltagare som hade gått vidare till studier på högskolenivå efter att ha avslutat sina folkhögskolestudier uppger att övergången blev en ”chock”. Skillnaden i undervisningsmetoder och läsbörda upplevdes som väl-

digt dramatisk, även om detta inte självklart ansågs tala till folkhögskolornas nackdel. Vi återkommer till den frågan längre fram i rapporten.

Ett centralt uppdrag för folkhögskolorna är att stärka demokratin och fördjupa samhällsintresset bland deltagarna. Folkhögskolorna har också historiskt spelat en helt central roll när det gäller att fostra nya generationer av politiker, fackligt engagerade och folkrörelseaktivister. Vi har därför valt att lyfta frågan om i vilken utsträckning deltagarna upplever att studierna har bidragit till ett ökat samhällsengagemang. I korstabellen nedan redovisas svaren.

Tabell 13. Har utbildningen lett till ett ökat intresse för samhällsfrågor?

MER INTRESSERAD AV SAMHÄLLSFRÅGOR?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Nej	11	12	23
Ja	34	23	57
I viss mån	17	19	36
Total	62	54	116

En omedelbar betraktelse av svaren i tabell 13 visar att det tycks finnas en skillnad mellan kvinnor och män. En minoritet av männen – 23 individer eller 43 procent – svarade ”ja” på frågan. Motsvarande andel bland kvinnorna var 55 procent. Det är också en högre andel bland männen som svarar ”i viss mån”. Det kan vara värt att uppmärksamma att en så stor andel bland deltagarna inte anser att utbildningen på folkhögskola självklart har resulterat i ett ökat samhällsintresse. Det är en fråga vi återkommer till.

Hur ser det då ut när vi ställer en fråga om utbildningarna har lett till ett ökat intresse för kulturfrågor. I tabellen nedan redovisas svaren.

Tabell 14. Har utbildningen lett till ett ökat intresse för kulturfrågor?

MER INTRESSERAD AV KULTURELLA FRÅGOR?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Nej	13	17	30
Ja	39	17	56
I viss mån	10	20	30
Total	62	54	116

Även när det gäller denna fråga ger en snabb betraktelse av korstabellen vid handen att det finns skillnader i svarsbilden mellan könen. 39 av 62 kvinnor – eller 63 procent – svarade ”ja” på frågan om utbildningen har lett till ett ökat intresse för kulturfrågor. Bland männen var motsvarande andel 31 procent. Det är dessutom en betydligt högre andel av männen som besvarar frågan med ”i viss mån”. Detta är också en fråga som vi får anledningen att titta närmare på, både i samband med att vi redovisar det övriga intervjumaterialet och i anslutning till den stora enkäten. Det finns anledning att förmoda att resultatet kan återspegla en tendens – inte bara inom folkhögskolevärlden – att unga män med en svagare utbildningsbakgrund och socioekonomisk ställning också i mindre utsträckning intresserar sig för kulturfrågor.

Den sista aspekten vi ska titta på i anslutning till svarsbilden kopplat till kön handlar om hur deltagarna upplever att folkhögskoleutbildningen har påverkat självförtroendet.

Tabell 15. Har folkhögskoleutbildningen bidragit till ett ökat självförtroende?

BÄTTRE SJÄLVFÖRTROENDE?	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Nej	4	8	12
Ja	51	34	85
I viss mån	7	12	19
Total	62	54	116

Som framgår av tabell 15 tycks det finnas en skillnad mellan hur kvinnor och män uppfattar effekten av utbildningen. 82 procent av kvinnorna svarade ”ja” på frågan om utbildningen har lett till ett ökat självförtroende, bland männen var motsvarande andel 63 procent. Det är höga andelar för båda könen, men ändå betydligt lägre för männen. Svarsbilden återspeglar sannolikt, återigen, det förhållandet att männen på folkhögskolekurserna har en svagare utbildningsbakgrund än de kvinnliga folkhögskoledeltagarna.

Intervjusvaren måste givetvis tolkas med betydande försiktighet. Samtidigt är mönstren så pass påtagliga – och likheterna så pass stora med resultaten av studier på andra områden – att det kan finnas anledning att lyfta frågor om skillnaderna mellan kvinnors och mäns upplevelser av måluppfyllelse kopplat till folkhögskolestudier till en högre nivå.

Nu ska vi titta närmare på hur deltagarna bedömer de olika aspekterna

för måluppfyllelse kopplat till kurstillhörighet. Det finns rimligen ett indirekt samband med svaren vi fick när vi analyserade aspekterna med utgångspunkt från könstillhörighet.

KURSTILLHÖRIGHET OCH MÅLUPPFYLLELSE

När vi analyserar svarsmönstret utifrån deltagarnas kurstillhörighet delar vi in svaren efter fyra kurstyper: Allmän kurs, SMF, Allmän kurs efter SMF och Särskild kurs. Vi inleder som tidigare med frågan om hur man uppfattade att utbildningen påverkade förutsättningarna på arbetsmarknaden.

Tabell 16. Bättre förutsättningar på arbetsmarknaden, efter kurstillhörighet?

BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR PÅ ARBETSMARKNADEN?	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Nej	12	1	1	6	20
Ja	23	0	9	32	64
I viss mån	15	1	6	10	32
Total	50	2	16	48	116

Som framgår av tabellen ansåg en stor andel av deltagarna på respektive kurs att utbildningen hade förbättrat förutsättningarna på arbetsmarknaden. Men det finns skillnader mellan kurstyperna. Bland deltagarna på Särskild kurs var det 67 procent som besvarade frågan med ”ja”; motsvarande uppgift för Allmän kurs var 46 procent. Resultaten kan möjligen ses som naturliga med tanke på att den Särskilda kursen har en mer uttalat ”yrkesförberedande” karaktär medan Allmän kurs är mer studieförberedande. Den Studiemotiverande kursen har en än mer uttalat studieförberedande karaktär. Samtidigt kan det förhållandet att en så stor andel svarar ”nej” och ”i viss mån” bland deltagarna på den Allmänna kursen vara ett uttryck för att det saknas tillräckligt mycket av arbetslivsorientering (både i undervisningen och i form av vägledning).

Nästa aspekt handlar om hur man uppfattade att utbildningen påverkade förutsättningen för vidare studier.

Tabell 17. Bättre förutsättningar för fortsatta studier, efter kurstillhörighet?

BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FORTSATTAS STUDIER?	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Nej	0	1	0	8	9
Ja	44	1	13	32	90
I viss mån	6	0	3	8	17
Total	50	2	16	48	116

Svaren är genomgående mer positiva kopplat till hur man bedömer att utbildningen har påverkat förutsättningarna för fortsatta studier. Bland deltagarna med en bakgrund på Allmän kurs svarar 44 av 50 – närmare 90 procent – ”ja” på frågan. Bland de som hade studerat på en Studiemotiverande kurs var det bara 4 av 18 som inte svarade ”ja” på frågan. Det indikerar ett gott betyg för utbildningarna när vi talar om måluppfyllelse i termer av förutsättningar för vidare studier. Att det är en något högre andel av deltagarna med en bakgrund på Särskild kurs som inte svarar ”ja” – totalt 33 procent – återspeglar rimligen återigen att fler av dessa deltagare har en starkare utbildningsbakgrund sedan tidigare och att det studieförberedande syftet med utbildningen inte är lika framträdande.

I det föregående avsnittet kunde vi konstatera att det var en ganska betydande andel av männen som inte svarade ”ja” på frågan om utbildningen på folkhögskola hade lett till ett ökat intresse för samhällsfrågor. Frågan är hur svarbilderna ser ut i relation till kurstillhörigheten.

Tabell 18. Har utbildningen lett till ett ökat intresse för samhällsfrågor?

STÖRRE INTRESSE FÖR SAMHÄLLSFRÅGOR?	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Nej	8	2	4	9	23
Ja	32	0	4	21	57
I viss mån	10	0	8	18	36
Total	50	2	16	48	116

Med tanke på hur könsfördelningen ser ut på kurserna, och det svarsmönster som vi kunde urskilja kopplat till kön, kan det tyckas lite oväntat att det var en majoritet av de intervjuade med en bakgrund på den Allmänna kursen som svarade ”ja” på frågan, 64 procent jämfört med 44 procent på den Särskilda kursen. Kanske är det så att fler deltagare på den Särskilda kursen upplevde att de var intresserad av samhällsfrågor redan innan de påbörjade folkhögskolestudierna. Det kan uppfattas som särskilt bekymmersamt att enbart 4 av 18 deltagare med en bakgrund på SMF svarade ”ja” på frågan om utbildningen hade lett till ett ökat intresse för samhällsfrågor. Samtidigt är urvalet av deltagare med en bakgrund på Studiemotiverande kurs så begränsat att det är omöjligt att föra något meningsfullt resonemang om representativiteten i dessa uppgifter. En alternativ tolkning är att respondenterna har haft svårt att förstå den egentliga innebörden av frågan.

Frågan är då hur svarsmönstret ser ut när vi tittar närmare på den fjärde aspekten, frågan om utbildningen har lett till ett ökat intresse för kulturfrågor.

Tabell 19. Har utbildningen lett till ett ökat intresse för kulturfrågor?

MER INTRESSERAD AV KULTURFRÅGOR?	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Nej	13	1	6	10	30
Ja	24	0	4	28	55
I viss mån	13	1	6	10	30
Total	50	2	16	48	116

Svarsbilden är möjligen lite mer förväntad. Bland deltagarna med en bakgrund på Särskild kurs anger 58 procent att utbildningen har bidragit till ett ökat intresse för kulturfrågor. Motsvarande uppgift för deltagarna på Allmän kurs är 48 procent. Tittar vi närmare på svaren bland tidigare SMF-deltagare är det samma mönster som i frågan om intresset för samhällsfrågor, enbart 4 av 18 svarar ”ja”. Här finns det möjligen än större anledning att misstänka att några respondenter kanske har haft svårt att greppa frågans innebörd. Möjligen skulle man ha kunnat förvänta sig att en större andel av respondenterna med en bakgrund på Särskild kurs hade svarat ”ja” på frågan. Dessa deltagare har inte bara mer utbildning i bagaget utan intresset för kulturfrågor är ofta

en drivkraft när de söker sig till folkhögskolan. Det kan egentligen inte heller uppfattas som tillfredsställande att det är en så pass stor andel med en bakgrund på den Allmänna kursen som inte är beredda att svara obetingat ”ja” på frågan. Det här handlar ju om en central beståndsdel i folkbildningen.

Vad kan vi då säga om den sista aspekten, om hur man uppfattar att utbildningen har påverkat självförtroendet?

Tabell 20. Har folkhögskoleutbildningen bidragit till ett ökat självförtroende?

BÄTTRE SJÄLVFÖRTROENDE?	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Nej	4	1	1	6	12
Ja	38	1	12	34	85
I viss mån	8	0	3	8	19
Total	50	2	16	48	116

Oavsett tidigare kurstillhörighet gäller att en betydande majoritet av deltagarna uppfattar det som att utbildningen har bidragit till ett ökat självförtroende. Detta gäller också de som deltagit i den Studiemotiverande kursen. Av respondenterna med en bakgrund på den Allmänna kursen är det 76 procent som svarar ”ja” på frågan om utbildningen har lett till ökat självförtroende. Bland respondenterna med en bakgrund på Särskild kurs är andelen något lägre, vilket kanske kan förklaras med att fler av deltagarna upplever att de har ett starkare självförtroende sedan tidigare. Ur ett folkhögskoleperspektiv måste resultatet ses som väldigt positivt. Det här handlar ju också om ett centralt syfte med folkbildningen.

NÅGRA SLUTSATSER

Intervjusvaren talar för att deltagarna i huvudsak ser positivt på utbildningens betydelse kopplat till förutsättningarna i arbetslivet, förutsättningarna för vidare studier, intresset för samhällsfrågor och kulturfrågor samt i vad mån utbildningen har bidragit till ett ökat självförtroende. Samtidigt finns det skillnader mellan de olika aspekterna på måluppfyllelse som är värda att uppmärksamma ur ett köns- och kurstillhörighetsperspektiv. Skillnaderna i svarsbilden mellan könen är särskilt värda att ta på allvar och lyfta i ett större sammanhang.

Genomgående är svarsbilden mer positiv när vi talar om måluppfyllelsen i anslutning till förutsättningar för vidare studier och huruvida utbildningen bidragit till ett ökat självförtroende. Däremot råder större tveksamheter när det gäller förutsättningarna på arbetsmarknaden. Detta framkommer främst i svaren bland männen och bland deltagare på den Allmänna kursen. Vi kunde också konstatera att det finns vissa tveksamheter vad gäller måluppfyllelsen avseende intresset för samhällsfrågor och kulturfrågor. Även i detta fall är tveksamheterna främst kopplade till svaren bland männen. I det senare fallet går det inte att se någon tydlig koppling till deltagande på Allmän eller Särskild kurs. Däremot är det anmärkningsvärt få av de med en bakgrund på Studiemotiverande kurs som uppger att utbildningen har lett till ett ökat intresse för samhälls- och kulturfrågor. Antalet individer med en bakgrund i Studiemotiverande kurs är ytterst begränsat i materialet, men svarsbilden kan möjligen ses som en varningssignal och frågorna bör undersökas ytterligare.

NUVARANDE SYSSELSÄTTNING

I anslutning till intervjuerna har vi också ställt frågor om nuvarande sysselsättning. Nedan presenteras svaren fördelat på kön respektive kurstillhörighet.

Tabell 21. Nuvarande sysselsättning fördelat på kön.

SYSSELSÄTTNING	KVINNOR	MÄN	TOTAL
Studera	21	18	39
Förvärvsarbete	33	29	62
Arbetslös	4	7	11
Barnledig	2	0	2
Sjuk	2	0	2
Total	62	54	116

Som framgår av tabellen var det stora flertalet förvärvsarbete eller studera. 34 procent av kvinnorna och 33 procent av männen deltog i en utbildning. 53 procent av kvinnorna och 54 procent av männen förvärvsarbete. Skillnaderna mellan könen var alltså inte särskilt påtagliga. Totalt sett var cirka 10 procent arbetslösa. Det sistnämnda behöver inte ses som en anmärkningsvärt hög andel. Att mer än 85 procent var aktiva – antingen förvärvsarbete eller studera – måste ses som ett positivt resultat.

Hur ser det då ut om vi relaterar uppgifterna om sysselsättning till kurs-tillhörighet?

Tabell 22. Nuvarande sysselsättning relaterat till kurstillhörighet.

SYSSELSÄTTNING	ALLMÄN KURS	SMF	FÖRST SMF OCH DÄREFTER ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Studerande	15	0	11	13	39
Förvärvsarbetande	25	2	3	32	62
Arbetslös	6	0	2	3	11
Barnledig	2	0	0	0	2
Sjuk	2	0	0	0	2
Total	50	2	16	48	116

Som framgår av tabell 22 var en något högre andel av dem som hade studerat Allmän kurs arbetslösa jämfört med dem som hade studerat på Särskild kurs, vilket måste betraktas som väntat. Att enbart två av dem som hade en bakgrund på Studiemotiverande kurs var arbetslösa kan betraktas som väldigt positivt. Flertalet hade gått vidare till annan utbildning och några förvärvsarbetade dessutom.

Även om vi knappast kan tillåta oss några generaliseringar utifrån detta material indikerar uppgifterna positiva utvecklingsmönster efter folkhögskoleutbildningen.

4. Deltagarnas motiv för studier, upplevelser av utbildningen och sysselsättning efter utbildningen

I detta kapitel kommer vi att redogöra för deltagarnas motiv för valet av folkhögskolestudier. Vi kommer också att redogöra för deltagarnas upplevelser av utbildningen, avseende innehåll och arbetsformer. Vi kommer slutligen också att redovisa statistik om deltagarnas sysselsättning och inkomstförhållanden efter utbildningen.

I samband med uppföljningen har vi använt oss av både kvalitativt och kvantitativt material för att belysa folkhögskoledeltagarnas uppfattningar om sina studier och folkhögskolornas verksamhet. Det kvantitativa materialet är kopplat till tre undersökningar. För det första en mindre undersökning baserad på strukturerade telefonintervjuer, som presenterades i föregående kapitel, för det andra en större enkätundersökning genomförd av nätverket FB-kvalitet under våren 2013. För det tredje har vi fått ta del av tabeller med sammanställningar av registerdata från SCB som belyser sysselsättning och inkomstförhållanden för deltagare på Allmän kurs före och efter avslutade studier.

ENKÄTUNDERSÖKNINGEN

I det följande ska vi alltså presentera och analysera resultatet av FB-kvalitets enkätundersökning.⁷ De enkätundersökningar som regelbundet genomförs av FB-kvalitet ger i dagsläget den mest heltäckande bilden av utbildningsvillko-

⁷ Vi vill rikta ett varmt tack till Tage Johansson som arbetar med enkätundersökningarna på FB-kvalitet och som har varit behjälplig med att ta fram de tabeller som vi har efterfrågat.

ren vid landets folkhögskolor. FB-kvalitet är ett nätverk av folkhögskolor som genomför regelbundna enkätundersökningar bland folkhögskoledeltagare i syfte att stödja skolorna i deras utvecklingsarbete. Inte alla men en majoritet av folkhögskolorna i landet är medlemmar i FB-kvalitet. Den enkätundersökning som vi utgår ifrån genomfördes således bland deltagare våren 2013. 93 folkhögskolor var då medlemmar i nätverket; 68 procent av rörelsefolkhögskolorna och 58 procent av de offentligtägda skolorna. Sammantaget speglar de deltagande skolorna samtliga folkhögskolor ganska väl. Det finns en god blandning av stora och små skolor, av land och storstad, externat och internat. Av de skolor som vid den aktuella tidpunkten var medlemmar i FB-kvalitet medverkade 70 skolor och cirka 6 000 folkhögskoledeltagare i undersökningen. Den genomsnittliga svarsfrekvensen var 70 procent, vilket måste betraktas som ett gott resultat.⁸

Hur har då undersökningen genomförts? Det är en webbaserad enkätundersökning. Varje skola som ingår i FB-kvalitet beslutar själv om man ska delta och vilka kurser som ska omfattas av undersökningen. Flertalet skolor deltar i undersökningarna och vanligtvis anmäler man alla pågående kurser. Undersökningen är emellertid begränsad till kurser som finansieras via folkbildningsanslaget, dvs. undersökningen omfattar inte uppdragsutbildningar. Det finns ett krav från FB-kvalitets sida om att de medverkande skolorna ska uppnå en svarsfrekvens på minst 40 procent. Det ska betonas att vi i vår deltagaruppföljning har valt att fokusera på deltagare i långa kurser, deltagare på Allmän och Särskild kurs. Det finns inga uppgifter om deltagare i distansutbildningar eller på Studiemotiverande kurs.

Totalt medverkade alltså cirka 6 000 deltagare i enkäten våren 2013, varav 55 procent av deltagarna studerade på Allmän kurs och 45 procent på Särskild kurs. Fördelningen av kvinnor och män framgår av tabell 23 nedan. 62 procent av samtliga deltagare var kvinnor, 38 procent män. Kvinnor var överrepresenterade på den Särskilda kursen där de utgjorde 66 procent av deltagarantalet. Tittar vi på fördelningen av män på Allmän och Särskild kurs framgår det att en betydande majoritet – 61 procent – följde Allmän kurs.

⁸ I bilaga 2 finns en förteckning över vilka folkhögskolor som har medverkat och svarsfrekvensen på varje enskild skola.

Tabell 23. Fördelning av deltagare efter kön och kurstyp.

		ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Kvinna	Antal	1 919	1 695	3 614
	Andel	53%	47%	100%
Man	Antal	1 360	880	2 240
	Andel	61%	39%	100%
Total	Antal	3 279	2 575	5 854
	Andel	56%	44%	100%

Åldersmässigt låg tyngdpunkten vid de yngre åldrarna. 72 procent av de deltagare som medverkade i enkäten var under 30 år. 57 procent var yngre än 25 år. Ser vi på åldersfördelningen på Allmän och Särskild kurs kan vi konstatera att genomsnittsåldern var något högre på Särskild kurs. Drygt 15 procent av deltagarna på Särskild kurs var över 45 år jämfört med ca 5 procent bland deltagarna på Allmän kurs.

Antalet deltagare som är födda i ett annat land än i Sverige har som framgick av kapitel 2 vuxit på folkhögskolorna. Det märks också i vårt enkätmaterial. Cirka 25 procent av det totala antalet deltagare var utrikes födda. Det finns ett statistiskt signifikant samband mellan etnicitet och kurstillhörighet. Som framgår av tabell 24 nedan var det en majoritet av de inrikes födda deltagarna som studerade på Särskild kurs. Ser vi däremot på kurstillhörigheten bland utrikes födda framgår att en betydande majoritet, 83 procent, läste på Allmän kurs.⁹ Utrikes födda var alltså klart överrepresenterade på Allmän kurs och underrepresenterade på Särskild kurs. Mycket talar för att detta är ett mönster som kan förstärkas ytterligare framöver, i spåren av en ökad flyktinginvandring och större satsningar på Studiemotiverande kurser. Eftersom flertalet studerande var inrikes födda utgjorde den sistnämnda gruppen en majoritet av deltagarna även på den Allmänna kursen, 63 procent. Men det kan kanske komma att förändras framöver.

⁹ Vi har gjort Chi2-analyser för att testa i vad mån det finns ett statistiskt säkerställt samband mellan de variabler som presenteras i några av korstabellerna. Avsikten är att kunna bedöma om de samband som tycks kunna urskiljas i tabellerna är verkliga (signifikanta) eller om de bara beror på slumpen. För mer information om Chi2-beräkningarna hänvisar vi till bilaga 3. Vad gäller tabell 24 kan vi konstatera att storleken på gruppen inrikes födda respektive utrikes födda har stor betydelse för fördelningen av deltagarna på Allmän kurs respektive Särskild kurs.

Tabell 24. Deltagare på Allmän och Särskild kurs fördelade på inrikes födda och utrikes födda.

		ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Inrikes född	Antal	2 086	2 398	4 484
	Andel	46%	54%	100%
Utrikes född	Antal	1 226	247	1 473
	Andel	83%	17%	100%
Total	Antal	3 312	2 645	5 957
	Andel	56%	44%	100%

Frågan är då hur deltagarna fördelade sig på olika boendeformer. Som framgått tycks det finnas ett mönster som innebär att andelen externatboende på folkhögskolorna ökar. 26 procent av de som besvarade enkäten bodde på internat. Skillnaderna var emellertid mycket stora mellan dem som studerade på Allmän kurs och Särskild kurs, vilket också framgår i tabell 25. De som studerade på Allmän kurs bodde i mindre utsträckning på internat än de som studerade på Särskild kurs. Enbart 17 procent av deltagarna på Allmän kurs bodde på internat medan motsvarande andel bland deltagarna på Särskild kurs var 38 procent. Sambandet mellan kurstillhörighet och boendeform är statistiskt säkerställt.

Precis som vi diskuterade i föregående kapitel när vi analyserade telefonintervjuerna kan man fråga sig vad detta innebär för folkhögskolestudiernas uppläggning och studiedeltagarnas utvecklingsmöjligheter. Internaten har traditionellt spelat en mycket betydelsefull roll för folkhögskolornas verksamhet, även om dagfolkhögskolorna har blivit fler på senare år. Man kan fråga sig om inte just deltagarna på Allmän kurs – de med svagast resurser och som inte sällan är utrikes födda – skulle ha störst utbyte av internatboende. Det kan tyckas olyckligt om internatboende blir ett alternativ för deltagare med en mer privilegierad och resursstark bakgrund. Det är också olyckligt om inte utrikes födda och deltagare med en bakgrund i andra kulturer inte blir tillräckligt starkt företrädna på internaten.

Tabell 25. Deltagare på Allmän kurs och Särskild kurs fördelade på internat respektive externat.

KURSTYP		INTERNAT	EXTERNAT	TOTAL
Allmän kurs	Antal	556	2 776	3 332
	Andel	17%	83%	100%
Särskild kurs	Antal	1 003	1 649	2 652
	Andel	38%	62%	100%
Total	Antal	1 559	4 425	5 984
	Andel	26%	74%	100%

DELTAGARNAS MOTIV FÖR STUDIER PÅ FOLKHÖGSKOLA

Innan vi analyserar hur deltagarna bedömde sina folkhögskolestudier, både med avseende på individuell måluppfyllelse och folkhögskolans arbetsformer, ska vi belysa deltagarnas motiv för folkhögskolestudier. I enkäten fick deltagarna en fråga om motiven för studier där de fick välja mellan tio olika svarsalternativ. Vi har valt att presentera resultaten i två korstabeller. I den första grupperas deltagarna efter kurstillhörighet, Allmän eller Särskild kurs, och i den andra tabellen avläser vi hur deltagarna svarade kopplat till könstillhörighet. I tabell 26 presenteras svaren uppdelade på deltagarnas kurstillhörighet.

Procentsatserna i tabell 26 anger alltså hur deltagarna inom respektive kurs har fördelat sina svar. Det fanns ett starkt och statistiskt signifikant samband mellan kurstillhörighet och hur man besvarade frågan om motiv för studier. Svarens bild varierade påtagligt mellan deltagare på Allmän och Särskild kurs. Bland deltagarna på Allmän kurs var behörighet för fortsatta studier det helt dominerande motivet. Som framgår av tabellen valde 62 procent av deltagarna på Allmän kurs att markera det svarsalternativet. Det näst vanligaste svarsalternativet bland deltagarna på Allmän kurs var personlig utveckling. 9 procent menade att personlig utveckling var det främsta motivet för folkhögskolestudier.

Bland deltagarna på Särskild kurs var personlig utveckling det vanligaste motivet; 31 procent markerade det svarsalternativet. En önskan att få en yrkesutbildning var det näst vanligaste svarsalternativet (19 procent) följt av kursens innehåll (15 procent). Enbart 4 procent av deltagarna på Särskild kurs angav behörighet för vidare studier som huvudmotiv för att studera på folk-

Tabell 26. Motiv för folkhögskolestudier – efter kurstillhörighet.

MOTIV FÖR VAL AV KURS		ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	TOTAL
Behörighet till fortsatta studier	Antal	2 031	108	2 139
	Andel	62%	4%	36%
Förberedelse för fortsatta studier	Antal	266	338	604
	Andel	8%	13%	10%
Yrkesutbildning	Antal	243	500	743
	Andel	7%	19%	12%
Arbetsmarknadsskäl	Antal	120	44	164
	Andel	4%	2%	3%
Personlig utveckling	Antal	285	830	1 115
	Andel	9%	31%	19%
Träffa nya människor	Antal	32	36	68
	Andel	1%	1%	1%
Komma igång med arbete eller studier	Antal	130	56	186
	Andel	4%	2%	3%
Uppleva något nytt	Antal	71	244	315
	Andel	2%	9%	5%
Kursens innehåll	Antal	55	390	445
	Andel	2%	15%	8%
Något annat skäl	Antal	71	94	165
	Andel	2%	4%	3%
Total	Antal	3 304	2 640	5 944
	Andel	100%	100%	100%

högskola. Det sistnämnda illustrerar rimligtvis att deltagarna i högre utsträckning redan har en fullbordad utbildning på gymnasial nivå. Motivet att få en yrkesutbildning var då starkare, men inte så starkt som man kanske kunde ha förväntat sig. Bland deltagarna på Särskild kurs är möjligheterna att utvecklas som individ och att få lära sig mer om ett område som man redan är intresserad av framträdande motiv för folkhögskolestudier.

Det är intressant att notera att arbetsmarknadsskäl framstår som ett genomgående underordnat motiv för folkhögskolestudier. Enbart 4 procent av deltagarna på Allmän kurs och 2 procent av deltagarna på Särskild kurs uppgav

Tabell 27. Motiv för folkhögskolestudier – efter kön.

MOTIV		KVINNA	MAN	TOTAL
Behörighet till fortsatta studier	Antal	1 320	903	2 223
	Andel	34%	40%	36%
Förberedelse för fortsatta studier	Antal	384	223	607
	Andel	10%	10%	10%
Yrkesutbildning	Antal	517	248	765
	Andel	13%	11%	12%
Arbetsmarknadsskäl	Antal	70	98	168
	Andel	2%	4%	3%
Personlig utveckling	Antal	748	415	1 163
	Andel	19%	18%	19%
Träffa nya människor	Antal	38	26	64
	Andel	1%	1%	1%
Komma igång med arbete eller studier	Antal	116	74	190
	Andel	3%	3%	3%
Uppleva något nytt	Antal	231	88	319
	Andel	6%	4%	5%
Kursens innehåll	Antal	356	130	486
	Andel	9%	6%	8%
Något annat skäl	Antal	106	65	171
	Andel	3%	3%	3%
Total	Antal	3 886	2 270	6 156
	Andel	100%	100%	100%

arbetsmarknadsskäl som det främsta motivet för folkhögskolestudier. Det är överraskande att inte fler på Allmän kurs angav detta svarsalternativ. Om satsningarna på Studiemotiverande kurser framöver resulterar i fler deltagare på Allmän kurs med en bakgrund på Arbetsförmedlingen kommer detta svarsalternativ möjligen att få en mer framskjuten plats. Den låga andelen som framhåller arbetsmarknadsmotiv behöver emellertid inte tolkas som att deltagarna är ointresserade av den framtida arbetsmarknaden. Kanske handlar det snarast om att många deltagare på Allmän kurs inser att fortsatta studier är en förutsättning för en framtida och mer varaktig förankring på arbetsmarknaden.

Frågan är då om kvinnliga och manliga deltagare besvarade frågan om motiven för folkhögskolestudier på olika sätt?

Det går inte att urskilja några större skillnader i svarsbilden mellan kvinnliga och manliga folkhögskoledeltagare. Behörighet för fortsatta studier angavs som det vanligaste motivet bland både kvinnor och män. Näst vanligast var personlig utveckling och på tredje plats kom motivet att få en yrkesutbildning. Det var en större andel bland de manliga deltagarna som angav behörighet för fortsatta studier som det främsta motivet (40 procent), medan det var en något större andel kvinnliga deltagare som framhöll yrkesutbildning (13 procent) respektive personlig utveckling (9 procent). Skillnaderna kan rimligen förklaras av att en majoritet av männen följde en Allmän kurs, som har en studieförberedande profil, medan de kvinnliga deltagarna i större utsträckning fanns på Särskilda kurser.

Sammantaget kan vi konstatera att det fanns betydande skillnader i svarsbilden mellan deltagarna på Allmän och Särskild kurs medan skillnaderna i motiv för studier på folkhögskola mellan kvinnliga och manliga deltagare var mindre. Bland deltagarna på Allmän kurs var behörighet för vidare studier det helt överordnade motivet, medan möjligheterna till personlig utveckling och utsikterna att få en yrkesutbildning framhölls mest bland deltagarna på Särskild kurs. Vi kunde också konstatera att en mycket liten andel av deltagarna på såväl Allmän som Särskild kurs angav arbetsmarknadsskäl som ett huvudmotiv för studier på folkhögskola även om arbetsmarknadsmotivet förmodligen finns med i bakgrunden som ett mer långsiktigt skäl till att man har börjat studera på folkhögskola.

DELTAGARNAS BEDÖMNING AV UTBILDNINGENS BETYDELSE

I det följande ska vi ge en bild av hur deltagarna har uppfattat folkhögskoleutbildningen och utbildningens betydelse. Det handlar både om bedömningar i relation till individuella mål och om bedömningar i relation till folkhögskolornas arbetsformer. Vi kommer att analysera bedömningarna utifrån en indelning av deltagarna efter kurstillhörighet, kön och etnicitet. Deltagarna fick reagera på följande påståenden:

- Studierna har gett mig bättre möjligheter i arbetslivet.
- Jag har ökat mina möjligheter att studera vidare.
- Studierna har gett mig bättre självförtroende.
- Vi deltagare kan påverka våra studier.
- Lärarnas arbetssätt är bra.

I svaren fick deltagarna välja mellan fyra svarsalternativ där ett innebar att man inte alls höll med och fyra innebar att man helt höll med.¹⁰

Bedömning av utbildningen efter kurstillhörighet

Om vi då inleder med att granska bedömningarna efter kurstillhörighet. Det första påståendet deltagarna fick ta ställning till handlar alltså om studiernas effekter på de framtida möjligheterna i arbetslivet.

Tabell 28. Studierna har gett mig bättre möjligheter i arbetslivet – efter kurstillhörighet.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Allmän kurs	Antal	216	553	1 175	1 251	3 195
	Andel	7%	17%	37%	39%	100%
Särskild kurs	Antal	262	539	865	912	2 578
	Andel	10%	21%	34%	35%	100%
Total	Antal	478	1 092	2 040	2 163	5 773
	Andel	8%	19%	35%	38%	100%

Som framgår av uppgifterna i tabellen ansåg merparten av deltagarna på både Allmän och Särskild kurs att studierna hade bidragit till bättre möjligheter i arbetslivet. Skillnaderna mellan deltagarna efter kurstillhörighet var ganska små. Det kan emellertid noteras att en större andel av deltagarna på Allmän kurs ställde sig positiv till påståendet. 31 procent av dem som studerade på Särskild kurs svarade att de inte alls eller enbart i någon mån höll med. Motsvarande andel bland dem på Allmän kurs var 24 procent. Man kunde möjligen förvänta sig att en något högre andel bland deltagarna på Särskild kurs skulle bejaka påståendet med tanke på att de Särskilda kurserna har en tydligare koppling till arbetslivet.

Det andra påståendet handlade om utbildningen har lett till förbättrade möjligheter att studera vidare.

¹⁰ Påståendena är som framgår positivt formulerade och detta kan naturligtvis i viss mån ha påverkat svarsbilden. Erfarenheterna gällande enkätstudier talar generellt för att man ska undvika ledande frågor.

Tabell 29. Jag har ökat mina möjligheter att studera vidare – efter kurstyp.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Allmän kurs	Antal	151	454	1 149	1 436	3 190
	Andel	5%	14%	36%	45%	100%
Särskild kurs	Antal	320	556	865	840	2 581
	Andel	12%	21%	34%	32%	100%
Total	Antal	471	1 010	2 014	2 276	5 771
	Andel	8%	18%	35%	39%	100%

Som framgår av tabellen ansåg flertalet deltagare på Allmän och Särskild kurs att utbildningen på folkhögskola hade förbättrat möjligheterna för vidare studier. Men här kan vi också konstatera att det var större skillnader i bedömningen kopplat till kurstillhörighet. Det var en statistiskt säkerställd skillnad i benägenheten att bejaka påståendet om ökade möjligheter till vidare studier mellan deltagare på Allmän kurs och Särskild kurs. 45 procent bland dem som studerade på Allmän kurs höll helt med jämfört med 32 procent bland dem som studerade på Särskild kurs. Andelen som markerade att de inte alls höll med eller att de bara höll med i någon mån utgjorde 19 procent bland deltagarna på Allmän kurs och 34 procent på Särskild kurs.

Bedömningarna om utbildningens betydelse för möjligheterna till vidare studier var således mycket positiva bland deltagarna på Allmän kurs. Förklaringen till att en större andel bland dem på Särskild kurs inte var fullt ut lika positiva måste rimligen ses i perspektivet av att många av dessa personer har en stark utbildningsbakgrund och avslutade gymnasiestudier sedan tidigare. Att utbildningsbakgrunden spelade roll för bedömningen framgår också av andra uppgifter i enkäten. Bland de dryga 1 340 deltagare som hade påbörjat men inte avslutat gymnasiestudier svarade 47 procent att de höll helt med om att studierna på folkhögskola hade ökat möjligheterna att studera vidare. Bland de strax över 2 340 deltagare som hade avslutade gymnasiestudier bakom sig var det 37 procent som framhöll att folkhögskolestudierna hade ökat möjligheterna att studera vidare. Ser vi till gruppen deltagare med erfarenheter av utbildning på eftergymnasial nivå – en grupp som uppgick till drygt 860 personer – var andelen som helt bejakade påståendet om ökade möjligheter till vidare studier enbart 29 procent.

Vilka resultat kan då urskiljas i hur man ställer sig till påståendet om att studierna på folkhögskola har resulterat i ett ökat självförtroende?

Tabell 30. Studierna har gett mig bättre självförtroende – efter kurstillhörighet.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER TILL VISS DEL MED	HÅLLER I HU- VUDDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Allmän kurs	Antal	238	567	1 190	1 214	3 209
	Andel	7%	18%	37%	38%	100%
Särskild kurs	Antal	110	402	953	1 133	2 598
	Andel	4%	16%	37%	44%	100%
Total	Antal	348	969	2 143	2 347	5 807
	Andel	6%	17%	37%	40%	100%

Även när det gäller uppfattningarna om i vilken utsträckningen studierna har påverkat deltagarnas självförtroende var svarsbilden väldigt positiv, oavsett om vi talar om deltagarna på Allmän eller Särskild kurs. 75 procent av deltagarna på Allmän kurs höll helt eller i huvudsak med om att studierna på folkhögskola hade bidragit till ett bättre självförtroende. Motsvarande andel bland deltagarna på Särskild kurs var 80 procent.

Detta betyder samtidigt att det är en något större andel av dem på Allmän kurs som ställde sig tveksamma till studiernas betydelse för självförtroendet. 25 procent av deltagarna på Allmän kurs höll inte alls med eller höll enbart med i någon mån jämfört med 20 procent av deltagarna på Särskild kurs. Uppgifterna kan sannolikt illustrera skillnader i deltagarnas sociala bakgrund och utbildningsnivå. Deltagarna på Särskild kurs kommer generellt sett från mer gynnade sociala miljöer. Särskiljer vi deltagarna efter utbildningsnivå kan vi konstatera att i gruppen med påbörjade men oavslutade gymnasiestudier, som omnämndes tidigare, var det 28 procent som ställde sig tveksamma till studiernas inverkan på självförtroendet medan motsvarande andel bland dem med avslutade gymnasiestudier var 22 procent.

Frågan är då hur deltagarna på Allmän och Särskild kurs upplevde att de kunde utöva inflytande på sina studier.

Svarsbilden var som framgår nedan mycket positiv. Bland deltagarna på Allmän kurs var det 77 procent som svarade att de helt eller i huvudsak höll med om att deltagarna kunde utöva inflytande. Bland deltagarna i Särskild kurs var andelen 82 procent.

Även om bilden är genomgående positiv finns det alltså en viss skillnad i bedömningarna bland deltagarna på Allmän och Särskild kurs. Det var 5 procentenheter fler – totalt 23 procent – bland deltagarna på Allmän kurs som

Tabell 31. Vi deltagare kan påverka våra studier – efter kurstillhörighet.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Allmän kurs	Antal	157	580	1 391	1 066	3 194
	Andel	5%	18%	44%	33%	100%
Särskild kurs	Antal	74	391	1 117	1 007	2 589
	Andel	3%	15%	43%	39%	100%
Total	Antal	231	971	2 508	2 073	5 783
	Andel	4%	17%	43%	36%	100%

uppgav att de inte alls höll med eller enbart i någon mån höll med om att de kunde påverka undervisningen. Återigen är det rimligt att relatera denna skillnad till deltagarnas olika bakgrunder och förutsättningar.

Hur ser då svarsbilden ut kopplat till påståendet om att lärarnas arbetsätt har fungerat bra? Som framgår i tabell 32 nedan var svarsbilden positiv och relativt samstämmig bland deltagarna i Allmän och Särskild kurs.

Tabell 32. Lärarnas arbetsätt är bra – efter kurstillhörighet.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Allmän kurs	Antal	139	534	1 360	1 172	3 205
	Andel	4%	17%	42%	36%	100%
Särskild kurs	Antal	78	380	1 114	1 016	2 588
	Andel	3%	15%	43%	39%	100%
Total	Antal	217	914	2 474	2 188	5 793
	Andel	4%	16%	43%	38%	100%

78 procent av deltagarna på Allmän kurs svarade att de helt eller i huvudsak delade uppfattningen att lärarnas arbetsätt var bra. Motsvarande andel bland deltagarna på Särskild kurs var 82 procent.

En slutsats är att deltagarna på såväl Allmän som Särskild kurs ställde sig övervägande positiva till arbetsformer och arbetsätt på folkhögskolorna. Däremot var det en något högre andel bland deltagarna som var tveksamma när det gällde bedömningar kopplade till den individuella måluppfyllelsen, dvs. effekter på jobbomöjligheter, förutsättningar för vidare studier och effekter på

självförtroendet. Här var också skillnaderna i bedömningarna mer framträdande mellan deltagarna på Allmän respektive Särskild kurs. Även om den övervägande majoriteten av deltagarna således gav en positiv svarsbild när det gäller den individuella målpuppfyllelsen ska det inte skymma att det fanns skillnader som bör uppmärksammas.

Bedömning efter kön

Fanns det några skillnader mellan hur kvinnor och män värderade sin utbildning och studiernas uppläggning? I detta avsnitt granskar vi bedömningen av de fem påståendena uppdelat på kvinnor och män. Vi inleder återigen med påståendet om att studierna har bidragit till bättre möjligheter i arbetslivet.

Tabell 33. Studierna har gett mig bättre möjligheter i arbetslivet – fördelat på kvinnor och män.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Kvinna	Antal	317	693	1 275	1 473	3 758
	Andel	8%	18%	34%	39%	100%
Man	Antal	164	417	843	797	2 221
	Andel	7%	19%	38%	36%	100%
Total	Antal	481	1 110	2 118	2 270	5 979
	Andel	8%	19%	35%	38%	100%

Som framgår var skillnaderna mellan kvinnor och män små. Det var en något högre andel kvinnor som höll helt med om att studierna förbättrade möjligheterna i arbetslivet. Möjligen kunde man ha förväntat sig att en större andel av kvinnorna skulle ha kryssat för att de helt eller i huvudsak höll med om att utbildningen stärkt möjligheterna i arbetslivet med tanke på att fler kvinnor följer Särskilda kurser. Men som vi kunde konstatera tidigare är förbättrade möjligheter i arbetslivet inte ett särskilt framträdande motiv för att studera på folkhögskola, inte heller bland deltagarna på Särskilda kurser. Drygt var fjärde deltagare höll inte med om – eller höll enbart i någon mån med om – att studierna hade lett till bättre möjligheter i arbetslivet.

Frågan är då hur man bedömde påståendet om att utbildningen har lett till bättre förutsättningar för att studera vidare.

Tabell 34. Jag har ökat mina möjligheter att studera vidare – fördelat på kvinnor och män.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Kvinna	Antal	334	648	1 256	1 513	3 751
	Andel	9%	17%	34%	40%	100%
Man	Antal	155	393	810	865	2 223
	Andel	7%	18%	36%	39%	100%
Total	Antal	489	1 041	2 066	2 378	5 974
	Andel	8%	17%	35%	40%	100%

Tabell 34 visar att skillnaderna mellan könen i bedömningarna var ganska försumbara. En något högre andel av kvinnorna delade inte uppfattningen att utbildningen hade ökat möjligheterna till vidare studier, något som sannolikt förklaras av att de läste på Särskilda kurser som inte har någon studieförberedande karaktär. Ungefär en fjärdedel av kvinnorna och männen uppgav att de inte alls höll med om – eller enbart i någon mån höll med om – att utbildningen förbättrat möjligheterna för vidare studier. Vidare studier är, som framgått, ett dominerande motiv för att studera på folkhögskola och mot den bakgrunden kunde man kanske ha förväntat sig att den sistnämnda andelen skulle ha varit något lägre.

Frågan är då hur svarsbilden såg ut i relation till påståendet om att studierna har resulterat i ett ökat självförtroende.

Tabell 35. Studierna har gett mig bättre självförtroende – fördelat på kvinnor och män.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Kvinna	Antal	193	582	1 351	1 658	3 784
	Andel	5%	15%	36%	44%	100%
Man	Antal	158	410	869	789	2 226
	Andel	7%	18%	39%	35%	100%
Total	Antal	351	992	2 220	2 447	6 010
	Andel	6%	16%	37%	41%	100%

Det framgår att det fanns en viss skillnad i hur kvinnor och män bedömde påståendet om att studierna hade bidragit till ett bättre självförtroende. Det är också en skillnad som är statistiskt säkerställd. 25 procent av de manliga deltagarna uppgav att de inte höll med om – eller enbart i någon mån höll med om – att studierna lett till ett ökat självförtroende. 44 procent av de kvinnliga deltagarna höll helt med om påståendet. Motsvarande andel bland männen var 35 procent.

Detta är en skillnad som är värd att uppmärksamma. Vi kunde också konstatera likartade skillnader i svarsmönster mellan kvinnor och män i våra telefonintervjuer (se föregående kapitel). En förklaring kan vara att männen har en svagare grundutbildning. Fler av männen studerar på den Allmänna kursen och vi kunde tidigare konstatera att det var en större andel av deltagarna på den Allmänna kursen som inte höll med om påståendet att folkhögskoleutbildningen resulterade i ett ökat självförtroende (tabell 30). Större satsningar på den Studiemotiverande kursen talar för att antalet unga män på den Allmänna kursen kommer att öka framöver och då är det naturligtvis viktigt att reflektera över hur skillnaderna i hur utbildningen värderas i termer av effekter på självförtroende i möjligaste mån kan förebyggas.

Vi ska nu granska hur kvinnliga respektive manliga deltagare bedömde arbetsformer, närmare bestämt påverkansmöjligheter och lärarnas arbetssätt. Vi inleder med påverkansmöjligheterna.

Tabell 36. Vi deltagare kan påverka våra studier – fördelat på kvinnor och män.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Kvinna	Antal	128	627	1 583	1 424	3 762
	Andel	3%	17%	42%	38%	100%
Man	Antal	93	359	995	775	2 222
	Andel	4%	16%	45%	35%	100%
Total	Antal	221	986	2 578	2 199	5 984
	Andel	4%	16%	43%	37%	100%

Som framgår av tabellen var skillnaderna i svarsbilden mellan kvinnor och män små. Det var generellt sett en högre andel som helt eller i huvudsak höll med om att förutsättningarna för att påverka studierna var goda jämfört med hur stora andelar som höll med om påståendena om studiernas betydelse för

förutsättningarna i arbetslivet, möjligheterna för vidare studier och effekter på självförtroendet.

Hur ställde man sig då till påståendet om att lärarnas arbetssätt var bra?

Tabell 37. Lärarnas arbetssätt är bra – fördelat på kvinnor och män.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Kvinna	Antal	121	594	1 556	1 508	3 779
	Andel	3%	16%	41%	40%	100%
Man	Antal	89	333	968	827	2 217
	Andel	4%	15%	44%	37%	100%
Total	Antal	210	927	2 524	2 335	5 996
	Andel	3%	16%	42%	39%	100%

Skillnaderna i hur man uppfattade lärarnas arbetssätt var som framgår av tabell 37 också små. En något högre andel av kvinnorna höll helt med om att lärarnas arbetssätt var bra, men det var samtidigt en högre andel manliga deltagare som markerade att de i huvudsak höll med om att lärarna var bra.

Sammantaget var skillnaderna i svarsbild mellan kvinnor och män små. Enbart när vi talar om studiernas effekter på självförtroendet går det att urskilja en större och statistiskt säkerställd skillnad i svarsbilden kopplat till könstillhörighet. Vi kan också konstatera att svarsbilden var genomgående mer gynnsam ur ett folkhögskoleperspektiv när vi talar om hur deltagarna bedömde studie- och arbetsformer – dvs. påverkansmöjligheter och lärarnas arbetssätt – jämfört när deltagarna bedömde mer subjektiva faktorer som hur studierna påverkade de egna förutsättningarna (för arbete, för vidare studier och självförtroendet).

Bedömning av utbildningen efter etnicitet

I det följande ska vi granska hur deltagarna bedömde utbildningens betydelse mot bakgrund av etnicitet, dvs. om man kan urskilja något samband mellan svarmönster och födelseland. Vi börjar som tidigare med att titta på reaktionerna på påståendet om att studierna har lett till förbättrade möjligheter i arbetslivet.

Tabell 38. Studierna har gett mig bättre möjligheter i arbetslivet – fördelat på inrikes födda och utrikes födda.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Inrikes född	Antal	425	948	1 662	1 683	4 718
	Andel	9%	20%	35%	36%	100%
Utrikes född	Antal	84	202	509	629	1 424
	Andel	6%	14%	36%	44%	100%
Total	Antal	509	1 150	2 171	2 312	6 142
	Andel	8%	19%	35%	38%	100%

Majoriteten av både inrikes födda och utrikes födda ansåg att folkhögskolestudierna hade gett bättre möjligheter i arbetslivet. 71 procent av de inrikes födda markerade att de helt eller i huvudsak höll med om påståendet. Bland de utrikes födda var andelen högre, 80 procent.

Det är en statistiskt säkerställd skillnad i svarsbilden mellan inrikes födda och utrikes födda, även om skillnaden inte är oerhört stor. Skillnaden kan tyckas något paradoxal med tanke på att en majoritet av de inrikes födda deltagarna studerade på Särskilda kurser med en tydligare arbetslivsprofil än Allmänna kurser. 29 procent av de inrikes födda höll således inte med om att studierna hade förbättrat möjligheterna i arbetslivet – eller de höll bara med i någon mån. Frågan är om skillnaden i bedömningen förklaras av utrikes födda gör en generell sett mer gynnsam bedömning av sina folkhögskolestudier än inrikes födda.

Vilka bedömningar gjordes i anslutning till påståendet om att folkhögskoleutbildningen har ökat möjligheterna att studera vidare?

Tabell 39. Jag har ökat mina möjligheter att studera vidare – fördelat på inrikes födda och utrikes födda.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Inrikes född	Antal	439	875	1 603	1 805	4 722
	Andel	9%	18%	34%	38%	100%
Utrikes född	Antal	73	205	513	626	1 417
	Andel	5%	15%	36%	44%	100%
Total	Antal	512	1 080	2 116	2 431	6 139
	Andel	8%	18%	34%	40%	100%

Även när det gäller påståendet om effekterna på möjligheterna att studera vidare kan man konstatera att det finns små men ändå intressanta och statistiskt säkerställda skillnader i svarsbilden mellan inrikes födda och utrikes födda deltagare. Majoriteten av både inrikes födda och utrikes födda höll helt eller i huvudsak med om att folkhögskoleutbildningen hade gynnsamma effekter på möjligheterna att studera vidare. Men 27 procent av de inrikes födda markerade att de inte alls höll med eller bara höll med i någon mån. Motsvarande andel bland de utrikes födda var 20 procent. En rimlig förklaring kan vara att inrikes födda har en relativt sett starkare utbildningsbakgrund och att de i högre grad studerar på Särskilda kurser, dvs. kurser som inte har en studieförberedande karaktär.

Vilka bedömningar gjordes i anslutning till påståendet om att folkhögskoleutbildningen har resulterat i bättre självförtroende? I tabell 40 nedan redovisas resultaten.

Tabell 40. Studierna har gett mig bättre självförtroende – fördelat på inrikes födda och utrikes födda.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HUVUDSAK MED	HÅLLER INTE ALLS MED	TOTAL
Inrikes född	Antal	303	813	1 751	1 881	4 748
	Andel	6%	17%	37%	40%	100%
Utrikes född	Antal	68	214	522	626	1 430
	Andel	5%	15%	36%	44%	100%
Total	Antal	371	1 027	2 273	2 507	6 178
	Andel	6%	17%	37%	41%	100%

Som framgår av tabell 40 fanns det en viss skillnad i bedömningen av utbildningens effekter på självförtroendet, utrikes födda gjorde en något mer gynnsam bedömning än inrikes födda, men skillnaden var ganska liten. 77 procent av de inrikes födda höll helt eller i huvudsak med om att studierna hade bidragit till ett bättre självförtroende. Motsvarande andel bland de utrikes födda var 80 procent. Det är svårt att dra några långtgående slutsatser av denna skillnad utan man får konstatera att flertalet av både inrikes födda och utrikes födda gjorde en positiv bedömning.

Om vi då går över till folkhögskolornas arbetsformer – möjligheterna att

påverka studierna och lärarnas arbetssätt – hur förhöll sig inrikes födda och utrikes födda till dessa aspekter? Vi inleder med möjligheterna att påverka studierna.

Tabell 41. Vi deltagare kan påverka våra studier – fördelat på inrikes födda och utrikes födda.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Inrikes född	Antal	170	791	2 048	1 720	4 729
	Andel	4%	17%	43%	36%	100,0%
Utrikes född	Antal	68	233	595	526	1 422
	Andel	5%	16%	42%	37%	100,0%
Total	Antal	238	1 024	2 643	2 246	6 151
	Andel	4%	17%	43%	36%	100,0%

Skillnaderna i bedömning mellan inrikes födda och utrikes födda var som framgår av tabell 41 närmast obefintliga. 80 procent av de inrikes födda höll helt eller i huvudsak med om påståendet att deltagarna kunde påverka studierna. Bland de utrikes födda var motsvarande andel 79 procent.

Hur uppfattades då lärarnas arbetssätt?

Tabell 42. Lärarnas arbetssätt är bra – fördelat på inrikes födda och utrikes födda.

		HÅLLER INTE ALLS MED	HÅLLER MED I NÅGON MÅN	HÅLLER I HU- VUDSAK MED	HÅLLER HELT MED	TOTAL
Inrikes född	Antal	175	769	2 078	1 709	4 731
	Andel	4%	16%	44%	36%	100%
Utrikes född	Antal	52	192	517	672	1 433
	Andel	4%	13%	36%	47%	100%
Total	Antal	227	961	2 595	2 381	6 164
	Andel	4%	16%	42%	39%	100%

Skillnaderna i bedömningen var små även här. 80 procent av de inrikes födda höll helt eller i huvudsak med om att lärarnas arbetssätt var bra. Motsvarande andel bland utrikes födda var 83 procent. Skillnaden är liten, men statistiskt

säkerställd. Den uppmätta skillnaden beror främst på att ett större antal utrikes födda höll helt med om att lärarnas arbetssätt var bra.

Avslutningsvis kan vi konstatera att utrikes födda tenderade att förhålla sig något mer positiva både till de aspekter på individuell måluppfyllelse och de aspekter på folkhögskolans arbetsformer som vi har behandlat i detta kapitel. Både inrikes födda och utrikes födda gav genomgående en positiv bild, men att utrikes födda som har en svagare utbildningsbakgrund än inrikes födda och deltar på de Allmänna kurserna gjorde så pass positiva bedömningar måste betraktas som ett särskilt gott resultat ur folkhögskolornas synpunkt.

SAMMANFATTANDE ANALYS – BEDÖMNINGAR EFTER KURSTILLHÖRIGHET, KÖN OCH ETNICITET

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att oavsett gruppindelning – efter kursstyp, kön eller etnicitet – framgår det att deltagarna gav en övervägande positiv bild av både sin egen måluppfyllelse och av folkhögskolans arbetsformer kopplat till påverkansmöjligheter och lärarnas arbetssätt. Generellt sett var det en större andel som gav positiva svar kopplat till påståenden om folkhögskolornas arbetsformer, dvs. när det gällde möjligheter till inflytande och lärarnas arbetssätt, än när påståendena avsåg den individuella måluppfyllelsen. Skillnaderna inom grupperna i bedömningarna av inflytandemöjligheter och lärarnas arbetssätt var mycket små.

Samtidigt fanns det skillnader i svarsmönster gällande vissa aspekter inom respektive grupp som kan vara värda att lyfta fram.

Ser vi till svarsbilden bland deltagare på Allmän och Särskild kurs kan vi konstatera att deltagare på Allmän kurs inte bara gjorde en mer positiv bedömning av utbildningens betydelse för möjligheterna till vidare studier utan också gällande förutsättningarna i arbetslivet. Det sistnämnda är lite överraskande med tanke på att den Särskilda kursen generellt sett är mer arbetslivsorienterad. Vi konstaterar däremot att deltagarna vid Allmän kurs var mer negativa avseende studiernas effekter på självförtroendet.

När vi granskade bedömningar med utgångspunkt från deltagarnas köns-tillhörighet kunde vi konstatera att skillnaderna i svarsbild var genomgående små. Det var emellertid en aspekt som stack ut. Precis som i våra telefonintervjuer handlade det om bedömningen av studiernas effekter på självförtroendet. Det finns en statistiskt säkerställd skillnad mellan hur kvinnorna och männen som deltog i enkätundersökningen ställde sig till frågan om huruvida utbildningen hade bidragit till ett förbättrat självförtroende. Manliga deltagare gav en mer negativ bild. En större andel var negativa, även om majoriteten

helt eller i huvudsak delade uppfattningen att studierna bidragit till ett bättre självförtroende. Med tanke på att fler unga män med svag utbildningsbakgrund kommer att vända sig till folkhögskolorna framöver finns det anledning att vara observant på dessa skillnader.

Utgår vi från en uppdelning av deltagarna efter etnicitet, utrikes födda och inrikes födda, kan vi konstatera att utrikes födda i allmänhet gav en mer gynnsam bild av folkhögskoleutbildningens betydelse. Allt fler utrikes födda vänder sig till folkhögskolorna för att komplettera ofullständiga utbildningar via den Allmänna kursen. Det är naturligtvis hoppfullt inför framtiden att så många av dessa upplever att folkhögskoleutbildningen infriar förväntningarna.

DELTAGARES SYSSELSÄTTNING OCH INKOMSTER EFTER AVSLUTAD FOLKHÖGSKOLEUTBILDNING

Vad vet vi om sysselsättning och inkomstutveckling för tidigare folkhögskoledeltagare? Inte särskilt mycket. Några regelbundna uppföljningar, med undantag för Studiemotiverande kurser, genomförs inte. Det är en allvarlig brist.

Den så vitt vi vet enda registerbaserade undersökning som har genomförts togs fram för drygt ett år sedan. Våren 2013 genomförde Statistiska centralbyrån (SCB) en registerbaserad undersökning i syfte att kartlägga inkomstförhållanden och sysselsättning bland personer som tidigare deltagit på Allmän kurs. Undersökningen genomfördes på uppdrag av Alma folkhögskola. SCB använde sig av flera olika register för att hämta information om de berörda individerna.¹¹ Populationen hämtades från folkhögskolans deltagarregister och omfattar individer som lämnade utbildningen med högskolebehörighet 2010 efter studier vid Allmän kurs vid en folkhögskola. De individer som ingick i populationen påbörjade sina studier höstterminen 2007, höstterminen 2008 eller höstterminen 2009 och hade alltså studerat mellan ett och tre år vid folkhögskola. För att kunna identifiera uppgifter om individerna avgränsades populationen till individer som hade varit folkbokförda under, året innan och året efter utbildningen. Totalt ingick 1 678 individer i populationen.

För att förtydliga: I populationen ingick således varken deltagare från Särskild kurs eller individer som deltagit på Allmän kurs och avslutat utbildningen den våren 2010 utan att ha uppnått grundläggande högskolebehörighet.

11 Folkhögskolans deltagarregister 2007–2010, Registret för personer i utbildning 2006–2011, Registret för avgångna från gymnasieskolan 2006–2011, Högskoleregistret 2011, Utbildningsregistret 2010, Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 2006–2011 och Registerbaserad aktivitetsstatistik (RAKS) 2006–2011.

Av de 1678 individer som ingick i undersökningen var strax under 60 procent kvinnor och drygt 25 procent var utrikes födda. 63 procent var under 25 år och 83 procent under 30 år. SCB levererade också vissa uppgifter om föräldrarnas utbildningsbakgrund. 18 procent av individerna hade föräldrar som enbart hade utbildning på förgymnasial nivå. Strax under 45 procent av den totala populationen hade föräldrar vars utbildning högst motsvarade 2-årigt gymnasium.

SCB:s uppgifter återspeglar både sysselsättning och inkomst. I det följande ska vi titta närmare på uppgifter om huvudsaklig inkomst. Dessa uppgifter ger oss en bild av folkhögskoledeltagarnas inkomst- och sysselsättningsförhållanden. Med huvudsaklig inkomstkälla avses alltså på vilket sätt och i vilket sammanhang som individen fått huvuddelen av sina inkomster ett år efter avslutade folkhögskolestudier (dvs. 2011).

Tabell 43. Inkomstförhållanden ett år efter avslutad Allmän kurs.

HUVUDSAKLIG INKOMSTKÄLLA	ANTAL	ANDEL (PROCENT)
Förvärvsarbete	815	49
Studerande	593	35
Vård av barn/anhörig	39	2
Sjuk	5	0
Arbetslös	16	1
Förtidspensionär	37	2
Ekonomiskt bistånd	59	4
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	80	5
Saknar inkomst	27	2
Ålderspensionär (Efterlevandeförmån)	7	0
Totalt	1678	100

Som framgår av tabellen ovan hade flertalet av dem som lämnade Allmän kurs med grundläggande högskolebehörighet huvudsakliga inkomster från förvärvsarbete eller i form av studiemedel. 593 individer eller 35 procent av undersökningspopulationen hade huvudsakliga inkomster i form av studiemedel. Antalet studerande var emellertid större än så. Det vanligaste var att man studerade på högskola eller universitet. 571 individer eller 34 procent gjorde det. 159 hade fortsatt på Särskild kurs på folkhögskola och 96 studerade på Komvux. Enbart 48 studerade på en yrkehögskoleutbildning. Totalt var det 927 eller 55 procent av dem som lämnade Allmän kurs med grundläggande

högskolebehörighet våren 2010 som studerade ett år efteråt. Många av dessa hade också inkomster från förvärvsarbete och det förklarar differensen i förhållande till uppgifterna i tabell 43.

Det kan tyckas som att uppgifterna i tabell 43 talar för att deltagarna lyckats väl med att etablera sig efter avslutad folkhögskoleutbildning. Men för att vi ska kunna dra några slutsatser av uppgifterna måste vi veta mer om deltagarnas försörjningsvillkor före påbörjade folkhögskolestudier. I tabell 44 nedan presenteras därför uppgifter om huvudsaklig inkomst ett år före påbörjade folkhögskolestudier.

Tabell 44. Inkomstförhållanden ett år före påbörjad Allmän kurs.

HUVUDSAKLIG INKOMSTKÄLLA	ANTAL	ANDEL (PROCENT)
Förvärvsarbetande	865	52
Studerande	403	24
Vård av barn/anhörig	74	4
Sjuk	20	1
Arbetslös	28	2
Förtidspensionär	60	4
Ekonomiskt bistånd	135	8
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	20	1
Saknar inkomst	60	4
Ålderspensionär (Efterlevandeförmån)	13	1
Totalt	1678	100

Det var inte så stor skillnad i andelen förvärvsarbetande före och efter avslutad Allmän kurs. Däremot var andelen studerande lägre ett år före påbörjad folkhögskoleutbildning. Samtidigt kan vi återigen konstatera att uppgifterna i tabell 44 underskattar det totala antalet studerande eftersom många studerande har inkomster från förvärvsarbete. Totalt var 800 – eller 48 procent – av det totala antalet individer i populationen studerande ett år före de påbörjade Allmän kurs. Av dessa studerade en majoritet på gymnasium. 141 individer studerade på Komvux och enbart 32 på högskola eller universitet.

Den stora förändringen om man jämför sysselsättningen ett år före och ett år efter är således att fler studerar på högskola eller universitet.

Men det finns också andra aspekter som är intressanta att lyfta fram mot bakgrund av uppgifterna i tabell 44. Andelen av individerna som huvudsakligen lever på ekonomiskt bistånd halveras från 8 till 4 procent. Samma sak

gäller andelen förtidspensionärer som minskar från att motsvara 4 procent av den totala populationen ett år före till 2 procent ett år efter. Vi kan också konstatera att andelen som helt saknar inkomst halveras från 4 till 2 procent. Negativt är däremot att andelen som deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökar från att ha utgjort 1 procent av populationen ett år före till 5 procent året efter avslutad utbildning. Å andra sidan skulle man kunna tolka denna andelsökning som ett uttryck för att individerna blivit mer inkluderade i de etablerade välfärdspolitiska systemen. En förskjutning från förtidspension, ekonomiskt bistånd och utanförskap till deltagande i arbetsmarknadspolitiska program måste betraktas som positiv.

Sammantaget kan vi alltså konstatera att vi inte kan urskilja några påtagliga effekter på andelen förvärvsarbetande året efter avslutade studier på Allmän kurs. Den stora förändringen är kopplad till vidare utbildning, vilket väl också måste ses som helt rimligt. Andelen som går vidare till utbildning på eftergymnasial nivå är mycket stor. Den Allmänna kursen fungerar för många som en språngbräda till högre utbildning. Samtidigt kan vi konstatera att det också går att urskilja andra positiva förändringar. Andelen som försörjer sig via ekonomiskt bistånd, andelen med förtidspension och andelen som helt saknar inkomst är lägre ett år efter avslutade folkhögskolestudier jämfört med hur det såg ut ett år före påbörjade studier.

Vi ska avsluta detta kapitel med att kort notera att det finns vissa uppgifter om sysselsättningen bland deltagarna på den Studiemotiverande kursen. Det finns emellertid inte någon samlad uppföljning kring sysselsättning och inkomstförhållanden efter avslutad kurs. De uppgifter som har redovisats bygger på enkäter. I en gemensam rapport från Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet (Studiemotiverande folkhögskolekurs 2013) redovisas t.ex. vissa uppgifter kring deltagarnas sysselsättning. Inom en tolv månadsperiod efter kursslut hade 38 procent av deltagare som gått SMF-kurs under 2012 studerat vidare. I början av 2014 konstaterades att 34 procent av de deltagare som avslutat en Studiemotiverande kurs under 2013 hade valt att studera vidare. Bland deltagarna som avslutade kursen under 2012 hade 14 procent fått arbete sex månader efter kursslut. I budgetpropositionen för 2015 konstaterar regeringen att 20 procent av dem som följde Studiemotiverande kurs under år 2013 hade påbörjat annan utbildning 90 dagar efter avslutad kurs. 11 procent förvärvsarbetade 90 dagar efter avslutad kurs (Prop. 2014/15:1 Utgiftsområde 14 s. 24).

5 Deltagarnas motiv för vidare studier

I detta kapitel redovisas vad som framkommit under fokusgrupper och individuella intervjuer med kursdeltagare från folkhögskolan, med särskilt fokus på deltagarnas motiv för vidare studier. Inledningsvis presenteras kort fokusgrupp som metod samt hur datainsamlingen skett, därefter resultat från möten med deltagare som gått vidare från Allmän och Särskild kurs till högre studier. Därpå redovisas erfarenheter från fokusgrupperna med deltagare som valt att gå vidare till Allmän kurs efter avslutad Studiemotiverande folkhögskolekurs. Sist i kapitlet sammanfattas erfarenheterna från fokusgrupperna och intervjuerna med kursdeltagarna.

DATAINSAMLING

Fokusgrupper är en kvalitativ datainsamlingsmetod där en grupp människor samtidigt tillfrågas kring särskilda frågeställningar eller teman. Metoden är vanligt förekommande främst inom samhällsvetenskaplig forskning. Fokusgruppen karaktäriseras av att deltagarna delar en gemensam upplevelse eller har tidigare erfarenhet inom samma område. Under en moderators ledning diskuterar deltagarna ett givet ämne varvid individernas erfarenheter, föreställningar och värderingar lyfts fram. (Litosseliti, 2003).

Syftet med de genomförda fokusgrupperna och de individuella intervjuerna har främst varit att undersöka vilka motiv deltagarna har haft för att vilja gå vidare antingen från Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF) till Allmän eller Särskild kurs, eller att gå vidare från Allmän respektive Särskild kurs till högre studier. Under samtalen har flera olika aspekter lyfts fram, varav en del explicit har att göra med varför man valt att ägna sig åt fortsatta studier. Samtidigt har en rad intressanta funderingar och erfarenheter framkommit, vilka kan uppfattas som bakomliggande främjande respektive hindrande mekanismer och som tillsammans bidragit till beslutet att läsa vidare. Under analysen av det insamlade materialet indelades materialet i några olika centrala teman,

som utgör rubriker och underrubriker i den kommande redovisningen. Gränserna mellan dessa olika teman är inte alltid helt tydliga, varför de ibland kan uppfattas som delvis överlappande.

Sammanlagt genomfördes sex fokusgrupper, vilka i storlek varierade mellan tre och fem deltagare, och tre individuella intervjuer. Totalt ingick 28 personer i den här delen av utvärderingen. Två av fokusgrupperna och de tre individuella intervjuerna gjordes med deltagare som valt att gå vidare från folkhögskolans Allmänna kurs, och en fokusgrupp genomfördes där deltagarna gått på Särskild kurs. Tillsammans fanns bland dessa respondenter fyra män och nio kvinnor, samt en person som inte ville ange könstillhörighet. Medelåldern på deltagarna var 29 år.

Ytterligare tre fokusgrupper genomfördes med deltagare som gått på SMF-kurs. Sammanlagt var nio av dessa deltagare män och fem kvinnor. Medelåldern var 23 år.

Samtliga fokusgrupper och intervjuer spelades in och transkriberades. Ytterligare information har samlats in under de sammanlagt 116 telefonintervjuer som genomförts inom utvärderingsuppdraget. Syftet med de genomförda telefonintervjuerna var inte i första hand att undersöka deltagarnas motiv till att gå vidare, men viss information framkom ändå i samband med att intervjuerna genomfördes. Dessa synpunkter har sammanfattats och ingår som komplement till vad som framkommit under fokusgrupper och fördjupade individuella intervjuer.

DELTAGARE SOM GÅTT VIDARE FRÅN ALLMÄN OCH SÄRSKILD KURS TILL HÖGSKOLAN

Folkhögskolemiljön

En central faktor som ligger bakom och påverkat beslutet att studera vidare är naturligtvis studierna vid folkhögskolan och den miljö deltagarna mött där. Generellt kan sägas att deltagarna beskriver folkhögskolorna i mycket positiva ordalag, även om flera sökt sig till folkhögskolan för att de hade personliga problem eller på grund av olika psykiska besvär. Tiden på folkhögskolan beskrivs som utvecklande, att man trivdes i studiemiljön och att självförtroendet ökade.

Jag känner att folkhögskolan gav mig verkligen självförtroende. (...) Jag var väldigt osäker på om jag skulle fortsätta på den här drömmen för jag

kände att jag är för gammal, det är för sent. Men sen på folkhögskolan så var det människor i 70-årsåldern som pluggade gymnasiet och var jättelucky. Det kändes verkligen som att jag fick uppfattningen om att det är inte för sent.

Många lyfter också förhållandet till och kontakten med såväl lärarna som övrig personal på skolan som positiv och välkomnande. Lärarna beskrivs ofta som kunniga, engagerade och intresserade av den enskilde deltagaren. Trots att det förekommer att deltagarna både trivts och klarat sig bra på gymnasiet är den dominerande känslan att där, och även på grundskolan, fanns inte samma intresse, engagemang och utrymme för den enskilde.

Även om den dominerande känslan för folkhögskolestudierna är positiv framkommer en del synpunkter kring förhållanden som upplevts som problematiska. I flera fall handlar det om tempot i studierna, viket av många upplevs som allt för lågt samtidigt som folkhögskolan ställer ganska låga krav på deltagarna vad gäller redovisning och deltagande i exempelvis grupparbeten.

A¹²: Det var lite svårt att vänja sig vid att det var rutinen att man skulle spendera en hel dag med och prata med folk och kolla på bilder.

B: Jag tror vi hade svårt med det alla det första halvåret. Det går så långsamt, vi vill göra grejor. Sen lugnade vi ner oss.

Åsikten att det är gruppen som bestämmer tempot i studierna förs fram av flera deltagare. Detta förhållningssätt har fördelen att alla hinner med, men det är samtidigt frustrerande för många då tempot sätts efter de "svagaste" deltagarna. Samtidigt beskriver en del att de, åtminstone delvis, kunnat studera i egen takt. Även om det råder delade meningar om möjligheten till individuellt studietempo är de flesta överens om att man upplevt en tudelning mellan ambitiösa elever och "de som inte tar chansen". Förslag framkommer på att klasser skulle kunna delas eller nivågrupperas och mer stöd till målmedvetna deltagare efterfrågas. Andra deltagares brist på engagemang upplevdes av flera som irriterande och man ställde sig frågan varför en del gick på skolan, men samtidigt inte var intresserade av att bidra med någonting.

12 Av anonymitetsskäl redovisas inte vilken person som uttalat sig. Beteckningarna person A, B etc. gäller endast inom samma citatgrupp, varför personerna bakom beteckningen kan variera från fall till fall.

A: Ibland var det så att vissa inte deltog. Kanske var med, men inte deltog i själva samtalet och det som var essentiellt för linjen.

B: Eller ens lämnade in saker.

A: Det var inte krav på det alltid. Och då kunde jag känna att, men herregud ska den här personen vara med och inte bidra.

Förberedelse för högskolan

I fråga om det i folkhögskolemiljön finns en uttalad ambition eller "anda" av att stödja deltagarna att i någon form studera vidare skiljer sig erfarenheterna. Deltagarna från den Allmänna kursen upplever i större utsträckning ett fokus på kommande högskolestudier jämfört med deltagarna på Särskild kurs. På den Allmänna kursen förekommer i de allra flesta fall moment under utbildningen som är förberedande för att söka in och studera vid högskola eller universitet. Exempel på sådana förberedelser kan vara att få provskriva högskoleprovet eller att få uppgifter som påminner om uppsatsskrivande, där referenshantering ingår. Även om erfarenheterna varierar menar de flesta att folkhögskolan varit ganska öppna i frågeställningen och ofta varit mer koncentrerade på att få deltagarna att komma till egna beslut.

Jag tror att de ville att vi skulle komma till insikt själva, alltså att de försökte lyfta fram vad vi är duktiga på och vad vi gillar att göra. Så att vi själva skulle komma till insikten vad vi skulle kunna tänka oss att studera till.

Ofta har det funnits studiekamrater på skolan som haft ambitionen att läsa vidare. Dessa uppfattas ge god draghjälp i valet att själv fortsätta sina studier. Bland de kursdeltagare som inte hade tidigare erfarenheter av egna studier på högskola var tiden på folkhögskolan avdramatiserande i fråga om högre utbildning. Både erfarenheten av att klara studierna på kursen och, i förekommande fall, de högskoleförberedande momenten ingav en känsla av att det faktiskt var möjligt att komma vidare.

Vi hade ju prov där jag kände att det här gick ju faktiskt. Den största betydelsen har nog varit den här doktoranden som undervisade oss som fick mig att känna att jamen, det här går faktiskt att förstå och är inte lika

svårt som jag trodde att det skulle vara. Fick mig att känna att jag kan nog också läsa på universitetet.

I gruppen med deltagare från Särskild kurs är erfarenheterna något annorlunda. De upplevde inte att den utbildning de deltagit i var speciellt förberedande för högskolestudier. Särskilt om man läser en konstnärlig kurs skulle det upplevas som konstigt om det varit allt för stort fokus på fortsatta studier. En deltagare som gått på skrivarkurs menade att det snarast skulle vara kontraproduktivt att betona ett behov av att studera vidare:

Men den här inbyggda naiva drömmen som man ser till att uppehålla sig själv vid när man går där är nog ganska viktig. Och där tänker jag att en övning i den bistra sanningen efteråt, att ”Du kommer att behöva använda fotnoter nästa läsår!”. Nej, det hade inte hjälpt linjen.

Studievägledning

När det gäller erfarenheter av studievägledning är upplevelserna väldigt skiftande. En del av deltagarna beskriver en väl fungerande studievägledningsfunktion på skolan, vissa anger att lärarna varit de främsta vägledarna kring fortsatta studier, medan andra uppger att de blivit hänvisade till studievägledning utanför skolan. I något fall har studievägledare från någon närliggande högskola varit på besök. Många deltagare har känt sig osäkra ifråga om tillgång till studievägledning.

A: Fanns det nån? Det måste ju ha funnits nån med tanke på hur många som gick, det fanns ju till och med en allmän linje som hette högskoleförberedande. Men jag kommer inte ihåg att vi fick träffa nån eller att vi fick telefonnumret till nån eller nåt sånt.

B: Men det var ju separat från dom konstnärliga linjerna.

C: Jag tror att hade man bett om det så hade det nog funnits.

A: Ja, det hade gått och få göra.

En deltagare tog upp fördelar med att det på skolan funnits en doktorand i lärarlaget. Förutom att vara en person som fick deltagaren att inse att det inte

var lika svårt att studera som förväntat, var doktoranden också en person som kunde guida och råda i hur högskolan fungerade och vilka vägar som fanns att gå. När det gällde skolans studievägledning var dock osäkerheten större. På frågan om det fanns någon studievägledning på skolan blev svaret:

Jag tror det, det ska finnas en här jag för mig. Jag hade ingen kontakt med dem.

I samtliga fall har dock deltagarna uppgett att de säkert hade fått studievägledning om de bara frågat efter det. Sammantaget tyder de skiftande upplevelserna dock på att det inte finns ett samlat grepp på hur studievägledningen genomförs i olika folkhögskolor, i alla fall inte som det uppfattas från deltagarnas horisont.

Omdömen och folkhögskolekvoten

Den allmänna uppfattningen bland deltagarna om den så kallade folkhögskolekvoten är att det är svårt att komma in på högskolan via denna kvot. I många fall uppger deltagarna att det också är den information de får vid kontakt med studievägledare.

Alla som har gått på folkhögskola kommer väl in på folkhögskolekvoten. Det har dom sagt till mig att nu när du söker är det på folkhögskolekvoten. Och att det är nästan lite svårare än dom som söker in direkt efter gymnasiet.

Samtidigt är osäkerheten ganska stor kring hur denna kvot fungerar och dess relation till andra antagningskvoter till högskolan. Deltagarnas beskrivning av systemet med omdömen och vad som bedöms är skiftande; det uppfattas av flera som betyg – men ändå inte i traditionell bemärkelse.

Ja, för att omdömet, eller betyget, sätts av alla lärare som jag har. Då vägs mina prestationer in, vad har jag gjort för arbeten och hur ser dom ut, men det handlar också otroligt mycket om närvaro. Dom är väldigt noga med närvaro. Och sen också ambitionsnivå, om man är ordningsam. Och sen är det också utveckling, att man utvecklas under året. Det är skillnad mot gymnasiet eller högskolan, där är det vad man presterar.

En deltagare menade dock att utifrån egen erfarenhet stämde det inte att det var omöjligt att komma in på populära utbildningar via folkhögskolekvoten; personen hade själv kommit in på fyra läkarprogram.

Jag satt där och pratade med studievägledaren i en timme och precis innan jag skulle gå så sa han att, ja det finns ju en liten möjlighet att om du läser på folkhögskola så kan du söka i den gruppen men jag rekommenderar inte det för den chansen är i princip obefintlig. Det är så himla tråkigt, för att jag kom in på fyra skolor nu på folkhögskolekvoten. Det känns lite sådär att är det det dom säger till folk?

Några av deltagarna har erfarenhet av att söka till studier utomlands. I förhållande till utbildningsanordnare i andra länder upplevs betygssystemet från den svenska folkhögskolan ställa till vissa problem. Vid internationella studier möts man som sökande av andra betygssystem och deltagarna menade att det inte är säkert att skolorna förstår folkhögskolornas bedömning och behörighetsgivning över huvudtaget.

Varför folkhögskole- och högskolestudier?

En fråga som i förlängningen hänger samman med varför deltagarna sökt sig vidare till högre studier är den som handlar om varför de sökt sig till folkhögskolan. Många angav att de blivit rekommenderade att söka till folkhögskola av personer de känner eller är släkt med och som har egna erfarenheter av folkhögskolemiljön. I andra fall kan det vara efter kontakt med studievägledare eller arbetsförmedlingen. Under fokusgrupperna och intervjuerna framkom flera olika skäl till folkhögskolestudier.

Ett vanligt skäl till att börja på folkhögskola var att man redan planerade högskolestudier, men av olika skäl inte hade möjlighet eller kände sig mogen. För många av dessa personer handlade det om att få behörighet att söka till högskolan eller att läsa upp eller komplettera sina tidigare betyg. Det framkommer även en viss irritation över att det tas för givet att man sökt sig till folkhögskolan för att man inte klarat av gymnasiet. I flera fall uppgav man att man klarat sig utmärkt i gymnasieskolan. Alla var dock inte redo för högre studier redan vid starten på folkhögskola; en del av deltagarna uppgav att beslutet mognade fram, och då ofta i takt med att självförtroendet stärktes.

Några deltagare angav att de initialt sett folkhögskoletiden som en rehabiliterande insats. En deltagare säger att det främst handlade om social rehabi-

litering, att ”träna upp att vara bland folk”. För en annan person handlade det mer om att ta sig upp på morgonen och ta sig för någonting:

När jag började på folkhögskolan så var det för att jag ville läsa vidare. Det var ju det ultimata målet. Men mycket av anledningen att jag valde folkhögskolan var för att jag behövde... det var ett försök att rehabilitera mig själv, för att lära mig att sätta en rutin.

Andra skäl som angavs hade att göra med att testa olika utbildningar och få erfarenheter som kan ligga till grund för vidare beslut, att utvecklas som person eller helt enkelt för att man kände en lust att utbilda sig.

Motiven till att man valt att gå vidare till högskolestudier hänger i de allra flesta fallen tätt samman med varför man valt att gå på folkhögskola. Det oftast uttalade övergripande målet handlar om att få ett arbete, och även om andra skäl kan framkomma är det i ett längre perspektiv bättre möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden som hägrar. En av deltagarna som efter en period av att ha varit i svårigheter och mått dåligt har sökt sig till folkhögskolan, och som inte från början bestämt sig för att läsa vidare, konstaterar ändå i fråga om vad som påverkat detta beslut att: ”*Man vill ju ha en utbildning, man vet hur svårt det är att få ett jobb utan utbildning*”. Denna typ av konstaterande och uttalande är representativ för vad många deltagare ger uttryck för. Ett annat exempel är en person som säger:

Det är svårt att få den typ av jobb som jag vill ha utan en högre utbildning.

En deltagare framhåller att en typ av motivation som är genomgående i alla studieformer är kopplad till ekonomiska förhållanden och att behöva ta studielån som måste betalas tillbaka:

Så känner jag även nu när jag går på universitetet, att jag tar ju alla dom här lånen och bidragen. Det här ska ju leda till arbete så då måste jag göra mitt bästa. Och kanske inte för betygets skull, utan för min egen skull. Jag är ju här för min egen skull.

Sammantaget är det dominerande uttalade motivet till fortsatta studier inom högskolan arbetsrelaterat. Samtidigt uppfattar de deltagare som deltagit i undersökningen inte sin folkhögskoleutbildning som tillräcklig för att konkurrera på en hård arbetsmarknad.

Erfarenheter från högskolan – skillnader och likheter

I något enstaka fall var respondenterna i färd med att söka till högskolan, men i de allra flesta fallen hade de redan provat på högre studier i någon form. Under diskussioner kring erfarenheter av skillnader och likheter mellan studiesituationen på högskolan och folkhögskolan framkom en hel del synpunkter. Den allmänna meningen var att det var stora skillnader mellan de olika studieformerna.

Men jag tror att många får en chock, och speciellt dom som bara har läst på folkhögskola. Som inte gick gymnasiet av någon anledning och sen går folkhögskola där allting anpassas efter dig. Är du sen med nånting så är det OK, alla lärare vet ditt namn, du får en kram om du är ledsen. Och sen kommer man till högskolan där man är ett nummer och där ska allting in och det finns inga... jag tror att många fattar inte det.

Erfarenheten att det blir mindre personligt på högskolan delas av flera andra. Andra skillnader har att göra med mängden kurslitteratur och antalet lärarledda lektioner.

Det är kanske mer att läsa också, det blir mycket mer att plugga in, mer kurslitteratur. Det brukar vara någon timmes föreläsning per dag, eller två timmar. Förr hade man en hel dags lektionstid.

Även om deltagarna till allra största delen tycker att det trots allt fungerat ganska bra på högskolan och flera träffat på både engagerade och duktiga lärare framkommer ibland kritiska funderingar kring högskolestudier.

För att det var så oengagerat. Jag hade kommit från ett sammanhang där alla inblandade, lärarna och eleverna och till och med dom som jobbar runt omkring har ett engagemang vid sidan av det rent krassa ekonomiska eller karriärsmissiga. Och sen kommer jag till ett sammanhang som går på tomgång och känner att är det det här som är högre utbildning?

Kraven på formalia upplevs som betydligt högre på högskolan. Ett sådant exempel är referenshantering, vilket flera känner sig osäkra på. Det varierar stort ifråga om folkhögskolans satsning på studieteknik för deltagarna. En del uppger att studieteknik ingått i undervisningen medan andra inte kan påminna sig någon träning alls. I en grupp uppstod en diskussion kring vad som egentligen

är studieteknik och vad som är relevant att lära sig innan man kommer till högskolan. Att skriva exempelvis referenser är något man ganska snabbt kan lära sig, men det som verkligen behövs är att öva sin analysförmåga:

Däremot så kan jag tänka att det man egentligen borde fråga efter är typ ”har du fått träna din analytiska förmåga?”. För att det är det som egentligen är intressant i alla fall när man går inom humaniora. Att man ska kunna ta till sig nånting och göra nånting av det.

Ytterligare en skillnad som lyftes fram var, att det kan vara olika uppfattning på folkhögskolan och högskolan kring vad som är innehållet i ett ämne och vilka förkunskaper man förväntas ha.

Jag hade brister i vissa ämnen när jag kom till högskolan, jag hade otroliga brister i biologi för att biologin på folkhögskolan var inte... alltså man läste något som hette typ växter och djur och kroppens biologi, och jag fick behörighet i biologi A och B. Men jag har inte läst biologi A och B. Så jag har det på papper men jag har inte dom kunskaperna. Så jag har fått jobba mycket hårdare än många andra för att klara den här terminen.

Efter att ha presenterat vad som framkom under fokusgrupper och intervjuer med deltagare som gått på de långa Allmänna och Särskilda kurserna kommer vi nu att redovisa resultatet från fokusgrupperna med deltagarna från SMF-kurserna. I slutet av kapitlet finns en sammanfattning och kommentarer.

DELTAGARE SOM GÅTT VIDARE FRÅN STUDIEMOTIVERANDE FOLKHÖGSKOLEKURS TILL ALLMÄN KURS

Under de följande fokusgrupperna riktades intresset mot personer med erfarenhet från den Studiemotiverande folkhögskolekursen, SMF. Här diskuterades bland annat motiven till deras val att läsa vidare på Allmän kurs efter avslutad SMF-kurs. På motsvarande sätt som i samtalen med deltagare som gått vidare till högre studier från Allmän och Särskild kurs framkom en hel del mer generell information, som också ingår i den följande redovisningen. Resultatet från fokusgrupperna med dessa deltagare ser delvis annorlunda ut. Vissa av de teman som diskuterades sammanfaller med de som redovisats ovan, medan andra är mer specifika för denna grupp.

Folkhögskolemiljön

Ingen av deltagarna i fokusgrupperna har slutbetyg från gymnasiet. De flesta har avbrutit gymnasiestudierna, någon har aldrig påbörjat gymnasiet och ett par personer har genomfört en gymnasieutbildning men saknar ett samlat slutbetyg. Gymnasietiden beskrivs ofta som stökig och jobbig, och man upplever det som att lärarna inte såg den enskilde individen. Deltagarna anser att de som elever i gymnasieskolan inte hade någon möjlighet att påverka studiernas utformning eller inriktning. Nästan alla har också tidigare erfarenheter från andra åtgärder och utbildningsinsatser, som praktik eller Komvux. Genomgående kan sägas att deltagarnas erfarenheter från dessa tidigare insatser inte är särskilt goda. Två deltagare har erfarenheter från samma utbildning:

A: Jag fick svenska med omkastade bokstäver, så skulle jag komma på så många ord som möjligt på det.

B: Ja, det var svenska på dagisnivå om man pratar kinesiska, ungefär.

A: Jag lämnade kvar alla dom böckerna där nere, tror jag.

B: Ja, det ska inte vara ett hån att gå till skolan, liksom.

Samtidigt framkommer funderingar kring att det inte är enbart skolmiljön som påverkat hur man upplevt gymnasietiden. En bakomliggande faktor kan vara den övriga sociala omgivning man befann sig i, en annan den egna personliga mognaden. I fråga om skillnaden mellan gymnasietiden och hur det är på folkhögskolan menar en deltagare:

Framför allt är det åldern, man är äldre. Mer mogen och mottaglig. Största ansvaret ligger ju hos en själv.

Bland deltagarna i fokusgrupperna är enigheten stor kring att det är en avsevärd skillnad mellan folkhögskolan och de utbildningsmiljöer man tidigare stött på. Folkhögskolemiljön upplevs som tilltalande och annorlunda, inte minst jämfört med gymnasiet. Det är lugnare och såväl lärare som elever möts med större respekt. På frågan om vilka faktorer som särskilt skiljer sig från tidigare erfarenheter återkommer många till just lärarna.

A: Lärarna har mer personlighet. Man lär känna dom här.

B: Dom engagerar sig i eleven.

C: Mmm, dom har riktigt bra karaktäristika, eller vad man ska säga. Det är nog riktigt roligt att vara lärare här.

Endast i undantagsfall beskrivs problem med lärare, och då handlar det oftast om att någon särskild person inte upplevs fungera i sin lärarroll. Andra faktorer som lyfts fram som värdefulla är att miljön är positiv, med möjligheter för deltagarna att påverka undervisningen, dess innehåll och utformning. Flera upplever det som positivt att man som deltagare förväntas ta eget ansvar, något som ofta saknats under gymnasietiden där lärarna bestämde nästan allting. Ytterligare en faktor handlar om vännerna man fått under folkhögskoletiden; dessa nya vänner beskrivs i många fall som viktiga för den enskilde individen och den personliga utvecklingen.

A: Vännerna, absolut. Det är det viktigaste, tycker jag. Jag tycker om mina vänner väldigt mycket.

B: Under dom tolv veckorna så är man ju i sin grupp på en tio, tolv personer. Och man är ju verkligen med sin grupp hela tiden. Vi hade ju en helt otroligt bra grupp.

C: Ja, vi hade en jättebra grupp.

D: Det blev ju så: en går vidare, två går vidare, tre går vidare. Jag har större anledning till att gå vidare. Eller ännu en anledning till att gå vidare.

Eftersom deltagarna i fokusgrupperna tillhör de kursdeltagare som valt att fortsätta studera på folkhögskola blandas en del av erfarenheterna från SMF-tiden samman med senare erfarenheter från de fortsatta studierna. När personerna ombeds tänka tillbaka specifikt på SMF-kurserna ser bilden något annorlunda ut. De är fortfarande över lag positiva till det första mötet med folkhögskolemiljön. Det visar sig att innehåll och inriktning i viss utsträckning varierar mellan de olika folkhögskolorna. I en av fokusgrupperna menar deltagarna att det inte direkt handlade om undervisning under SMF-kursen.

A: Jag tyckte att det var väldigt flummigt bara [på SMF-kursen].

B: Ja. Flummigt var ett bra ord.

A: Men typ, det var liksom nu ska vi ha matte, och sen, hur mycket matte gjorde du?

C: Typ inget. Ett blad kanske.

A: Nej. Ja, alltså det var verkligen så här... studiebesöken var väl det enda som kunde vara intressant och så, resten var liksom bara...

B: Sen var det ju studiebesök också nästan två gånger i veckan.

C: Ja.

Samtidigt tror deltagarna att det kan vara ett medvetet val från folkhögskolan att inte i första hand fokusera på studier, utan att det mer handlar om att fundera på vad man vill med livet och vad man egentligen strävar efter. Kursdeltagare på en annan folkhögskola menar dock att deras kurs var mer inriktad mot studier:

Man kan väl säga att det nästan var som att sitta i skolbänken, men det var inte som konventionella lektioner. Utan vi mer, vi tog liksom från lektion till lektion. Vi tog inte som att "nu gör vi detta, och så fortsätter vi med det nästa lektion". För att dom la upp lektionerna så att man skulle kunna komma och gå och ändå följa med undervisningen. Så att ena dan kunde vi prata om världspolitik, nästa dag om nånting helt annat som inte alls hängde ihop med det första. Så att ingen kände sig utanför, utan alla kunde direkt kopplas ihop med samtalen eller undervisningen.

Varför SMF-kurs?

När det gäller frågan om hur det kommer sig att man började på SMF-kursen skiljer sig svaren åt. Den gemensamma nämnaren är att de kommer till folkhögskolan via Arbetsförmedlingen, men hur rekryteringen gått till ser något annorlunda ut från fall till fall. De allra flesta upplever att de fått ett tips eller ett erbjudande genom Arbetsförmedlingen, och ett val där de kunnat tacka

ja eller nej. Några av deltagarna har själva skaffat sig information om SMF-kurser och bett sin handläggare att få börja på en kurs. Andra är inte lika övertygade om att de egentligen hade något val.

A: Fast kan man säga nej till Arbetsförmedlingen så rätt upp och ner? Dom sa väl inte att vi skulle hit, men alltså...

B: Det är ändå lite så här: det här är vad du kan göra, och det tycker jag du borde göra.

A: Ja, men man säger ju inte nej.

En annan deltagare upplevde sig inte heller ha något val, och anger att det fanns ekonomiska skäl till det:

Jag blev mer eller mindre hittvingad av Arbetsförmedlingen, för annars hade inte jag fått några pengar. Jag ville inte det egentligen, för jag ville till typ Komvux. Jag tänkte gå på det. Men dom skickade hit mig och som sagt, det var enda sättet och få nån inkomst för jag var arbetslös. Så då gick jag hit. Jag tyckte inte att det var så bra.

Under diskussionerna framkommer också att deltagarna anser att det kan vara problematiskt för folkhögskolorna att under tolv veckor möta deltagare med så olika bakgrund, förutsättningar och ambitioner som faktiskt är fallet. En av deltagarna påpekar att "studiemotiverande" kan ha en delvis annan innebörd än bara att prova på själva studierna:

Det var ju mycket för att få in rutiner, att hålla igång. Komma upp på morgonen, ha nånting att göra över dan. Sen fick man ju träffa potentiella lärare som man skulle ha här på skolan.

Deltagarna beskriver att det var stora skillnader inom grupperna i fråga om skäl för att delta; allt ifrån att man gick där av ekonomiska skäl, för att hålla koll på sin pojkvän eller för att fördriva dagarna, till att man var inställd på att använda kursen som en språngbräda till vidare studier. Detta förhållande ledde dels fram till att många deltagare hoppade av utbildningen, men också till att det var stora skillnader i fråga om motivation och engagemang inom grup-

perna. I detta sammanhang framkommer även idéer om att det skulle kunna vara en fördel att på något sätt differentiera grupperna. Här har deltagarna olika åsikter kring fördelar och nackdelar med en sådan differentiering. Bland fördelarna märks att det kunde göra kursen effektivare, intressantare och mer lärorik om de med ambitionen att läsa vidare placerades i samma grupp. En nackdel som lyfts fram är att det lätt kan skapa en ”vi och dom”-känsla och att den draghjälp som många idag har av att gå tillsammans med mer studiemotiverade kamrater skulle utebli.

Ytterligare ett förhållande som påverkar situationen för den enskilde individen framkommer under fokusgrupperna. Det visar sig att det regelverk som omgärdar åtgärden tolkas olika på olika lokala arbetsförmedlingar och av olika handläggare. Förutom hur tvingande erbjudandet om att delta i en SMF-kurs ska uppfattas, kan det handla om ifall det är nödvändigt att söka arbete under tiden man går på kursen. Många av deltagarna uppger att de hade ett tydligt sådant krav på sig från Arbetsförmedlingen.

A: Det är också väldigt dåligt att man måste söka jobb under tiden.

B: Ja, det var irriterande.

A: Men, alltså om du går där just för att bli motiverad till att plugga. Och sen om du får ett jobb, för det första så får du inget intyg, då är det ju verkligen som att du har kastat bort tiden.

B: Dom vill ju att man ska, om man får ett jobb, då ska man sluta på kursen.

A: Ja, men samtidigt vill dom att man ska gå där i tre månader och sedan börja på i skolan liksom.

C: Ja, det var för jävligt.

A: Så det blir lite dubbelt, alltså. Sen är det klart att det är bra, för dom vill ju att man ska göra så för att det ska vara största chansen för en själv att antingen komma in i arbetslivet eller i skolan. Men om det är till för att det ska vara studiemotiverande, vilket det är, så är det ju ingen bra idé att man ska sitta och söka jobb under tiden.

Emellertid visar det sig att flera deltagare inte har ett lika tydligt uttalat krav på att söka arbete. En anledning till minskade krav på jobbsökande kan vara att man som kursdeltagare tydligt uttalar en ambition att studera efter kursen. Tre deltagare som gått på samma folkhögskola säger:

A: Jag hade inte det alls. Jag hade inte det. För att jag var så 100-procentig på att jag skulle studera. Så jag behövde inte göra det.

B: Jag var tvungen att söka jobb under tiden jag gick där. Jag kan tänka att om man redan bestämt att man ska plugga vidare när man går in där, så kan man få det här alternativet att man slipper. Men jag gick in där, och hade inga planer på att läsa vidare.

C: Jag sökte ett fåtal jobb. Dom första veckorna behövde jag, sen behövde inte jag efter det. Det var väl efter dom tre första veckorna. Sen var det liksom, ja han ska studera, då behöver inte du.

Vanligtvis är det genom Arbetsförmedlingen deltagarna får information om SMF-kurserna. Det är sällan initiativet att söka sig till folkhögskola kommer från deltagaren själv. Under de diskussioner som förs kring detta förhållande framhåller många att de generellt har dålig kännedom om folkhögskolor och vad de kan erbjuda. I många fall är det av en slump man har sådan kunskap, som att man bor nära en folkhögskola eller har någon kamrat eller släkting som läst en folkhögskolekurs. Inte heller vid kontakter med studievägledare under grundskole- eller gymnasietiden presenteras folkhögskolor i någon större utsträckning som ett alternativ. För många framstår Komvux som det enda alternativet för att läsa in gymnasiebehörigheten.

A: Det borde vara lite bättre information om att det finns folkhögskolor. Alltså för dom som går på gymnasiet och känner att det är helt hopplöst. Sen istället blir dom satt på, vad heter det... när man går högstadiet fast på gymnasiet.

B: IV.¹³

13 IV är en förkortning av Individuella programmet, vilket har avskaffats. IV har nu ersatts av fem olika introduktionsprogram i gymnasieskolan. Programmets idé var att förbereda eleven för övergång till ett nationellt gymnasieprogram.

A: IV, ja. Och när man går sånt, och folk som sitter fast i det, då blir dom sjukt omotiverade. Sen är det väldigt opersonlig miljö, lärarna struntar i om man är där eller inte. Utan istället ha det här som alternativ. Fast man måste ju vara över 18 också.

C: Det var av en person jag kände som jag fick veta att det fanns, att jag kunde gå hit. Så tyckte jag att fan, nu har jag slösat så här jävla många år på gymnasium och på att byta till olika kurser och grejor. Så det är slöseri när man kunde bara gått hit direkt och fått friheten och informationen och allting.

Kopplat till denna bristande kunskap framskymtar att bilden av folkhögskolan som "flummig" och lite konstig fanns hos många innan de själva börjat där.

A: Det fanns väl som alternativ, men det var inte det man tänkte på. Utan det mesta var ju Komvux då, ifall man skulle läsa upp.

B: Jag har aldrig sett folkhögskolan som ett alternativ.

C: Inte genom arbetsförmedlingen i alla fall, det tror jag inte.

B: Nej, inte över huvudtaget. Inte alls. Jag trodde alltså att det bara gick...

A: Muppar.

B: Ja.

Deltagarna i fokusgrupperna tycker att det är synd att det i så stor utsträckning saknas information om folkhögskolor som når ut till fler elever, inte minst på gymnasienivå. Även om någon skojar om att det kanske inte är så lämpligt att sätta upp lappar på gymnasiet med meddelande om att ifall du inte trivs på gymnasiet så kom till oss istället, så menar man att "folkhögskolan tar för lite plats i den stora världen".

Motiv till fortsatta folkhögskolestudier

Deltagarna i fokusgrupperna anger en rad olika motiv till att de faktiskt fortsatt till Allmän kurs efter att de avslutat SMF-kursen, men flera har inte funderat särskilt kring dessa frågor. För någon handlar det om att eftersom flera

från kursen valt att fortsätta gör man det själv, då man trivs bra med sina kamrater. Någon anger att folkhögskolemiljön är tilltalande och att miljön i sig är ett av motiven till att läsa vidare på den Allmänna kursen. På frågan om möjligheterna på den framtida arbetsmarknaden påverkat valet är svaren skiftande. Under diskussionen framkommer att för många framskyntar ett väntande arbetsliv som ett underliggande motiv till att läsa vidare; man kommer ingenstans och får inte de jobb man vill ha utan utbildning. För flera sträcker sig dock inte planerna längre än till att skaffa sig gymnasiekompetens. Ett annat motiv handlar om att man helt enkelt vill göra det för sin egen skull:

Nej, för mig var det bara nånting jag ville göra. Jag tänker att ska man väl satsa på nånting som tar så här lång tid, så är det lika bra att göra nånting som man själv känner att det här vill jag göra. För tar man och väljer nånting bara för att det finns en arbetsmarknad för det kan det sluta med att om fem tio år så kanske du känner, fan vad det här är tråkigt, jag vill inte göra detta. Och då är det bortkastad tid på visst sätt.

De allra flesta deltagarna hade planer på att studera vidare redan när de började på SMF-kursen. Ofta var dock osäkerheten stor kring vilka möjligheter man har och vilka alternativ till gymnasiet som står till buds om man vill vidare till högskolan eller annan eftergymnasial utbildning. Osäkerheten kan alltså ha sin grund i att man inte vet vilka utbildningsalternativ som finns, men ibland handlar det också om tilltron till den egna förmågan. En deltagare lyfter fram osäkerhet utifrån främst en social aspekt:

Jag visste också när jag kom till hit att jag skulle fortsätta studera, var säker på det. Men det hjälpte ju väldigt mycket att lära sig att den här skolan var social. Det var därför jag valde den. Personligen var jag inte så jävla social när jag började här [på SMF-kursen]. Så det var en bra inledning till att börja leva igen, eller vad man ska säga.

För en annan deltagare var det främst tilltron till den egna förmågan som påverkades:

Jag trodde ju inte att jag någonsin skulle kunna ha möjlighet till högre studier. Så jag hade ju bestämt mig för att jag skulle jobba. Men det var ju... alltså här fick jag ju på papper att jag inte var dum i huvet.

I diskussioner kring självförtroende håller flera med om att självförtroendet förbättrats. Samtidigt menar många att de redan från början hade ganska stor tilltro till den egna förmågan. Under den relativt korta SMF-tiden förändrades inte alltid självförtroendet i någon större utsträckning, men flera menar att de under tiden blivit mer öppna och efter hand har lättare för att prata med andra personer på skolan. Det var emellertid inte alla som redan från början hade framtidsplanerna klara. Hos flera deltagare fanns inga uttalade ambitioner att läsa vidare efter SMF-kursen, utan det var något som växte fram under tiden.

Från början hade jag inga planer alls på att studera vidare, eller läsa över huvudtaget mer än på SMF. Utan det dök upp efter hand och nu sitter jag i att jag ska, redan då bestämde jag att jag skulle läsa upp mina betyg och sen så ska jag läsa vidare efteråt. Så jag ska vidare till universitetet efter detta här. Och det bestämde jag redan på SMF.

Deltagarna är ense om att uppenbarligen har SMF-kursen fungerat motive-
rande för deras del; alla har de ju sökt sig vidare till Allmän kurs. En av delta-
garna summerar sina tankar på följande sätt:

Jag tycker verkligen dom lyckades med det, för det tänkte jag komma till förut, att det var ju studiemotiverande syfte. Och det lyckades dom verkligen med. Och det är ju lite slappare, lite mer gymnasienivå i början kanske, det är lugnare och inte så mycket timmar per vecka och sånt. Jag tyckte dom lyckades jättebra, jag fick komma in i det sociala igen.

SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER

Deltagare från Allmän och Särskild kurs

Bland de personer som deltagit i fokusgrupper och intervjuer är det främsta motivet till högre studier arbetslivsrelaterat; det handlar om att skaffa kompetens och meriter som gör det möjligt att få den typ av jobb man eftersträvar. Den allmänna meningen är att de egna folkhögskolestudierna i sig inte är tillräckliga för att konkurrera på arbetsmarknaden, men att genomgången folkhögskolekurs mycket väl kan utgöra en merit då man söker ett arbete. Det bör dock noteras att folkhögskolan även erbjuder kurser som är mer tydligt inriktade mot specifika yrkesroller. Det finns skäl att anta att deltagarna i dessa kurser inte ser samma behov av att gå vidare till högre studier.

Under samtalen med respondenterna framkommer en rad synpunkter som kan uppfattas som främjande och hindrande för den process som leder fram till vidare studier. Den för många nya erfarenheten att bli sedd och lyssnad på i folkhögskolan i kombination med en positiv studiemiljö och umgänget med nya kamrater har skapat ett bättre självförtroende och stärkt tron på den egna förmågan att studera. I förlängningen skapar en sådan utveckling bättre förutsättningar för att våga ta steget till vidare studier.

En hindrande faktor hör samman med skillnaderna mellan studiemiljön i folkhögskolan respektive högskolan. Många upplever högskolevärlden som främmande och skrämmande, och den första kontakten med högskolan är i många fall chockartad. Det stora flertalet av de som nu är studenter på högskolenivå menar, då de ser tillbaka, att de hade varit hjälpta av tydligare krav och högre tempo under folkhögskoletiden. För många har det upplevts som positivt att få öva på vissa moment under "högskoleliknande förhållanden" under folkhögskoletiden. Omvänt kan därmed information om och förberedelser för förhållanden inom högskolevärlden vara avdramatiserande och verka i en positiv riktning i fråga om benägenhet att söka sig till högskolan.

Ett annat förhållande som ställer till problem för deltagarna är osäkerhet kring samlade omdömen och folkhögskolekvoten. Om man inte förstår eller känner till alternativa vägar till högskolan kan ansökan till vidare studier försvåras eller förhindras. Från folkhögskolans sida kan ökad information hjälpa till; en större tydlighet och kunskap i dessa frågor, och även alternativa sökmöjligheter, vore antagligen främjande för deltagarnas motivation att söka högre studier. Samtidigt utgör frågan endast en del i ett större problemkomplex. Detta illustreras inte minst av den nyligen uppkomna problematiken kring Polishögskolans oförmåga att bedöma det samlade omdöme deltagarna får på folkhögskola.

Folkhögskolans arbete kring studievägledning upplevs väldigt olika av respondenterna och skiftar från att studievägledning i princip saknas eller sker ad-hoc till att välplanerade och stringenta insatser genomförs. Ett mer samlat och konsekvent arbete kring studievägledning kan antas medverka till att deltagarna upplever mindre okunskap och stress inför valet av utbildning på högskola. På motsvarande sätt kan variationerna mellan insatser kring deltagarnas förmåga till studieteknik och att planera sitt arbete verka antingen i främjande eller hindrande riktning för motivationen och tron på den egna förmågan att studera vidare.

Deltagare från Studiemotiverande folkhögskolekurs

Fokusgruppsdeltagarna med bakgrund i SMF-kurs uttalar inte arbetsmarknadsmotivet lika tydligt som grund för att gå vidare till Allmän kurs, om man jämför med de motiv som ligger bakom valet att studera vidare bland respondenterna som avslutat Allmän eller Särskild kurs. Även om den framtida arbetsmarknaden framskymtar i diskussionerna finns det också andra motiv till valet att gå vidare till den Allmänna kursen, som att man följer sina kamrater, trivs i miljön eller för det egna intressets och den personliga utvecklingens skull. De flesta deltagarna hade redan innan de påbörjade kursen ambitionen att läsa vidare, men för de mer osäkra har insatsen varit motiverande och lett fram till att de sökt sig till Allmän kurs. Eftersom målgruppen för fokusgrupperna var personer som valt att läsa vidare finns det emellertid ingen möjlighet att utifrån detta material uttala sig om hur de som valt att inte läsa vidare uppfattat kursen, eller vad som eventuellt kunnat motivera dem till fortsatta studier.

Under diskussionerna framkommer att de olika folkhögskolorna har tolkat sitt uppdrag delvis olika: i något fall är inriktningen mot studier tydligare, medan andra skolor satsar mer på studiebesök och personlig utveckling. Underlaget är allt för begränsat för att kunna dra några slutsatser kring vilken strategi som är mest framgångsrik. Flera deltagare uppger dock att många av studiebesöken inte kändes relevanta eller meningsfulla, och att de med fördel kunde relateras mer till arbetsmarknaden eller olika studiemiljöer. En annan faktor som påverkade individen och tiden på SMF-kursen på olika sätt, är att kraven på den enskilde i fråga om aktivt jobbsökande varierar avsevärt. Även om dessa beslut ligger utanför folkhögskolans kontroll får de konsekvenser för hur deltagarna upplever och genomför kursen. Det kan vara svårt att förstå logiken i att prioritera arbetssökande och ha krav på att avbryta kursen om man får ett jobb, samtidigt som man går på folkhögskolan för att förbereda sig för vidare studier. På gott och ont återkommer bland deltagarnas erfarenheter en känsla av att det finns en viss osäkerhet, eller till och med godtycklighet, i regelsystemen; det kan handla om graden av frivillighet i att delta i kursen, kraven på aktivt arbetssökande eller de ekonomiska förutsättningarna i fråga om bidrag respektive lån från CSN. Man frågar sig hur motiverande en kurs är om man känner sig tvingad att gå dit? Frågor kring ekonomin lyfts av flera deltagare, och förhållandet mellan lånedel och bidragsdel kan verka som såväl en främjande som en hindrande faktor för lusten och möjligheten att läsa vidare.

Det visar sig också att deltagarna hade mycket begränsade kunskaper kring

vad folkhögskolan har att erbjuda innan man själv kom dit, och man menar att folkhögskolan av många uppfattas som slapp och lite underlig. Erfarenheten för många är att i kontakter med studievägledare förs inte folkhögskolan fram som alternativ, exempelvis då det gäller att skaffa grundläggande högskolebehörighet. Här menar man att det vore en god idé att i betydligt större utsträckning marknadsföra och informera om folkhögskolan som alternativ, samtidigt som det skulle ge möjlighet att bättra på skolans image.

6 Analys av resultat utifrån statens fyra syften

I detta kapitel analyseras resultatet av utvärderingen i relation till statens fyra syften med stödet till folkbildningen. Inledningsvis presenteras de fyra syftena, varefter vart och ett av dessa syften redovisas och kommenteras i separata avsnitt.

STATENS FYRA SYFTEN MED FOLKBILDNINGANSLAGET

Riksdagen anger fyra syften som grund för det statliga folkbildningsanslaget:

- Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.
- Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen.
- Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.
- Bidra till att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet.

Dessa fyra syften finns bland annat angivna i regeringens proposition *Allas kunskap – allas bildning* (Prop. 2013/14:172). Ursprunget står att finna i förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen. Genom riksdagsbeslut 1998 kompletterades skrivningen varvid två syften tillkom som handlade om att bredda och stärka demokratin samt att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Första syftet:

Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Det finns flera faktorer som stärker demokratin, som socio-ekonomisk utveckling, ökad informationsspridning och ökad läskunnighet. Även om det stora flertalet förknippar demokrati med företeelser som allmän och lika rösträtt, yttrandefrihet och grundläggande social trygghet kan perspektiven på demokratis förutsättningar och uttryckssätt variera beroende på olika ideologiska perspektiv.

I sammanhanget svensk folkbildning betonas värden som rör medborgarnas delaktighet och aktivitet i diskussioner och beslut om samhällsfrågor (Andersson et al., 2014). Ett sådant exempel återfinns i propositionen *Folkbildning* (1997/98:115): *Folkbildningens betydelse för folkrörelserna, medborgerlig bildning, personlig utveckling och engagemang i samhällsfrågor utgör en av grunderna för en levande demokrati där alla är delaktiga* (s. 20).

I rapporten *Utbildningens dilemma. Demokratiska ideal och andrafierande praxis* (SOU 2006:40) granskas strukturell och institutionell diskriminering inom utbildningsväsendet. Rapporten pekar på motsägelsefulla drag i utbildningens funktioner. Utbildning ska möjliggöra för individer att bli självständiga och egenförsörjande och samtidigt bidra till att medborgarna accepterar de normer och värderingar som styr samhället. Utbildning kan både ha frigörande och anpassande funktioner. Utbildning, menar författarna, fick en central roll i nationens tjänst under andra hälften av 1800-talet för att skapa en nationell "vi-känsla", och kom senare att: *inkludera också demokratisk uppfostran i sitt pedagogiska arbete. Eleverna och studenterna ska inte bara lära sig ny kunskap utan också utveckla demokratiska färdigheter för att kunna utöva sina demokratiska rättigheter när de lämnar lärosätena* (sid. 4). Mot denna bakgrund är det rimligt att tolka folkbildningens första syfte, att stärka och utveckla demokratin, som ett uppdrag att genom olika utbildningsinsatser öka medborgarnas möjligheter till delaktighet och aktiv medverkan i samhällsutvecklingen och samtidigt möjliggöra för individer att bli självständiga och egenförsörjande.

Studiens design ger inte möjlighet att mäta om, och i så fall i vilken utsträckning, deltagande i folkbildningens verksamheter bidragit till att öka deltagarnas delaktighet och medverkan i samhällsutvecklingen. Däremot kan vi främst i två av delstudierna, enkäten och telefonintervjuerna, delvis fånga deltagarnas egna uppfattningar om dessa frågor. Av enkätens resultat framgår att en aspekt av att vara delaktig och medverka aktivt, nämligen att våga säga sin mening, är en integrerad del av studiemiljön. Bland deltagarna på de långa kurserna anger nästan 90 procent att de helt eller i huvudsak håller med om att de vågar säga sin mening i klassen/på kursen. Hälften av deltagarna uppger också att de helt håller med om att de som arbetar på skolan lyssnar på vad de säger, och ytterligare drygt en tredjedel menar att de i huvudsak håller med om att de blir lyssnade på. I fråga om att respektera varandras åsikter uppger cirka 85 procent att de helt eller i huvudsak håller med om att detta förhållande råder på skolan.

En annan aspekt av att medverka aktivt är att våga ”ta plats” och göra sin röst hörd. I en sådan aktivitet får självförtroendet en avgörande betydelse. Även när det gäller deltagarnas upplevelser av att studierna vid folkhögskolan gett dem bättre självförtroende var svarsbilden mycket positiv. Deltagarna på de långa kurserna höll i 77 procent av fallen helt eller i huvudsak med om att studierna hade bidragit till ett bättre självförtroende. Endast 6 procent av deltagarna höll inte alls med i denna fråga. Denna positiva bild av att självförtroendet påverkats gynnsamt av tiden på folkhögskolan bekräftas av respondenterna i de genomförda telefonintervjuerna. Här uppger ungefär tre fjärdedelar av deltagarna att folkhögskolestudierna till stor del fått dem att känna bättre självförtroende. Var tionde person uppger att studierna inte alls fått dem att känna bättre självförtroende. En annan frågeställning under telefonintervjuerna handlade om ifall tiden vid folkhögskolan fått personen att vilja ifrågasätta mer. Här svarade cirka 60 procent att så är fallet till stor del. Var fjärde person har till viss del ökat viljan att ifrågasätta, medan cirka 16 procent har svarat inte alls.

Ytterligare två frågor från enkäten kan vara intressanta att lyfta fram i detta sammanhang. Det gäller de för demokratin viktiga komponenterna jämställdhet mellan könen och rättvisefrågor. Att låta detta ingå i undervisningen kan ses som ett led i att stärka och utveckla demokratin. Var fjärde man och nästan var tredje kvinna svarade nej på frågan om rättvisefrågor och hur vi tillsammans skapar en rättvisare värld ingått i undervisningen. På frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor ingått svarar cirka 20 procent av männen nej. Ungefär 30 procent av kvinnorna menar att jämställdhetsfrågor inte ingått i undervisningen. Vi kan inte utifrån dessa svar göra någon djupare analys, men menar att det är värt att påtala att en relativt stor andel kursdeltagare anser att momenten saknas på kurserna. Givet folkbildningens fyra syften kan det vara intressant för folkhögskolorna att uppmärksamma dessa signaler från deltagarna.

Sammantaget tycks dock respondenterna under folkhögskoletiden fått träna på att säga sin mening samtidigt som de till allra största delen upplever att de blir respekterade och lyssnade på, ett förhållande som kan tolkas som en bra grund för att efter kursens slut ha goda förutsättningar att aktivt delta i samhällslivets demokratiska processer. Den för ett aktivt deltagande viktiga komponenten att ha ett gott självförtroende har i de allra flesta fallen påverkats i positiv riktning, samtidigt som ett kritiskt tänkande i form av viljan att ifrågasätta har ökat.

Andra syftet:

Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Statens fyra syften med att ge anslag till folkbildningen är inte i alla avseenden tydligt skilda från varandra, i vissa avseenden kan de uppfattas som överlappande. Ett sådant exempel är den del av det andra syftets lydelse som handlar om att skapa engagemang i samhällsutvecklingen. Sett i ljuset av första syftets inriktning mot deltagande och aktivitet i den demokratiska samhällsutvecklingen, framstår engagemanget att delta i utvecklingen som en delkomponent.

En av frågorna i telefonintervjuerna handlade just om hur deltagarna ser på sitt eget engagemang i samhällsfrågor. Av de svar som lämnades framgick att hälften av kursdeltagarna ansåg att de till stora delar blivit mer engagerade i samhällsfrågor. Ytterligare en tredjedel uppgav att de blivit mer engagerade till viss del, medan var femte menade att deras engagemang inte alls ökat. Det bör dock noteras att det inte framgår av svaren ifall respondenterna anser att de sedan tidigare haft ett stort engagemang i samhällsfrågor. I det fall man redan innan studierna på folkhögskola haft ett mycket stort samhällsengagemang kan det kanske vara svårt att ytterligare öka nivån. Det är också rimligt att anta att kunskap kring hur samhället fungerar påverkar möjligheten och viljan till engagemang. Ungefär fyra av fem deltagare som ingick i den enkätbaserade undersökningen menade att frågor om hur samhället fungerar ingått i undervisningen.

En annan fråga som kan vara relevant både när det gäller att påverka sin livssituation och att engagera sig i samhällsutvecklingen rör individens förmåga till att ta egna initiativ. Under telefonintervjuerna uppgav drygt hälften av deltagarna att de "till stor del" kommit att i större utsträckning ta egna initiativ under sina folkhögskolestudier. Endast var tionde respondent ansåg att förmågan till att ta egna initiativ inte alls förbättrats.

En annan aspekt av syftet att bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation är möjligheten att komma ut på arbetsmarknaden eller att komma vidare till fortsatta studier. Förutom det förhållande att utbildning i sig ofta gör det möjligt för personer att i större utsträckning påverka sin livssituation, finns det en faktor som mer handlar om den personliga utvecklingen och kompetensen. Frågor som rör utbildning återkommer vi till under det tredje syftet som handlar om att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället. När det gäller den personliga utvecklingen ställdes under telefonintervjuerna frågor om deltagarna kände sig mer rustade för arbetsmarknaden respektive fortsatta studier. Drygt hälften av

dem ansåg att de ”till stor del” var bättre rustade för arbetsmarknaden. Emellertid framskymtade här en viss osäkerhet bland svaren och drygt 15 procent uppgav att de inte alls kände sig bättre rustade, inte visste eller att frågan inte var aktuell för dem. En ännu större andel, 78 procent, svarade ”till stor del” på frågan om de var bättre rustade för fortsatta studier, medan endast 5 procent uppgav att de inte alls var det.

Delstudiens resultat indikerar att flera av de delkomponenter som ingår i folkbildningens strävan mot att bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen utvecklats positivt under studietiden. Däremot är det omöjligt att kvantifiera hur mycket utveckling studietiden bidragit med eller att avgöra i vilken utsträckning denna tid påverkat deltagarna.

Tredje syftet:

Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Hur väl folkbildningen lyckas uppfylla det tredje syftet låter sig inte besvaras fullt ut med hjälp av studiens empiriska resultat. En allmän reflektion kan dock göras utifrån de till allra största delen positiva uppfattningar om folkhögskolemiljön som förts fram av deltagarna, inte minst under de genomförda fokusgrupperna. Att erbjuda en studiemiljö som deltagarna trivs i och som lockar ofta mindre studiemotiverade personer till fortsatta studier kan uppfattas som ett bidrag till att såväl utjämna utbildningsklyftor som att höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället. Detta förhållande stärks av respondenternas svar under telefonintervjuerna, där 96 procent svarade att de skulle rekommendera andra att studera på folkhögskola.

Liksom i flera andra fall finns här en viss överlappning med ett annat syfte. Här handlar det främst om syfte två och strävan efter att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation. Utbildning bidrar i många fall till bättre möjligheter att påverka livssituationen, inte minst i fråga om position på arbetsmarknaden. Som redovisats tidigare i denna rapport visar Arbetsförmedlingens statistik att 34 procent av de drygt 5 000 personer som avslutat Studiemotiverande folkhögskolekurs år 2013 valt att studera vidare inom ordinarie utbildningssystem. Även om målet var att erbjuda 8 000 arbetssökande denna möjlighet kan det konstateras att folkbildningen härigenom understött det tredje syftet som handlar om att bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.

Fjärde syftet:

Bidra till att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet

Det fjärde syftet handlar om kultur och skiljer sig något från de övriga. I en tidigare rapport (Andersson et al., 2014) som fokuserar på folkbildningens verksamhet med studiecirkel skriver författarna att syftet inte lika tydligt som de övriga är kopplat till demokrati och samhällets styrning. Samtidigt kan syftet emellertid uppfattas som att det i sin förlängning handlar om kulturens bidrag till demokratin (sid. 33). Detta framstår som en rimlig tolkning.

En grundläggande förutsättning för att bidra till ett breddat intresse för kultur är att frågorna uppmärksammas och diskuteras. Bland respondenterna i enkätundersökningen svarade 87 procent av männen och 83 procent av kvinnorna ja på frågan om olika former av kultur ingått i undervisningen. En av frågorna i de telefonintervjuer som genomfördes i utvärderingen handlade om kultur och huruvida respondenterna blivit mer intresserade av kulturella frågor under studietiden på folkhögskola. Hälften av respondenterna uppgav att de till stor del blivit mer intresserade, medan en fjärdedel svarade "till viss del" och den övriga fjärdedelen ansåg att de inte alls blivit mer intresserade av kulturella frågor. En välvillig tolkning är att folkbildningen bidragit till att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet, då hälften av de tillfrågade uppger att de till stora delar blivit mer intresserade av kulturfrågor samtidigt som många deltagare uppger (se ovan, andra syftet) att de kommit att i större utsträckning ta egna initiativ under sina folkhögskolestudier.

Emellertid kan det diskuteras om det är rimligt att syftet så tydligt ska genomsyra verksamhetens alla kurser att det kan mätas på individnivå i varje enskild kurs oavsett inriktning. Kanske är syftet snarare kopplat till folkbildningens verksamhet på en aggregerad nivå. I så fall framstår inte de enskilda kursdeltagarna som mest lämpade för att bedöma i hur stor utsträckning folkbildningen bidrar till ökat intresse för och delaktighet i kulturlivet.

Vi vill också lyfta fram en av respondenternas funderingar kring frågan om ett eventuellt ökat intresse för kulturella frågor. I och med att personen redan före kontakten med folkhögskolemiljön hade ett brinnande intresse för kultur blir det svårt att ange att detta intresse någon större utsträckning ökat under studietiden. Detta förhållande har påpekats tidigare i vår analys, då gällande ett större engagemang i samhällsfrågor, och kan tjäna som exempel på hur svårt det kan vara att kvantitativt mäta enskilda faktorer i den kontext som har att göra med utbildning och annan social verksamhet.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att utvärderingens design inte ger

möjlighet till, eller är ämnad att, fullt ut bedöma i folkbildningens måluppfyllelse i förhållande till statens fyra syften. Däremot menar vi att den genomförda analysen utifrån de respektive syftena indikerar att verksamheten till stora delar är framgångsrik i strävandena mot att följa intentionerna i de fyra syftena. Tillsammans med andra pusselbitar kan studiens resultat därmed utgöra en del i folkbildningens fortsatta interna utvecklingsarbete.

7 Sammanfattande reflektioner

I detta avslutande kapitel redovisas, i separata avsnitt, korta sammanfattningar av vad som framkommit under utvärderingen i relation till de respektive syftena. Kapitlet avslutas med utvärderarnas kommentarer och reflektioner.

RESULTAT I RELATION TILL UTVÄRDERINGENS SYFTEN

Folkhögskolans deltagare ur ett demografiskt perspektiv

De allra flesta folkhögskoledeltagare i de Allmänna och Särskilda kurserna finns i åldersspannet 18–24 år. Under hösten 2013 var medelåldern 28 år på Allmän kurs, respektive 33 år på Särskild kurs. Generellt är andelen kvinnor högre inom folkbildningen jämfört med andelen män. I de Allmänna kurserna uppgick kvinnornas andel till knappt 60 procent under helåret 2013, och i de Särskilda kurserna var andelen cirka 65 procent. Den formella utbildningsbakgrunden bland deltagarna är kortare än för befolkningsgenomsnittet. Ungefär hälften av samtliga deltagare i folkhögskolans långa kurser under 2013 hade kortare utbildning än 3-årigt gymnasium. Den enskilt vanligaste utbildningsbakgrunden var förgymnasial utbildning, vilket inkluderar folkskola och grundskola. I fråga om deltagare som är utrikes födda varierar andelen stort, men sammantaget ökar andelen inom folkhögskolans långa kurser. År 2013 uppgick andelen utrikes födda i folkhögskolornas långa Allmänna och Särskilda kurser till 38 respektive 17 procent. Under den senaste 10-årsperioden har andelen deltagare med funktionsnedsättning ökat något, men även här är variationerna stora. Totalt var andelen deltagare med funktionsnedsättning som hade behov av särskilt stöd 20 procent i de långa kurserna under 2013.

Bland deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs var andelen individer mellan 18 och 24 år högre än på de långa kurserna; närmare 80 procent av deltagarna återfanns inom detta åldersspann. Även när det gäller fördelningen mellan män och kvinnor märks en skillnad. På den Studiemotiverande

kursen stod männen för en större andel (ungefär 60 procent), vilket är ett omvänt förhållande jämfört med de långa kurserna där kvinnorna är i majoritet. Andelen män var större bland yngre kursdeltagare jämfört med de äldre deltagarna. Liksom på de långa folkhögskolekurserna syns en förändring i fråga om andelen utrikes födda. År 2013 var andelen cirka 18 procent, vilket är en ökning från 13 procent året innan. Bland deltagarna var samtidigt den formella utbildningsbakgrunden kortare, och under år 2013 var andelen deltagare som inte hade avslutad gymnasieutbildning drygt 90 procent. Sammantaget utgör deltagarna i Studiemotiverande folkhögskolekurs en delvis ny målgrupp, där såväl andelen unga som andelen män, i synnerhet i yngre åldrar, är större jämfört med den långa Allmänna och Särskilda kursen.

Deltagares sysselsättning och inkomstförhållanden efter avslutad kurs

Vi har i samband med uppföljningen inte haft tillgång till något heltäckande material som ger en bild av folkhögskoledeltagares sysselsättning och inkomstförhållanden efter avslutad utbildning. I rapporten har vi refererat till tre olika material vad gäller folkhögskoledeltagares sysselsättning.

Våra egna telefonintervjuer visade att av de 116 som intervjuades och som samtliga studerade på folkhögskola våren 2013 var det en tredjedel som studerade vid intervjutillfället och mer än 50 procent som förvärvsarbetade. Enbart 10 procent var arbetslösa.

Registerdata från SCB om inkomst- och sysselsättningsförhållandena för dem som avslutade Allmän kurs med grundläggande högskolebehörighet våren 2010 visade att knappt 50 procent försörjde sig på inkomster från förvärvsarbete medan 35 procent hade sina huvudsakliga inkomster i form av studiemedel. Uppgifterna avser förhållandena ett år efteråt. Hela 34 procent hade gått vidare till studier på högskola eller universitet, vilket illustrerar att Allmän kurs för många fungerar som en väg till högre studier.

En uppföljning från Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet avseende samtliga som deltagit på en Studiemotiverande kurs under år 2013 visade att 34 procent hade valt att studera vidare. 90 dagar efter avslutad kurs hade 20 procent påbörjat andra studier och 11 procent fått jobb.

En bild av folkhögskoledeltagares upplevelser av sina studier

I rapporten har vi analyserat enkätsvar om deltagarnas uppfattningar om sina studier och skolans arbetsformer med utgångspunkt från en uppdelning av respondenterna efter kurstyp (Allmän och Särskild kurs), kön och etnicitet

(inrikes född och utrikes född). Vi konstaterade att oavsett gruppindelning framgår det att deltagarna gav en övervägande positiv bild av både sin egen måluppfyllelse och av folkhögskolans arbetsformer kopplat till påverkansmöjligheter och lärarnas arbetssätt. Generellt sett var det en större andel som förhöll sig positiv till påståenden om folkhögskolornas arbetsformer, dvs. när det gällde möjligheter att utöva inflytande och lärarnas arbetssätt, än när påståendena avsåg den individuella måluppfyllelsen. Skillnaderna inom grupperna i bedömningarna av inflytandemöjligheter och lärarnas arbetssätt var mycket små.

Samtidigt fanns det skillnader i svarsmönster gällande vissa aspekter inom respektive grupp som kan vara värda att lyfta fram.

Ser vi till svarsbilden bland deltagare på Allmän och Särskild kurs kan vi konstatera att deltagare på Allmän kurs inte bara gjorde en mer positiv bedömning av utbildningens betydelse för möjligheterna till vidare studier utan också gällande förutsättningarna i arbetslivet. Det sistnämnda är lite överraskande med tanke på att den Särskilda kursen generellt sett är mer arbetslivsorienterad. Vi konstaterar däremot att deltagarna vid Allmän kurs var mer negativa avseende studiernas effekter på självförtroendet.

När vi granskade bedömningar med utgångspunkt från deltagarnas köns-tillhörighet kunde vi konstatera att skillnaderna i svarsbild var genomgående små. Det var emellertid en aspekt som stack ut. Precis som i våra telefonintervjuer handlade det om bedömningen av studiernas effekter på självförtroendet. Det finns en statistiskt säkerställd skillnad mellan hur kvinnorna och männen som deltog i enkätundersökningen ställde sig till frågan om huruvida utbildningen hade bidragit till ett förbättrat självförtroende. Manliga deltagare gav en mer negativ bild. En större andel var negativa, även om majoriteten helt eller i huvudsak delade uppfattningen att studierna bidragit till ett bättre självförtroende. Med tanke på att fler unga män med svag utbildningsbakgrund kommer att vända sig till folkhögskolorna framöver finns det anledning att vara observant på dessa skillnader.

Utgår vi från en uppdelning av deltagarna efter etnicitet, utrikes födda och inrikes födda, kan vi konstatera att utrikes födda i allmänhet gav en mer gynnsam bild av folkhögskoleutbildningens betydelse. Allt fler utrikes födda vänder sig till folkhögskolorna för att komplettera ofullständiga utbildningar via den Allmänna kursen. Det är naturligtvis hoppfullt inför framtiden att så många av dessa upplever att folkhögskoleutbildningen infriar förväntningarna.

Deltagarnas planer inför framtiden och samband med valet av kurs

De viktigaste motiven för att studera på folkhögskola som framhölls i svaren på den enkätbaserade undersökning bland deltagare på folkhögskolor våren 2013, som vi har utgått ifrån, handlade om möjligheter till vidare studier liksom personlig utveckling.

Den största andelen uppgav behörighet för vidare studier som det viktigaste skälet till att studera på folkhögskola. Skillnaderna mellan könen var relativt små. Däremot var det uppenbart att det var stora skillnader i motiv för studier mellan deltagare på Allmän och Särskild kurs. För deltagare på Allmän kurs var, inte oväntat, möjligheterna till vidare studier det helt överordnade motivet. Deltagare på Särskild kurs framhöll istället möjligheterna till personlig utveckling följt av möjligheterna att få en yrkesutbildning liksom betydelsen av kursens innehåll.

Varken deltagare på Allmän eller Särskild kurs angav arbetsmarknadsskäl som något viktigt motiv, även om möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden rimligtvis är ett långsiktigt motiv för att studera på folkhögskola.

Motiv till deltagarnas val att gå vidare till Allmän eller Särskild kurs på folkhögskola respektive till högskoleutbildning

Det är främst under fokusgrupper och individuella intervjuer vi har haft möjlighet att fånga deltagarnas tankar kring vilka motiv de har för att fortsätta sina studier. Motiven förefaller delvis sammanfalla men också delvis skilja sig åt mellan de olika grupperna av deltagare.

Bland de deltagare som avslutat Studiemotiverande folkhögskolekurs och valt att läsa vidare på Allmän kurs framkommer skiftande motiv till de fortsatta studierna. För någon handlar det om att då andra från kursen valt att fortsätta gör man det själv, eftersom man trivs bra med sina kamrater. Någon anger att folkhögskolemiljön är tilltalande, och i sig är ett av motiven till att läsa vidare på den Allmänna kursen. Ett annat motiv handlar om att man vill göra det för sin egen skull. Många uppger dock att de inte har funderat särskilt kring dessa frågor. Under diskussionerna framkommer emellertid att för många framskymtar ett väntande arbetsliv som ett underliggande motiv till att läsa vidare; man kommer ingenstans och får inte de jobb man vill ha utan utbildning. För flera sträcker sig dock inte planerna längre än till att skaffa sig gymnasiekompetens. Vi kan samtidigt konstatera att arbetsmarknaden och ett framtida arbetsliv är mer framträdande som motiv bland folkhögskoledeltagarna under fokusgrupper och intervjuer jämfört med vad som framkommer

vid enkäten (se ovanstående syfte). Detta förhållande kan ha flera orsaker, varav en med största sannolikhet har att göra med den möjlighet att ställa följdfrågor och utveckla resonemang som ges i det direkta mötet med deltagarna. Resultatet indikerar att de arbetsrelaterade motiven är underliggande och inte alltid klart uttalade. Denna fördjupningsmöjlighet saknas i enkäten. En annan aspekt som bör beaktas är att vi bland enkätens respondenter inte kan avgöra hur stor andel som har deltagit i Studiemotiverande folkhögskolekurs.

När det gäller de personer som gått vidare till högskolestudier efter att ha avslutat Allmän eller Särskild kurs på folkhögskolan hänger motiven ofta samman med varför man tidigare valt att studera på folkhögskolan. Några sådana skäl var att testa olika utbildningar och få erfarenheter som kan ligga till grund för vidare beslut, att utvecklas som person eller helt enkelt för att man kände en lust att utbilda sig. Ett vanligt skäl var också att man redan planerade högskolestudier då man började på folkhögskolan, men att man av olika anledningar inte hade möjlighet att göra det. I detta avseende stämmer resultatet väl överens med den enkätbaserade undersökningen som redovisats ovan, där de viktigaste motiven för att studera på folkhögskola som framkom handlade om möjligheter till vidare studier och personlig utveckling. Bland de deltagare som gått vidare till högskolan handlar emellertid det oftast uttalade övergripande målet om att få ett arbete, och även om andra skäl kan framkomma är det i ett längre perspektiv bättre möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden som hägrar. Sammantaget är alltså det dominerande motivet till fortsatta studier inom högskolan arbetsrelaterat bland de deltagare som ingått i studien.

Resultat i relation till folkbildningens fyra syften

I den genomförda analysen av utvärderingens resultat i relation till folkbildningens fyra syften konstaterar vi att de ingående delstudierna varken kan eller är ämnade att fullt ut bedöma måluppfyllelse i förhållande till samtliga syften.

Resultaten visar att i relation till det första syftet, som handlar om att stärka och utveckla demokratin, ger folkhögskolan deltagarna träning i att säga sin mening och få en upplevelse av att bli lyssnade på, vilket ger en bra grund för att aktivt delta i samhällslivets demokratiska processer. Här kan även det för många förbättrade självförtroendet påverka i positiv riktning.

Det andra syftet handlar om att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen. Delvis överlappar detta syfte det första och dess inriktning mot att stärka och utveckla demokratin. I förhållande till det andra syftet indikerar utvärderingens

resultat att flera delkomponenter i att påverka sin livssituation och delta i samhällsutvecklingen, som att bli mer engagerad i samhällsfrågor och ha förmåga till att ta egna initiativ, utvecklats positivt för många deltagare.

Hur väl folkbildningen lyckats uppfylla sitt tredje syfte, som handlar om att utjämna utbildningsklyftor och höja bildningsnivån i samhället, låter sig inte kvantitativt besvaras av utvärderingens empiriska resultat. Däremot anser vi att folkhögskolans studiemiljö, som majoriteten av deltagarna beskriver som trivsamt och mer välkomnande än andra skolmiljöer, kan antas locka personer med lägre studiemotivation till fortsatta studier. Detta kan i sin tur tolkas som ett bidrag till att såväl utjämna utbildningsklyftor som att höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.

Det fjärde syftet, slutligen, handlar om att bidra till att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet. De allra flesta respondenterna uppgav att olika former av kultur ingått i undervisningen. Många uppgav också att de blivit mer intresserade av kulturella frågor, vilket tyder på att folkbildningen bidragit till att uppfylla det fjärde syftet. Sammantaget menar vi att den genomförda analysen utifrån de respektive syftena indikerar att verksamheten till stora delar är framgångsrik i strävandena mot att följa intentionerna i de fyra syftena.

UTVÄRDERARNAS KOMMENTARER OCH REFLEKTIONER

Uppföljningar

Några heltäckande uppföljningar av folkhögskoleutbildningar där man mäter hur stor andel av deltagarna som är förvärvsarbetande, studerande eller arbetslösa ett halvår eller ett år efter fullbordad utbildning har hittills inte genomförts. Vi menar att detta är en allvarlig brist som gör det svårt att säga något mera bestämt om folkhögskoleutbildningens betydelse för unga individers etablering och inkomstförhållanden. För att kunna värdera alternativa investeringsmöjligheter på utbildningsområdet, givet att de offentliga medlen är begränsade, är det viktigt att beslutsfattare och myndigheter har så välgrundad information som möjligt om resultaten av folkhögskoleutbildningar i samhällsekonomiska termer.

Arbetsmarknadsperspektiv i utbildning

Vår undersökning talar för att arbetslivsperspektivet i hög grad är frånvarande på utbildningarna. För flertalet deltagare, även på Studiemotiverande kurs och Allmän kurs, är framtida arbetsmarknads-etablering och egenförsörj-

ning det långsiktiga målet med folkhögskolestudier. Samtidigt talar svaren på frågor om utbildningarnas innehåll för att arbetsmarknadsaspekterna har låg prioritet på kurserna. Detta är något som bör uppmärksammas.

Unga mäns självförtroende och samhällsintresse

Resultaten av telefonintervjuerna liksom enkätsvaren talar för att unga män med en svagare utbildningsbakgrund som deltar på Allmän kurs inte i lika hög grad som andra deltagare på folkhögskoleutbildningar upplever att studierna bidrar till ett ökat självförtroende och ett ökat intresse för samhällsfrågor. Det här är ett förhållande som måste uppmärksammas. En av folkhögskolornas främsta uppgifter idag är att erbjuda en andra chans för unga och unga vuxna som inte har fullbordad en utbildning på gymnasial nivå. Det ligger också i folkbildningens uppdrag att bidra till att individer får ökade möjligheter att påverka sin livssituation och att de blir mer delaktiga i samhällslivet.

Är det så att yngre män med en svagare utbildningsbakgrund och från mer sårbara sociala förhållanden inte upplever att utbildningarna bidrar lika positivt till ett ökat självförtroende och ett ökat intresse för samhällsfrågor borde detta leda till en bredare diskussion om utbildningarnas innehåll och arbetsformer.

Internatens betydelse

En minskande andel av deltagarna på folkhögskolorna bor på internat. Dag-folkhögskolorna ökar i betydelse och externatdeltagarna blir allt fler. Frågan är hur detta påverkar utbildningarna. Internaten har traditionellt haft en stor betydelse för folkhögskolornas sätt att organisera studierarbetet. Internaten har också haft en stor betydelse när det gäller social dynamik och enskilda deltagares vuxenblivande. Internaten borde för många unga deltagare, inte minst på Allmän kurs, kunna spela en viktig roll som brygga mellan föräldrahemmet och eget boende.

Motiv till att inte fortsätta studera

I utvärderingsuppdraget ingick att analysera motiven till deltagarnas val eller planer att gå vidare till fortsatta studier på folkhögskola efter att ha genomgått Studiemotiverande folkhögskolekurs. Målgruppen och samarbetet med Arbetsförmedlingen är av stort intresse för folkhögskolorna, inte minst med tanke på att antalet deltagare på de Studiemotiverande kurserna ständigt ökar. Framgångsrika deltagares tankar och funderingar, som framkommit under fokusgrupper och individuella intervjuer, är mycket intressanta och lärorika.

Emellertid vore det berikande att också betrakta ”andra sidan av myntet” genom att även tala med kursdeltagare som valt att inte fortsätta studera. En studie där dessa deltagares erfarenheter tas tillvara kan bidra med värdefull information, som kan ligga till grund för att skapa bättre förutsättningar att motivera fler personer till fortsatta studier.

Referenser

- Andersén, A.** (2010). *Ett särskilt perspektiv på högre studier? Folkhögskoledeltagares sociala representationer om högskola och universitet*. Doktorsavhandling. Högskolan i Jönköping.
- Andersson, E., Bernerstedt, M., Forsmark, J., Rydenstam, K. & Åberg, P.** (2014). *Cirkeldeltagare efter 65 – livskvalitet och aktivt medborgarskap*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Börjeson, M., Dahlin, A., Ekström, V. & Rydenstam, K.** (2011). *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010. Folkbildning för alla?* Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Furuland, G.** (2012). *På upptäcktsfärd i folkhögskolans värld: en resa i ett svunnet och nutida bildningslandskap*. Stockholm: LaGun Förlag.
- Gustavsson, B. & Wiklund, M. (red.)** (2013). *Nyttan med folklig bildning. En studie av kapitalformer i folkbildande verksamhet*. Lund: Nordic Academic Press.
- Harlin, E-M.** (2013). *Lärares reflektion och professionella utveckling – Med video som verktyg*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet.
- Lia Litosseliti, L.** (2003). *Using focus groups in research*. London: Continuum.
- Lundh Nilsson, F. & Nilsson, A. (red.)** (2010). *Två sidor av samma mynt? Yrkesutbildning och folkbildning vid nordiska folkhögskolor*. Lund: Nordic Academic Press.
- Nordvall, H. & Åberg, P.** (2011). Folkhögskolan som myt. Om global spridning och användning av nordiska folkbildningsidéer. *Pedagogisk forskning i Sverige, 1*, s. 1–17.
- Nylander, E.** (2014). *Skolning i jazz – Värde, selektion och studiekarriär vid folkhögskolornas musiklinjer*. Doktorsavhandling. Linköping universitet.
- Olofsson, J.** (2009). *Ungdomsarbetslösheten och folkhögskolorna. En rapport från TCO, SFHL och Folac*. Stockholm: TCO.

- Olofsson, J. & Annvir, D.** (2013). *Folkhögskolan - en del av Skånes kompetensförsörjning. Om insatser för att omfördela maktresurser och underlätta ungas etablering*. Kristianstad: Region Skåne.
- SCB. (2014). Statistiska meddelanden (UF 22 SM 1401). *Folkhögskolan vår- och höstterminen 2013*.

Folkbildningsrådets rapporter

- Folkbildningsrådet. (2013a). *Fakta om folkbildning*.
- Folkbildningsrådet. (2013b). *Folkbildningens vägval och vilja*.
- Folkbildningsrådet. (2013c). *Folkbildning 2013. Årsskrift om folkbildning i samhället*.
- Folkbildningsrådet. (2014a). *Årsredovisning med verksamhetsberättelse 2013*.
- Folkbildningsrådet. (2014b). *Studiemotiverande folkhögskolekurs 2013*.
- Folkbildningsrådet. (2014c). *Samlad bedömning av folkbildningens samhällsbetydelse 2013*.
- Folkbildningsrådet. (2015). *Årsredovisning med verksamhetsberättelse 2014*.

Offentligt tryck

- Förordning (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen*
- Folkbildning (prop. 1997/98:115)*
- Utbildningens dilemma. Demokratiska ideal och andrafierande praxis (SOU 2006:40)*
- Folkbildningens samhällsvärden – En ny modell för statlig utvärdering (SOU 2012:72)*
- Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun (SOU 2013:13)*
- Allas kunskap – allas bildning (prop. 2013/14:172)*

Bilaga 1

STATLIGA UTREDNINGAR, PROPOSITIONER M.M.

Utvärdering av det statliga stödet till folkbildningen (Dir. 2011:93)

Regeringskansliets sammanfattning av uppdraget: En särskild utredare ska utvärdera det statliga stödet till folkbildningen. I uppdraget ingår bl.a. att utvärdera och analysera i vilken utsträckning de syften som har beslutats för statsbidraget har uppnåtts; att överväga om de angivna syftena med statsbidraget är relevanta och ändamålsenliga; att vid behov föreslå förändrade syften; föreslå hur syften och verksamhetsområden för statsbidraget tydligare kan kopplas samman så att uppföljning och utvärdering underunderlättas; föreslå hur oberoende utvärderingar kan genomföras för att säkerställa en regelbunden återrapportering till riksdag och regering av den statligt finansierade folkbildningsverksamheten som omfattar såväl kvantitativa som kvalitativa mått; föreslå en ny modell för utvärderingen som beaktar behovet av mer regelbundna övergripande utvärderingar och behovet av mer djupgående studier inom avgränsade områden; lämna nödvändiga författningsförslag.

Folkbildningens samhällsvärden - en ny modell för statlig utvärdering (SOU 2012:72)

Regeringskansliets sammanfattning: Utredningen bedömer att de tidigare statliga utvärderingar som gjorts av folkbildningen ägnat sig främst åt formerna för, snarare än resultaten av, folkbildningens verksamhet. Utvärderingarna har genomförts alltför sällan, och har inte heller kunnat redovisa effekterna eller nyttan av folkbildningens samlade verksamhet på en övergripande nivå.

Ungdomar utanför gymnasieskolan - ett förtydligt ansvar för stat och kommun (SOU 2013:13)

Regeringskansliets sammanfattning: Utredningen ska enligt regeringens di-

rektiv göra en översyn av det kommunala informationsansvaret för unga som inte har fyllt 20 år och som inte genomför eller har fullföljt en gymnasieutbildning. Utredningen ska också ta ställning till om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun behöver förtydligas när det gäller insatser för unga som varken arbetar eller studerar. Utredningen ska vid behov föreslå författningsändringar och om det anses motiverat även lämna andra förslag om hur arbetet med målgruppen unga som varken arbetar eller studerar kan förbättras.

I utredningen övervägs längden av Studiemotiverande kurser och om utredningens målgrupp av ungdomar har behov av kurser som pågår lägre tid. Folkbildningsrådet har deltagit i expertgruppen.

Allas kunskap - allas bildning (Regeringens proposition 2013/14:172)

I propositionen formuleras för första gången ett särskilt mål för folkbildningspolitiken: *”Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället”*. Statens ambitioner blir här tydligare kring att folkbildningen har en bredare målgrupp är vuxenutbildningen. De sju verksamhetsområden som tidigare varit styrande för statsbidrag har nu upphävts och formuleras som fyra syften:

- att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- att bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- att bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- att bidra till att bredda intresset för och att öka delaktigheten i kulturlivet

I syftena formuleras statens intentioner för statsbidrag till folkbildning. Syftena är i stort de samma som tidigare, med tillägget *”en ökad mångfald”* i andra syftet.

URVAL AV FOLKBILDNINGSRÅDETS PUBLIKATIONER SOM SÄRSKILT FOKUSERAR FOLKHÖGSKOLANS VERKSAMHET

Deltagares syn på studier och lärande har utvärderats i en rad studier. *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010. Folkbildning för alla?* (Folkbildningsrådet, 2011) beskriver folkhögskolans deltagare i långa kurser, deras erfarenheter och värdering av studierna. Särskilt uppmärksammas deltagare med funktionsnedsättning.

I *Lärande boende? En kartläggning av folkhögskolans internat* (Folkbildningsrådet, 2013) studeras internaten, som är en central del i folkhögskolans

värld. Idag har antalet internat minskat. Frågorställningar som tas upp handlar om hur värdefulla internaten är och vilken roll de har.

Studiemotiverande folkhögskolekurs har utvärderats i flera rapporter under de senaste åren (Folkbildningsrådet, 2011; 2012; 2013). Rapporterna beskriver bakgrunden till denna typ av kurs och hur den utvecklats fortlöpande. Fokus i utvärderingarna har varit antal deltagare, deras syn på studierna, hur många som valt att fortsätta studera på folkhögskola eller i annan utbildningsform samt antal som fått arbete en tid efter kursens avslutande.

Folkhögskolans lärare, förutsättningar för arbetet, kompetensbehov och tidsanvändning kartläggs i rapporten *Att vara folkhögskollärare* (Folkbildningsrådet 2013). I rapporten ger lärare på folkhögskola sin syn bland annat på arbetssituation, kompetens och behov av fortbildning.

I rapporten *Tradition, resurs eller nödvändighet? Om relationerna mellan folkhögskolor och deras huvudmän* (Folkbildningsrådet, 2012) behandlas frågor om relationer mellan folkhögskolor och deras huvudmän och hur aktörerna uppfattar relationerna.

År 2013 publicerades en extern utvärdering, *Folkhögskola 2.0 – ett kompetensutvecklingsprojekt*, av Lunds universitet. Utvärderingen (Sonande & Wickenberg, 2013) gällde ett kompetensutvecklingsprojekt i Skåne inom ramen för Europeiska socialfonden. Folkhögskola 2.0 var ett samverkansprojekt som berörde de allra flesta av Skånes 17 folkhögskolor. Utvärderingen bestod av en formativ och en summativ del.

Bilaga 2

DELTAGANDE SKOLOR I FB-ENKÄTEN

Svarsfrekvens inom parentes

AFiG (52%)	Kalix folkhögskola (51%)
Alma folkhögskola (55%)	Katrinebergs folkhögskola (90%)
Axevalla folkhögskola (71%)	Kista folkhögskola (62%)
Bergslagens folkhögskola (86%)	Klarälvdalens folkhögskola (64%)
Blekinge folkhögskola (75%)	Kvarnby folkhögskola (76%)
Bollnäs folkhögskola (66%)	Kvinnofolkhögskolan (77%)
Botkyrka folkhögskola (81%)	Kyrkeruds folkhögskola (90%)
Dalkarlså folkhögskola (55%)	Leksands folkhögskola (74%)
Dalslands folkhögskola (43%)	Lidingö folkhögskola (61%)
Edelviks folkhögskola (68%)	Lillsveds idrottsfolkhögskola (63%)
Eslövs folkhögskola (68%)	Litorina folkhögskola (82%)
Fellingsbro folkhögskola (65%)	Långholmens folkhögskola (83%)
Folkhögskolan i Angered (73%)	Löftadalens folkhögskola (88%)
Forsa folkhögskola (69%)	Marieborgs folkhögskola (62%)
Fristads folkhögskola (59%)	Medlefors folkhögskola (63%)
Gotlands folkhögskola (80%)	Molkom folkhögskola (89%)
Grebbestads folkhögskola (70%)	Munka folkhögskola (99%)
Göteborgs folkhögskola (63%)	Nordiska folkhögskolan (80%)
Hagabergs folkhögskola (75%)	Nyköpings folkhögskola (47%)
Helsjöns folkhögskola (78%)	Oskarshamns folkhögskola (62%)
Hola folkhögskola (58%)	PROs folkhögskola (61%)
Hvilans folkhögskola (72%)	Runö folkhögskola (79%)
Hållands folkhögskola (86%)	Röda Korsets folkhögskola (48%)
Ingesunds folkhögskola (57%)	S:t Sigfrids folkhögskola (61%)
June folkhögskola (81%)	S:ta Maria folkhögskola (97%)
Kaggeholms folkhögskola (89%)	Sigtuna folkhögskola (54%)

Skarpnäcks folkhögskola (74%)
Skeppsholmens folkhögskola (63%)
Solvik folkhögskola (58%)
St:a Birgittas folkhögskola (98%)
Sundbybergs folkhögskola (71%)
Sunderby folkhögskola (50%)
Södra Stockholms folkhögskola (47%)
Tollare folkhögskola (70%)
Tornedalens folkhögskola (64%)
Vindelns folkhögskola (68%)
Västerbergs folkhögskola (66%)
Västerås folkhögskola (88%)
Ågesta folkhögskola (80%)
Ålsta folkhögskola (87%)
Ädelfors folkhögskola (53%)
Önnestads folkhögskola (63%)
Örebro folkhögskola (52%)
Örnsköldsviks folkhögskola (63%)

Bilaga 3

CHI2-TEST

I analyser av korstabeller använder man ofta det så kallade Chi2-testet för att undersöka om det går att generalisera samband mellan kvalitativa variabler. Utgångspunkten för testet är två hypoteser: En nollhypotes om att det inte finns ett samband mellan variablerna i en korstabell och en mothypotes som går ut på att det finns ett samband. Chi2-testet visar om mothypotesen är giltig, vilket är samma sak som att säga att det samband som identifieras inte beror på slumpen eller tillfälligheter. För att bedöma om sambandet inte beror på slumpen jämför man en förväntad och observerad fördelning av variablerna i tabellen. Den förväntade fördelningen visar helt enkelt hur fördelningen skulle se ut om variablerna var helt oberoende av varandra. Om skillnaderna mellan förväntad och observerad fördelning är mycket stor kan vi utgå från att det samband vi urskiljer i korstabellen inte beror på slumpen utan att det kan generaliseras i förhållande till en större population. I statistikprogram som SPSS kan man lätt få fram sannolikhetsvärden (Asymp. Sig. (2-sided)) för hur stor risken är att sambandet bara beror på slumpen. Givet att man accepterar en signifikansnivå på 1 procent – vilket är vanligt – ska värdet understiga 0,01. Det är samma sak som att säga att chansen att sambandet enbart beror på slumpen är en på hundra.

I kapitel 4 har vi valt en signifikansnivå på 0,01. När vi säger att vi har uppmätt ett signifikant samband menar vi alltså att risken för att sambandet i korstabellen enbart beror på slumpen är mindre än en på hundra.

Bilaga 4

DEMOGRAFISKA DATA

1. Kön?..... m/k/x
2. Födelseår? År
3. Född i Sverige? Ja/nej
4. Någon eller båda föräldrarna född i annat land? Nej/en/båda
5. Bor du i stad eller på landsbygden? Stad/landsbygd
6. Har någon av dina föräldrar högskole- eller universitetsutbildning eller motsvarande? Ja/nej/vet inte

UTBILDNING VID FOLKHÖGSKOLA

7. Lång (allmän resp. särskild) eller studiemotiverande kurs?..... Allmän/särskild/studiemotiverande
8. Vilken kurs?..... Öppen
9. Hur många terminer har du studerat vid fhsk?..... Antal
10. Internat eller externat?..... Internat/externat/båda

GE EN BILD AV DELTAGARNAS UPPLEVELSER AV SINA FOLKHÖGSKOLESTUDIER (SYFTE 3)

Tycker du att dina folkhögskolestudier gjort dig:

11. Bättre rustad för arbetsmarknaden? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt
12. Bättre rustad för fortsatta studier? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt
13. Mer intresserad av kulturella frågor? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt
14. Mer aktiv i dina fritidsintressen? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt
15. Mer engagerad i samhällsfrågor? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt

Tycker du att dina folkhögskolestudier har fått dig:

16. Att känna bättre

självförtroende? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt

17. Att vilja ifrågasätta mer?..... Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt

18. Att i större utsträckning

ta egna initiativ? Till stor del/till viss del/inte alls/inte aktuellt

Studierna och undervisningen

19. I vilken grad har undervisningen

vid folkhögskolan anpassats efter

dina personliga villkor (och behov)?..... I hög grad/i någon mån/inte alls

20. Har dina lärare/handledare gett

dig det stöd du behövt för att

klara av studierna?..... I hög grad/i någon mån/inte alls/nej, tvärtom

21. Har dina lärare/handledare hjälpt dig med

frågor som har att göra med fortsatta studier

(eller framtida jobb)?..... I hög grad/i någon mån/inte alls/nej, tvärtom

GE EN BILD AV DELTAGARNAS PLANER INFÖR FRAMTIDEN (SYFTE 4)

22. Varför valde du att läsa utbildningen på folkhögskola?

— För att få behörighet till fortsatta studier

— För att förbättra mina möjligheter på arbetsmarknaden

— Alternativet till studier var för mig var arbetslöshet

— För att jag var intresserad av innehållet i just den utbildningen

— Annat, vilket?

23. Har du studerat på allmän eller särskild kurs på

folkhögskola efter att ha genomgått

studiemotiverande folkhögskolekurs? Ja/nej/jag har planer på det

24. Om ja: Tycker du att den studiemotiverande

kursen har gett dig de erfarenheter och

förkunskaper som krävs för dina fortsatta

studier på folkhögskola? Ja/nej/vet ej

Om nej: vad saknades?

25. Har du studerat på universitet/högskola

efter dina studier på folkhögskola? Ja/nej/jag har planer på det

Om ja/planer: vad?

26. Om ja: **Tycker du att dina folkhögskolestudier har gett dig de erfarenheter och förkunskaper som krävs för dina högskolestudier?**..... Ja/nej/vet ej
Om nej: **vad saknades?**
27. **Har du haft arbete efter dina studier på folkhögskola?**..... Ja/nej
Om nej: **vilken sysselsättning har du (t.ex. arbetslös, sjukskriven, andra studier)**
28. Om ja: **Tycker du att dina folkhögskolestudier har gett dig de erfarenheter och förkunskaper som krävs i arbetslivet?**..... Ja/nej/vet ej
Om nej: **vad saknades?**

ALLMÄNNA FRÅGOR

29. **Skulle du rekommendera andra att studera på folkhögskola?**Ja/nej/tveksamt
30. **Något jag glömt fråga om eller som du vill tillägga?** Öppet svar

I RAPPORTEN *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013* beskrivs folkhögskolans deltagare. Deras erfarenheter av folkhögskolan speglas och deras planer inför framtiden beskrivs och analyseras.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt två grupper av »gränsöverskridare«. Den ena gruppen består av deltagare som efter Studiemotiverande folkhögskolekurs läser vidare vid folkhögskolan, och den andra av personer som efter avslutad Allmän eller Särskild kurs har planer på att söka in på högskolan eller redan läser där. Vad är det som gör att dessa deltagare väljer att ta steget vidare mot fortsatta studier och så småningom arbete?

JONAS OLOFSSON är professor vid Malmö högskola. Hans forskning handlar i huvudsak om arbetsmarknads- och utbildningsfrågor. Han har i flera studier behandlat folkhögskolornas betydelse för ungas etablering på arbetsmarknaden.

PER GERMUNDSSON är lektor vid Malmö högskola. Han forskar kring arbetslivsinriktad rehabilitering och samverkan mellan professioner och aktörer inom välfärdssamhället. Han har mångårig erfarenhet från utbildning med inriktning mot arbetslivet.